DE

MORBIS BILIOSIS ANOMALIS,

OCCASIONE EPIDEMIÆ,

CUIUS HISTORIA PRÆMISSA EST,

AB ANNO 1776 — 1780 IN COMITATU TECKLENBURGENSI OBSERVATIS.

Accedit

DUORUM INFANTUM MORTIS CAUSA

PER

ANATOMEN DETECTA.

AUCTORE

LEON. LUDOV. FINKE M. D.

ATQUE

COMITATUS TECKLENBURGENSIS PHYSIC.

Monasterii Westphalorum

SUMTIBUS PHILIPPI HENR. PERRENON

MDCCLXXX.

Non eſt fateri, rerum natura, largius mala, an remedia genuerit.

Plinii Hiſt. natur. Libr. 8.

VIRO ILLUSTRISSIMO

ATQUE

EXCELLENTISSIMO

DOMINO

CAROLO ABRAHAMO.

L. B. de ZEDLITZ

AUGUSTISSIMI & POTENTISSIMI

BORUSSORUM REGIS

ADMINISTRO

STATUS ET IUSTITIÆ INTIMO,

RERUM ECCLESIASTICARUM ATQUE CONSISTORII

REGII

PRÆSIDI PRIMO,

REGIARUM ACADEMIARUM

CURATORI SUPREMO,

BIBLIOTHECÆ REGIÆ REGIIQUE ANTIQUITATUM

NUMISMATUM CET. ARMARII

DIRECTORI EMINENTISSIMO

rel. *rel.*

DOMINO ATQUE FAUTORI SUO

longe gratiosissimo

S. D. P.

LEON. LUDOV. FINKE.

Quem nomini TUO *ſplendidiſſimo atque Muſis dilectiſſimo inſcribere gratioſe permiſiſti libellum*, VIR ILLUSTRISSIME *atque* EXCELLENTISSIME! *ſerius equidem, quam par eſt, manibus* TUIS *nunc ſupplex offero; ſpero autem confidoque, me eius moræ benignam abs te veniam vel eo nomine impetraturum eſſe, quod, ut alias taceam rationes, neceſſarium eſſe duxi, longius temporis ſpatium in hocce qualicunque opuſculo conſumere, ne iſtud nimis tenue*

&

& exiguum, atque adeo nitido Nominis TUI ſplendore plane indignum iudicaretur.

Quod ſi qua vero vel leviſſima in parte, Mæcenas indulgentiſſime! qui & ipſe omni eruditionis genere admirandum in modum excultus es, & faventibus Magni atque ſapientis FRIDERICI *auſpiciis laudabiliter in id tota mente omnique animi impetu incumbis, ut artium diſciplinarumque ſtudia magis magisque vigeant atque floreant, paulo ſupra tyronis modu-*

lum

lum ſapere videar: TIBI perſuadeas, non in eum, qui muniis plane impar ſit, Profeſſionem Medicam in Academia Lingenſi, eſſe collatam.

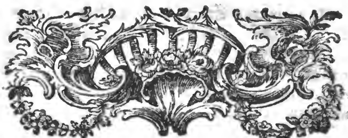
Accipe igitur, optime & maxime Fautor! ſerena fronte, ac ea, qua ſoles, benevolentia, hoc quantulumcunque opuſculum tanquam non fucatum gratiſſimi in TE atque officioſiſſimi animi indicium, atque publicum quoddam argumentum; neque, obſecro TE, plurimum valenti TUA benevolentia, favore, gratia me

pro-

prosequi & dignari in posterum desine. Supremus rerum omnium Moderator TIBI, VIR ILLUSTRISSIME *atque* EXCELLENTISSIME! *nestoreos largiatur annos, TEque in commodum atque salutem reipublicæ, Ecclesiæ, orbis litterati salvum atque incolumem servet quam diutissime.*

Scribebam Tecklenburgi mense Julii

CIↃIↃCCLXXX.

AD LECTOREM.

Si, quid ad editionem harum obſervationum medicarum me impulerit, comperire aveas, AMICE LECTOR! hoc adhortationibus doctorum virorum atque amicorum unice factum eſſe, ſcias.

Nam cum nulla in parte homines magis viderem caecutientes, quam ſi de propriis cogitationibus iudicium rectum ferre ſatagunt, ſiquidem vel ſupra dignitatem eas evehunt hi, vel infra modum deprimunt alii, amore timoreve capti, ut recte hinc olim philautiae ponendorum cancellorum iuſtus arbiter *Terentius* pronunciaverit: *ita natura hominum comparata eſt omnium, aliena ut melius videant ac diiudicent quam propria:* iam dudum apud me ſtatui; iudicium ſuper cogitatis meis penes illos collocare, qui litterarum ſecreta callent, & non alio quam veritatis amore tenentur.

Hac motus, antea doctorum virorum & in arte Machaonia verſatiſſimorum ſententias ſuper praeſentibus paginis, ne crudam atque indigeſtam molem L. B. traderem, colligere e re eſſe putavi.

Preci-

Precibus meis hinc adii Viros Illuſtres atque in Medicina vere anteſignanos, *Leidenfroſtium*, *Baldingerum*, *Metzgerum*, in quibus an benevolentiam magis, quam doctrinæ amplitudinem admirer, neſcio, qui has meas animadverſiones dignas æſtimarunt, ut cum orbe literato communicarentur.

Ad manus mihi ſunt horum celeberrimorum virorum amicitia atque benevolentia plenæ epiſtolæ, in quibus nudæ huic deſcriptioni epidemiæ Tecklenburgenſis, cum ornato dicendi ſcribendique genere parum polleam, adſtipulationem benevolam, quod grato animo recordor, præbere haud dubitaverunt.

Facultatem mihi dedit Ill. *Baldingerus*, epiſtolæ reſponſoriæ typis mandandæ atque huic loco inferendæ. Sed vereor ſane, ne ita facturus, laudum mearum præco videar magis eſſe, quam ut aſſenſum eruditiſſimi viri oſtendam.

Factum eſt inde, ut huius epiſtolæ, cui avare pretium ſtatui, finem, ne de ſententia doctiſſimi viri apud lectorem dubium reſtet, hic tradere tantum non erubeſcam.

Gratulor Tibi, hæc ſunt verba Cel. *viri*, *ex animo doctorum virorum applauſum, ſed magis gratulor Tibi emolumentum artis noſtræ, quod auges ſane libro Tuo edito, quem medicis practicis omnino utiliſſimum fore, cenſeo.*

Permittat etiam Vir Illuſtris atque laude mea maior Cel. *Leidenfroſtius*, ad quem partem libri,

per-

perluſtrandi cauſa, itidem dederam, ut literas ſuas, humaniſſime ad me ſcriptas, ex parte earum aliqua, tanquam teſtes veritatis, quia *magni* huius *viri* arbitrium atque exiſtimatio apud lectorem haud parum valebit, adducam.

Obtuleras, inquit Cel. *Leidenfroſtius*, *facultatem notandi*, *ſi quæ deprehenderem*, *in quibus ad iuſtum veritatis æquilibrium aliquid deficere videri poſſet. Eamque mibi ſumſiſſem libertatem*, *ſi quid offendiſſem*, *vel minima notula dignum. Remitto igitur exemplar absque mutatione &c.*

Auctoritate tantorum virorum fretus, quid in hoc ſcripturæ genere ingenium meum poſſit, experiri decrevi: neque mihi nunc locus eſt cogitandi, has paginas, omni quidem elegantia Attica deſtitutas, ſub quotidiano tamen uſu enatas, dum iam inde ab aliquot annis hoc ſaxum volvam, nulla in parte apud lectorem hæſituras eſſe; præſertim cum ad enarrationem morbi nemo magis poſſit eſſe idoneus, quam qui, dummodo in obſervando non plane hebes ſit, quotidie inter ægros verſatur.

Non equidem inanis me tenet arrogantia, in obſervando eam me acquiſiviſſe ingenii ſolertiam, quam in medico ſpeculatore oppido neceſſariam eſſe, depredicavere Ill. viri *Zimmermannus* atque *Hahnius*. Attamen viam illam ſemper tenui, quam ſana, tranquilla, modeſta ratio, uſu & periculis ſubacta, experientiæ & hiſtoriarum luce colluſtrata, mihi monſtravit. Inter obſervandum

diſper-

disperfas atque disjectas partes veritatis collegi; in collectis convenientiam quandam deprehendi; propter convenientiam, morborum biliosorum familiam auxi.

Atque fic enatum eft leve hoc opufculum, quod L. B. æqui bonique confulat, atque fi velit, in rem fuam vertat.

Scribebam Tecklenburgi menf. Jul. CIƆIƆCCLXXX.

INSTI-

INSTITUTI RATIO.

Quanta noſtris temporibus, poſt continuationem medicinalium obſervationum, quas incomparabilis *Baco*, omnium ſcientiarum, quin & medicinae ſtrenuus iudex, promotor & augur, collocavit inter deſiderata ſui aevi, ceperit incrementa ars ſalutaris, neminem, cui huius doctrinae conditio nota, latere arbitror.

Etenim adeo noſtro tempore aucta ſunt obſervationum volumina, ut omnia, quæcunque humana fert imbecillitas, comprehendere, nec his ultra quidquam adiici poſſe, videantur. Quid quod! id ipſum etiam, quod nunc tractó, argumenti genus, tam tritum tamque vetus eſt, ut ipſam medicinam, quando ſerius coli ooepit, aetate aequet. Sed hac vetuſtate non obſtante, cum dies diem doceat,

ſtudio adhuc memorabiles obſervationes eſſe colligendas, ut omnem morbi ambitum, quamvis is ipſe morbus non lateat, rite pernoſcamus, nemo ibit inficias. Nam, monente eodem divo VERULAMIO, *multa in modo rei & circumſtantiis eius nova, quae in genere ipſo nova non ſunt.* *

Simili res modo comparata eſt cum morbis ex bile oriundis, nunc vero a me deſcribendis. Nimirum, genus ipſum morbi, quod a bile nomen habet, inde a temporibus *Hippocratis*, ad noſtra uſque, in ſcriptis medicorum plurimis annotatum reperitur; adiectique occurrunt varii huius morbi modi, eiusque ſpecies variae. Nondum autem penitus hanc rem exhauſtam eſſe, modorumque huius morbi deſcriptiones adhucdum eſſe augendas, continuandasque medicinalium narrationes, multis modis, in egregia Diſſertatione: *de amplitudine generis febrium bilioſarum*, demonſtrare anniſi fuerunt Ill. *Schroederus* & Cl. *Lud. May*, quam nuper recudi curavit Cl. *Ackermann* in opuſculis viri eruditiſſimi.

Voluerunt enim hi doctiſſimi viri, inter morbos febriles, febrem bilioſam, ad genus ſummum, quod plures ſpecies comprehendit, eſſe evehendum; doluerunt que, a multis Scriptoribus, etiam a nonnullis, qui noſtra aetate artis compendia ſcripſerunt, bilioſam febrem pro inferiori quadam ſpecie, haberi, eiusque cum aliis mixtae indolis mentionem vix ullam fieri. Variis hinc complicationibus,

tanquam

* De dignitate atque augmentis ſcientiar. Argentor. 1654.

tanquam speciebus, antea praetervisis, huius morbi familiam egregie auxerunt, laudati hi viri. Haud diu post autem in *Academia Halensi*, multis nominibus laudanda Dissertatio Cl. *Selle*, *methodi febrium naturalis rudimenta* exhibens, prodiit, quae plures species febris biliosae, ex scriptoribus collectas & in ordinem naturalem redactas, refert; deinceps vero Cl. *Selle* hanc doctrinam perpolivit in libro, cui titulus: PYRETOLOGIA.

Tantum autem abest, ut omnes ac singulas species descripserit auctor, ut plures potius prorsus omiserit. Nec hoc aliter fieri potuit, cum nemo ingenio comprehendat morbum, qui non antea sensibus obvius exstiterit, vel, qui illum scriptis mandaverit, offenderit. Interim tamen, in tanta auctorum abundantia, iure meritoque desideratis nostri temporis adnumerandus est liber, qui omnia vitia bilis, indeque orta mala, fusius paulo, quam antea factum est, exponeret, nexu individuo.

Nimis audacter, me talem inopiam accusare, credentem, rogatum volo, ut praesentes, quales quales sint observationes, omni *tamen* fide candoreque, absque styli ornamento enarratae, cum aliorum comparare velit; posteaque, liber ab omni partium studio, iudicet, utrum species quaedam, nam de omnibus id affirmare non audeo, morbi biliosi supersint, prorsus ab aliis praetervisae, iam vero a me descriptae.

Contigit mihi nempe occasio per quatuor annos

continuos, nempe ab anno 1776 — 1780 in comitatu Tecklenburgensi, et in vicinis locis, statum morbi biliosi populariter grassantis, multumque devastantis observandi, ut mirum sane esset, in tanta aegrotantium multitudine, & in tam longo temporis intervallo, nihil plane quidpuam memoria dignum, vel vidisse, vel annotasse. Idque eo magis foret mirum, cum esset morbus, qui ab ordine ab auctoribus designato, ne dicam ordine naturali: *cum & sua morbus quilibet habeat symptomata, sibi propria, necessaria, semper eadem, quae & praesentem declarant, & cum ex natura eius profluant, inque diversis ideo diversa.* * identidem deflecteret quam longissime, meritoque hinc proteiformis dicendus. Nam haud rari, morbum accuratius indaganti, obvii exstiterunt casus, qui, quoad characterem externum, ad hos modo, modo ad alios morbos, referri; exuta autem, veram morbi naturam tegente larva, morbis biliosis, suo quodam adnumerari debebant iure. Id non solum aperta, per signa diagnostica, edocebant vestigia bilis; quamvis in nonnullis, quod itidem saepenumero contigit *Cel.* van den *Bosch in epidemia verminosa,* ** ratiocinando tantummodo, de eius existentia sim convictus; sed quae instar lapidis probatorii sunt, morbi eventus; rerum sex non naturalium applicatarum vel bonus vel pravus effectus; & ipsa denique methodus medendi, rem extra omnem dubitationis aleam posuerunt.

---

* Gaubii instit. Pathol. §. 835.
** Editio nova, curante J. Chr Ackermann. Norimb. 1779

runt. Neglecta enim a prava bile desumenda indicatione, sed ad morbi nomen potius quam ad veram eius indolem, directa medela, cum multis, qui ante me hunc medentium errorem reprehenderunt, inter quos Cel. *van den Bosch* tanquam praecipuum nomino, funestum lugubremque saepe dolui eventum: idque non tantum in morbis a mera bile oriundis, sed magis etiam in aliis, cum febre biliosa complicatis.

Tanta enim erat in hac epidemica constitutione corporum ad bilis degenerationem proclivitas, ut tunc temporis, vix morbum alium, sine symbolo bilis videres.

Instituti rei ratio non est, ut his complicationibus in praesenti prolixe inhaerere velim, ut malim potius *anomalias* febris biliosæ, ab illis diversas, enarrare. Quum autem isti morbi haud longe a calcanda via absint, etiam has paucis verbis comprehendam, necessitate quadam coactus, ut differentia, inter morbum huius generis anomalum atque complicatum, lectoribus pateat eo magis.

Prima, quæ nunc movetur, quaestio hæc est, ut ostendatur, quaenam sit morbi biliosi anomali vera idea.

Morbi biliosi anomali vocabulo comprehendo omnes morbos a causa biliosa febrili natos, & sub larva alius longe diversae aegritudinis, sive sit acutae sive chronicae indolis, subdole latentes.* Pro ratio-

* Infra realitatem huius notionis fusius demonstrabo.

ratione atque similitudine causae, minime vero pro symptomatum convenientia, hoc morborum genus esse constituendum, sanioribus principiis medicis imbutus, minime reprehendet, cum iam diu *Themisonis* explosa sit sententia: nullius causae notionem ad curationem quidquam pertinere sistens; sed magis *Celsi* effatum sit amplectendum, qui *eum recte curaturum* profitetur, quem *prima origo causae non fefellit* Quum autem character specificus morbi biliosi anomali vel a morbi tenore, vel a symptomatibus insolitis dependeat, omne studium in eo est collocandum, ut neutiquam cum morbis complicatis biliosis, in quibus, praeter causam biliosam, accuratiori indagatione, adhuc alia longe ab hac diversa causa dignoscitur, confundatur, morbusque complicatus pro morbo anomalo ventiletur.

Neque minus committendum, ut lectori symptomata febris biliosae, quorum tanta varietas exstat, ut in eo sibi parem vix morbus alium habeat, & verius de corrupta bile, quam olim de utero valeat proverbium: quod sit sexcentarum aerumnarum, & tot malorum causa, pro morbis huius generis anomalis, obtrudantur.

Accidit etiam saepe numero, ut ex reliquiis febris biliosae, horrenda mala remanerent, quae non satis cautum deciperent, ut haec pro morbis anomalis haberet. Sedulo autem a me esse cantum, hac similitudine non decipi, lege sancita, nullum alium morbum hic admittere, in quem praefata notio non

qua-

quadret, ex nonnullis observationibus reliquiarum febris biliosae, parti huius operis priori adnexis, patebit clare atque perspicue.

Ne autem quis me criminis fallaciae causae accuset, quod referente *Baglivio* contigit *Henrico Screta*, qui omnes febres ex unica causa, ex inflammatione nimirum ortas credidit; vel aliis, inter quos primus est *Andry*, qui in omnibus ferme morbis causam animatam vid bant; neque putet quis, me multos morbos pro biliosis ventilasse aliunde ortos, huic suggero: hos morbos in constitutione epidemica febris biliosae esse enatos tantum; dein suis signis diagnosticis, infra enumerandis, ab aliis potuisse discerni; & tandem, hos morbos, vix ac ne vix quidem aliis quam contra bilem adhibitis medicamentis, vel parum molliri.

Cum observatoris magis, quam systematici muneribus fungar, meae partes non fuere, omnem hanc rem penitus exhaurire, vel omnes species morbi biliosi anomali, huc usque cognitas enumerare; dein etiam non omnes atque singulas species exhaurit mea, qualiscunque sit experientia; sed quae multarum aliarum specierum natura sit, apud auctores, qui de his scripserunt, relatum legitur. Ex multitudine horum morborum aliquos tantummodo describendos mihi sumsi, partim quod plane nondum, quantum ego saltem scio, apud medicos descriptos exstent; partim etiam, quod quaedam memoria digna contineant, & rarioribus sint adnumerandi. Fallor, vel ex ipsa rei tractatione elucescet,

cescet, in praxi medica. ad absconditam materiam biliosam summopere esse attendendum, frequentioremque esse bilem morborum causam, quam olim credidere multi. Sane hinc arbitror: anomaliam morborum biliosorum haud minorem mereri attentionem, quam excitarunt apud doctos viros arthritis anomala a *Musgravio* graphice descripta; vel a *Mortono* aliisque celebratae febres proteiformes; vel denique potentia animata morbosa a Cel. van den *Bosch* plurimum investigata.

Neque hoc absonum videbitur perpendenti, ex unica causa, tam varia atque diversa mala oriri posse, quae non nisi hac sublata, tolli nequeunt, quin etiam, praepostera adhibita medela, omne medentium studium solent frustrari, non secus ac in morbis verminosis saepe usu venit. Exclamare hinc subinde cum Cl. van den *Bosch* debebam: *insueta perquam animadvertebantur symptomata, quae ordinariae medendi methodo minus aequo parebant, etiamsi ex nomine & singulari morborum deducta, secundum artis normam adhiberentur.* *

Desiderant autem morbi anomali a me descripti non adeo singularem & methodum medendi, & victus rationem, valde a medela febris biliosae discrepantem, ut hic singulari descriptione indigeant: sed iisdem etiam medicamentis, eademque victus ratione, quibus illis medemur, hic etiam uti possumus; interim tamen pro cuiuslibet morbi natura de-

* L. c. p. 13.

delectum quendam esse instituendum, sedula me docuit experientia. Istam autem in medendo convenientiam, de materiae morbidae, ne dicam identitate, saltem similitudine egregie testari, quis non videt? Alia similitudine in methodo medendi commoti sunt magni in arte viri, ut MORTON, TORTI, WERLHOF, febres quasdam proteiformes, cum intermittentibus eiusdem naturae censere & illis, uti intermittentibus solemne est, mederi. Nonne eadem valet in nostris, quos descripsi, morbis argumentandi ratio?

Nihil medicinam magis posset promovere, quam si velimus illam ab inutilibus ambagibus atque verborum lenociniis, quibus ars salutaris nondum plane liberata est, ad simplicitatem revocare. Optime hoc fieret, monente *Baglivio*, *accurata historia causarum*, *quae hos & non alios morbos fere semper*, *aut frequentius tamen producunt.* Quamvis id votum sit, neque a me fortassis satis praestitum, tamen usu qualemcunque meum laborem, hac in re, plane destitutum fore, neminem, chamaeleontis unius causae effectus, rite perpendentem, & in indagine causarum occupatum, affirmaturum esse, reor. Tantus autem absum, ut materiam exhaustam tradidisse aestimem, ut doctioribus potius ad augendam excolendamque tradam, satis contentus, me hic non prorsus hallucinatum esse.

Restat ut moneam, ad rem ipsam pertinere, proprietates ipsas febris biliosae constitutionis nostrae

epi-

epidemicae, nosse: primum, ut lectores sciant, qualis morbus fuerit; dein ut liceat mihi investiganti morbos biliosos anomalos, subinde ad eam provocare, neque necesse sit, semel dicta frequentius repetere. Fieri hoc aliter non potest, quam, ut historiam epidemiae nostri comitatus paucis depictam, tanquam normam, anomaliae describendae praemittam.

Antequam autem id præsto, vel dico, quibus praecedentibus morborum timor subsit, & qualis morbi decursus fuerit: non alienum videtur, antea exponere, qui locorum situs; quae tempora anni; quae victus ratio; quae tempestatum vicissitudines; quae stadia aetatis, & qualis sexus periculis maxime opportuna fuerint. Omnis itaque tractatio duas praecipuas habebit partes; quarum prior aget de ipsa febre biliosa; altera vero de morbis huius census biliosis anomalis.

HISTORICA COGNITIO
EPIDEMIAE TECKLENBURGENSIS ANNOR. 1776 — 1780.

Non ignoro quidem, dari genus hominum, cui horrendum nomen Guestphalia sit; attamen illuc satis bene vivitur dummodo incolumitas non desit. Hac vero per quatuor annos continuos, nempe ab Anno 1 75 — 1780, orbatus fuit comitatus Tecklenburgensis, minor regio Guestphaliae; quatuor milliaribus complexa; montibus divisa; una parte episcopatu *Osnabrugensi*; altera vero *Mo-*

naste-

nasterienfi inclufa; fub FRIDERICI IIdi magni Regis, gloriofo fceptro, cum magna incolarum frequentia, farta tectaque degens.

Pauci incolarum habitant in urbibus: nam maxima pars rure vivit atque terrae munere, agros colendo, vefcitur, quorum aedificia culmo tecta, pecudibus alendis atque agriculturae apta, dulcedini vitae non valde blandiuntur. In his tamen contentos agricultura, quae hominem fanum praeftat, exercet viros; cum e contrario lintei textura, & pecudum cura feminis fint relicta. Magna hominum multitudo quotannis Hollandiam petit, unde feffa labore, cui fubeundo par eft, aurum reportat, morbosque. Eft fane indefeffum genus hominum, corpore robuftum, animo fincerum, nec multum feculi vitiis contaminatum, vel a prifca fimplicitate deiectum! Paucis contenti fine apparatu atque blandimentis diu poft tempora *Taciti* expellunt famem, atque vivunt pane nigro; lacte; placentis; carne fuilla, vel bovina, fumo indurata; braffica oleracea, raro capitata; rapa; radice dauci; fabis; pifis; phafeolis; imprimis autem folanis tuberofis. Aegrotantium atque parturientium cibus eft multo cum pane nigro decocta cerevifia, quam etiam, repugnante faepe natura, decumbentibus in larga quantitate ingurgitant, rem conclamatam effe putantes, fi vel unicum diem fine cibo viverent. In morbis levioribus fere nunquam, in vehementioribus malis autem raro medicum accerfunt; at nunquam ante id tempus, de quo dicit CELSUS: *in malis magnis non alia fpes eft, quam ut impe-*

tum·

tum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum praestat. Longe autem magis damnandus est abusus spirituosorum, praesertim in febribus, quibus nunquam non tunc temporis utuntur. In multos hinc *Epicuri*, qui morbo iam conclamato decumbens, meri largiori haustu, ventriculum atque sensus obruisse fertur, quadrat epigramma:

Stygias ebrius hausit aquas.

Alterum aeque damnandum vitium est, quod ferme sibi religioni ducant, venae sectionem in febribus cuiuscunque indolis, non instituisse.

Morborum principia purgantibus aloëticis propellere festinant, vel magis turbant: declinante autem morbo, plane quiescunt, neque quidquam medicamentis moveri sinunt, virium iacturam inde timentes, vel ut rectius dicam, somniantes. Inde Lerna malorum post febres biliosas, atque mirabiles morborum metaschematismi!

Caeteroquin levi malo non terrentur, neque subinde aegrotant, quod eo magis mirum est, cum coelo iniquo saepe utantur; neque valetudinis curam habeant, atque copia paludum atque stagnorum, lino cannabique macerandis accommodatorum, iuxta domos adsint. Multum incolumitati adjicit absentia illorum, quae homines in civitatibus affligunt, effeminantque, desidiam puto atque luxuriam. Mature hinc atque a teneris, vitae durae sobrietatique adsueti, increscunt cito; maturam acquirunt pubertatem atque seram senectutem. Grandaevos

daevos ea propter videre neutiquam rarum. His ditiores rustici atque plerique in civitatibus degentes, tam tenui vita non contenti, gulae palatoque magis indulgent, maxime in potibus calidis vehementer delinquunt, quod multorum morborum causa evadit. Omnibus autem his id commune est, mulierculae atque aniculæ maiorem in medicina fidem habere, quam medico. Ill. Metzger nuper in *Adversariis medicis* p IIda erudite disputavit de victu & morbis incolarum Guestphaliae nostrae, ad quem, brevitatis studio, lectores ablegamus.

Cum ante annum 1776 ne vestigia quidem febris biliosae in nostro comitatu adessent, dicendum nunc est, qualis tempestatum ratio huic morbo creando, postea tantopere disseminato, maxime fuerit idonea. At vero sane non Pythius Apollo, nec probabilia coniectura sequens homunculus, fando hoc exsequetur. Neque ego affirmare audeo, ingens frigus mensis Januarii 1776, quod Ill. van Swinden * in libro edito, singulari descriptione prosecutus est, corpora his morbis tantopere reddidisse obnoxia. Docuere autem observationes sequentia. In aedibus quibusdam suburbanis, primo huius anni vere, sub coelo non valde iniquo, primum accensum virus, in aestate sequenti paulo remissius, circa autumnum, Africo regnante, & coelo saepe nebuloso, increbuit valde. Cum huius

* Observations sur le froid rigoureux du mois de Janvier 1776.

ius anni ftatum epidemicum a me defcriptum Adverfariis medicis Part. IIdae p. 58 & feq. inferuerit Ill. Metzgerus; dictis plura non addo.

Siluit dein quodammodo hyeme 1777 febris, neque aliis morbis tunc temporis laborabant homines. Proximo autem huic vere, frequenti mutatione caloris aeftivi in frigus hyemale infigni, qua corpora meridianis caloribus relaxata, fubito frigore excipiebantur, longe lateque aegrotantium numerus augebatur. Praeter febrem biliofam occurrebant frequenter pleuritides atque anginae biliofae. Subfequens aeftas valde pluviofa, non imminuit morbos, adiecit magis alios, vix non peiores & ex intermittentium natura. Ultima parte aeftatis autem, atque maxima parte autumni fubftantibus ferenis, prioris damna funt remunerata, atque homines tunc temporis erant tutiffimi, qui autem hyeme anni 1778, morbis ditiffima excipiebantur incauti. Nam morbi, qui antea quieverant, nunc denuo recruduerunt atque repetierunt; quin etiam his morbis non vacabat ver pluviofum eiusdem anni. Nam nunc aegrotantium numerus fuit auctus, & apparebant febres fcarlatinae biliofae, atque anginae anomalae; multosque dein vexabant pleuritides atque tuffes biliofae, quae multos confecerunt. Aeftas calida atque conftanti fere ferenitate atmofpherae laetiffima, quaeque cuncta ferme Europae regna, fi orientem fpectantia intra gradum aequatoris 30mum & 50mum exceperis, fertili fegete, laetaque falubritate beaverat, omnino non carebat morbis, abundabat illis

potius

potius, præsertim angina biliosa tentabantur multi. Circa finem aestatis autem, & quod ad maxumam partem autumni, in quantum placide decurrebat, morbus ex bile adeo siluit; ut disparuisse videretur: interim tamen multi querebantur de doloribus artuum, atque mala digestio vexabat multos; quin & tusses ex bile apparuerunt.

In hoc statu ægrotantium conditio permanebat usque ad finem hyemis 1779, post aliquot hebdomades a rigore plane detonantis, & hinc lenitate magis quam salubritate insignis, quæque multos postea oppressit. Nunc varii morbi sunt orsi, bilem redolentes. Nimirum in hac tempestate variolae multis in locis erant pessimæ indolis: parturientes graviter decumbebant; atque teneram aetatem tusses atque anginæ vexabant malignæ. Quæ succedebat aestas torrida, multis inducebat febres arthriticas atque scarlatinas anomalas: circa finem aestatis repertæ sunt febres biliosæ, quæ omnes etiam incidebant in autumnum, quibus insuper superveniebant foedissimæ diarrhoeae, dysenteriam æmulantes. Quae tempestas nebulosa atque pluviosa debilibus praecipue erat molesta. Morbi hinc in his difficulter elidebantur, & quia progredi non poterant, fere retro, ut verbis CELSI utar, quasi ruina revolvebantur.

Aetatum autem atque sexus ratio talis erat. Magis adulti quam infantes; magis pueri quam iuvenes; magis feminæ quam mares morbo sunt offensi.

offensi. Juvenes tutissimi erant. Quando autem corripiebantur, vix in his defuit periculum.

Circa morbos biliosos anomalos annotavi sequentia.

In genere: homines iuniores atque infantes laborabant febribus biliosis anomalis atque tussi; cum e contrario aetas senilis, reliquis morbis anomalis non febrilibus esset obnoxia. Speciatim autem, febre scarlatina biliosa correptae sunt feminae iuniores, quae maxima ex parte arthritide biliosa itidem sunt offensae. Febrem putridam subinde parturientes subierunt; vel hi, qui præter bilem interaneorum animalculorum fomitem alebant. Propter ventriculi debilitatem dispositi multi sunt redditi ad febres nervosas atque catharrales biliosas. Pleuritides, hepatitides atque febres intermittentes biliosæ, vexabant mares; orthopnoea senes.

Haec quidem potiores me edocuerunt observationes, omni exceptione non carentes. Nam nulla ætas certa, contra hunc morbum, præstabat præsidia atque satis tuta. Vidi infantem vix aliquot horas utero materno exclusum viridem bilem, non meconium, evomentem, matre, post triduum, febre biliosa correpta. Occupabat febris biliosa senem 92 annorum, qui curæ meæ commissus, feliciter satis morbum superavit, & adhucdum in vivis est. Sed hæc sunt levia. Nam: *Quod ipsa natura dictavit systema, non illico turbandum, si qua forsan parte ob cognitionis humanae defectum hiat.* *

PARS

---

* Gaubii Instit. Pathol. §. 587.

PARS I.

QUÆ
FEBREM EPIDEMICAM DESCRIBIT.

DIVISIO PARTIS PRIORIS.

Recensitis iis, quæ ad historiam epidemiæ Tecklenburgensis pertinent, paucis verbis summa capita prioris huius partis sunt comprehendenda, ut lectori in limine statim pateat, de quibus sermo sit futurus.

Consideranda autem primo febris sub trifario a se diverso stadio.

Stadium primum nempe complectitur symptomata, quæ febrem sæpe diu antecedere visa sunt.

Stadium secundum ipso febris decursu absolvitur; quod excipitur

Stadio tertio, in quo reliquiæ febris supersunt.

Dein vero de nonnullis symptomatibus seorsim dicam.

Postea denique complicationum enarratio me occupabit, cui

Digressiones quædam adnectentur, quas *Crises*, sive molimina naturæ ad morbum superandum apta, sequentur.

Neque salubritas morbi exemplis illustrata plane silentio prætereunda videtur.

Tandem methodus medendi, cuilibet ſtadio apta, tractationi meæ imponet colophonem.

STADIUM I.

Imminens morbus iam e longinquo ex ſuis ſignis cognoſcendus, raro ſane hominem cito corripere ſolebat, neque erat admodum periculoſus, dummodo ſibi tunc temporis per aliquot dies temperarent, & monitis medicis, mature morbo occurrentes, obſequioſas præberent aures, ciboque carnem ſubtraherent ægrotantes.

Morbum timendum indicabant ſequentia. Laſſitudo artuum; dolor in membris atque in dorſo rheumaticus, circa noctem ſæpe increſcens; ſenſus formicationis in muſculis; pulſatio ſcrobiculi cordis mox præſens, mox ceſſans, maxime poſt prandium; capitis dolores in multis nulli; in aliis leves; in paucis vehementes, mox frontem, mox ſynciput occupantes; ſenſus ponderis circa ventriculi regionem, cardialgicos dolores æmulans; dolor hypochondriorum vel hepatitidem vel pleuritidem ſpuriam mentiens; ructus continui, inanes, nidoroſi, quos noſtrates nuncupabant: ein räucheriges Aufſtoſſen, quosque in Cholera adeſſe teſtatur *Cælius Aurelianus*; lingua impura, in his levi, in aliis tenaci muco obducta, albicans ſimul & interdum flaveſcens; papillas in hac parte ſæpe elongatas vidi cum verminoſa, in inteſtinis, colluvie; abſentia appetitus; nauſea, quin & vomendi conatus; fames in nonnullis naturali maior; al-

vus

vus nunquam recte respondens, suppressa in plurimis, cita in aliis; neque spiritus infra transmittebatur; urina pallida, straminea, sæpe bullas diu persistentes exhibens; pulsus debilis, interdum iusto frequentior; noctes inquietae, atque subinde anxietates subitaneæ, præcipue circa captum somnum, illumque pellentes; alii inani screatu atque levi tussi, ad se liberandos a muco, guttur faucesque obsidente, multum, circa noctem, temporis consumserunt. Faciei color pallidus erat in his, in aliis rubor genarum; interdum autem genæ aut rubore aut pallore novo mutabantur; in feminis hæc magis aperta erant quam in maribus. In his enim circa eruptionem mensium acriora sunt reddita omnia; menses hinc sæpe suppressi atque turbati. Nunquam circa signa graviditatis animus magis hæsit, quam si saburram biliosam subolerem, utpote quæ graviditatem mentiri sæpe sæpius est visa.

Durante hoc primo stadio muneribus suis fungendis ut plurimum adhuc pares erant homines; neque ab his, nisi oppido raro, medicina facile parabilis, quærebatur, ex prandio vel cœna ventriculum offensum esse putantibus.

Verum enim vero haud diu in hoc statu permanere poterat morbus, qui triplicem habebat exitum. Vel enim transivit in stadium IIdum, mox describendum; vel excipiebatur morbus anomalus biliosus; vel tandem inde status quidam valetudinarius est exortus, nisi forsan evacuatione præternaturali a mala materia liberarentur viscera.

Quum enim natura tantùm onus recipere ſubinde non idonea, neque ſupervacanea atque nociva ad certos exitus amandare ſatis potens ſit, opprimitur illa, & ſtatum illum valetudinarium excitat.

Ita nimirum propter longam moram, quam in viſceribus nectebat materia bilioſa, fieri non potuit, quin functiones naturales, & in ſpecie digeſtionis negotium eximie læderetur, unde poſterius in alias partes promanavit malum. Debiles hinc ſæpe atque macilenti ſunt redditi, qui muniis ſuis ignaviter vacabant; mœſtique triſtes atque iracundi erant.

Remanſerunt dein obſtructio alvi pertinax, atque dolores dorſi membrorumque rheumatici, admodum rebelles. In feminis menſtruorum turbatio obſervabatur, & mali hiſterici incommoda multum increverunt, uti etiam debilitas nervorum, atque ſanguinis orgaſmi. Quod ſi vero ſecundis viis immitteretur materia, in aliorum morborum cauſas abiit e. g. in fluxum cœliacum; obſtructionem urinæ; tuſſim pulmonalem ; phthiſin atque tabem corporis.

Quando autem in ſtadium IIdum vel in morbum anomalum migrarent incommoda deſcripta, hoc raro factum eſt cito. Sed ſæpe poſt aliquot demum ſeptimanas. Quid quod! vidi homines per trimeſtre ſpatium de morbi adventu, per ante memorata incommoda, præmonitos, & ſi his mens non læva fuiſſet, parva medicina curabiles.

STA-

STADIUM II.

Corpora tali feminio morbi, ut Cel. *Gaubii* verbis utar, prædita, ex leviſſimis potentiis nocendi in febrem ſubito ſæpe incidiſſe, nemo mirabitur, nexum cauſarum bene intuens.

Terror, ira, animi pathema; refrigerium corporis; intenſi labores; nimia ingurgitatio; laxantia intempeſtive adhibita; nec non ſine ratione celebrata venæ ſectio; menſium eruptio; quin etiam partus ſæpe ſæpius febrem acenderunt. Subinde etiam ſine prævia cauſa febrem enatam vidi, ex abundantia materiæ peccantis nimirum, vel ex defectu virium morbo reſiſtentium: tandem ex contagio, dum raro uni in domo ſemel infecta, & immunditie fœda, pepercerit malum.

Morbi inſultum autem indicabant ſequentia. Præter illa in Stadio Imo enarrata, vel horror vel calor præternaturalis vexabant, raro ingentes, ſed magis viciſſim ſeſe excipientes. Per dorſum imprimis currebat calor ingratus ferventis aquæ inſtar, qui ad faciem migrans, genas coccineo rubore tingebat, poſt aliquot horas iterum palleſcentes. Sudor vel nullus; vel ſaltem in initio levis, particularis; in nonnullis univerſalis, minime criticus: diarrhœa, ſi qua antea fuerat, aucta; vel obſtipatio alvi pertinacior. Jam nunc incommoda circa ventriculum augebantur, quod ex maiori averſatione eſculentorum, præcipue carnium; ex conatibus vomendi, & ex præcordiorum anxietatibus pro ratione obſtructionum increſcentium, ſatis

abun-

abundeque apparebat. Noctes hinc inquiete ducebantur, & si forte fortuna somnum caperent oculi, subito quodam terrore sunt expergefacti. Siti confecti, limpidam aquam amabant, aversantes calida, quia inde anxietatum incrementa sensere Quid quod! semel a potu calido largiter & supra modum hausto, vidi delirium maniacum per aliquot horas durans, donec viscerum abdominalium præter modum aucta expansio, qua mediante*, diaphragma magis in pectoris cavum adactum est, ad statum pristinum rediret. Potum Thée postea semper suspectum habui.

Febris, uti inceperat, uno impetu, perseverabat, & si forsan tempus quoddam remissius esset, circa vesperam integritas quædam aderat. Pulsus debilior atque multo frequentior, quam antea fuerat, in robustissimis sæpe imperceptibilis, ingentem virium iacturam in morbis putridis indicans, vix quem in hoc morbo semper terrere debebat, dummodo de materiæ biliosæ circa præcordia satis constaret præsentia. Inventi enim sunt multi, qui unico adhibito emetico, vel laxante, morbum una cum causa feliciter satis, & brevi temporis decursu funditus superarent, & paulo post cum pulsu bono muniis suis vacarent. Similia post vermes excretos viderunt *Andry* atque van den *Bosch*.

Aliis autem tam fauste res non cessit, neque hi tam subito cum sanitate in gratiam redierunt. Dictis enim malis tempus plura atque peiora adjiciebat, quæ vel ex pertinacissima alvi obstructione,

vel

vel ex diarrhœa ſimul coniuncta, enata eſſe videbantur, quam maxime. In illis enim, qui alvo tarda laborabant, increſcebant dolores artuum atque dorſi; anxietates; vigiliæ vel ſomnolentia, quibus accedebant ſuſpiria; deliria; ſurditas, ex obſervationibus *Tulpii*,* cum febre ſimul evaneſcens. Febrem denique habebant ab omni remiſſione deſtitutam; linguam aridam, quoad colorem flaveſcentem, in nigredinem vergentem, atque muco tenaciſſimo obductam, qui præter linguam, etiam dentibus atque labiis firmiter adhærens, has partes inter ſe conglutinabat.

Illis vero, quos fuſi ventris mala vexabant, minus dolebant partes externæ; capitis e contrario dolores erant vehementiores; hinc etiam deliria phrenitica in his frequentiora; ſitis maior; dolores colici; urina varia atque mutabilis; excrementa varia, aquoſa, ſpumantia, viridia, nigra, peſſime olentia. Pulſus, ſi a caſibus inflammatoriis diſceſſerim, & in his & in illis, quos obſtructos dixi, non ſolum ſemper debilis, ſed & ſæpe æquis intervallis micare deſinens. Reſpiratio, ſi ab anxietate vacarent, utplurimum bona. Haud amplius citam alvum habere, multum in his ſpei iniiciebat; uti e contrario in obſtructionibus ſalutare erat, alvum mollem ſentire.

In genere autem ſperare licebat, ægrotum ſuperſtitem fore ex morbo, ſi mature valentiſſimi ge-

* Monita med. No. 59.

generis cibus exularet; si tenuius viveret æger; si medicamenta non negligeret; si nulla vel saltem levi tantum complicatione coniunctus esset morbus; si post sumptum emeticum, quod biliosa cum muco remixta, quin & viridia reiecerat, anxietates cessarent, neque redirent; si excrementa mollia atque figurata redderentur; si urina antea nubeculam gerens, deponeret sedimentum laudabile, die XIV. & serius, nec postea limpida redderetur, quod sæpe accidit in febribus biliosis nervosis, uti infra ostendam; si bullæ in urina mox disrumperentur; si lingua ab apice ad eius radicem usque pura redderetur, non sine prævia egestione materiæ biliosæ; & quando forsan quid pleuritici adfuerat, si sputa cocta biliosa non deessent; si somnus, appetitusque redirent, & eius generis plura.

Morbum autem longum fore, indicio erant sequentia. Sudor statim ab initio profusus; vomitus, post emetica, non levantes, nec biliosi quid educentes; emetica plane neglecta; laxantia præmature adhibita; venæsectio sine ratione instituta; continuæ anxietates præcordiorum post emetica continuantes; hypochondria tumentia; pulsationes scrobiculi cordis continuæ; lingua crispa, nigra, fissa; papillæ linguæ elongatæ. Malum etiam erat, medicamentis subter in alvum missis, ventrem non molliri, neque diarrhœam sisti. In longis malis adesse solebant surditas atque loquelæ defectus, cum frequenti aurium tinnitu. Longum reddidere morbum variæ complicationes e. g. vermes, partus &c. Certissima autem urina diuturnitatis indicia dabat;

nam

nam talis erat, quæ ſemper tenuis exiſteret; vel quæ nubeculam nullam vel ſaltem in ſuſpenſo gerebat; quæ multas bullas habebat, ſæpe ante octavum diem non diſſilientes; vel denique talis, quæ mox ſedimentum deponeret, mox vero non. Quibus optime confirmantur iſta *Hippocratis:*

„*Si urina intermittat, & interdum quidem pura meiatur, interdum autem ſubſideat album & leve, diuturnior & minus ſecurus evadit morbus.* *

Dein alio loco. *Quibus in urina bullæ, ſignificant longam fore valetudinem.* **

Denique. *Urina lentum ſedimentum habens, & quæ in melius & in deterius commutatur, temporis diuturnitatem poſtulat.*„***.

Pulſum in his febribus diuturnis ferme non ſemper debilem inveni: interim tamen quandoque adeo mutabilis fuit, ut tutum præſagium inde haurire vix poſſibile. Nam qui in initio durus, poſtea mollis; qui magnus fuerat, cito parvus eſt factus: interdum pulſus alius ex alio eſt ſubortus. Videbantur autem diſtenſiones inteſtinorum a flatibus; vel pertinax alvi obſtructio; vel tandem ſpaſticæ in interioribus contractiones, tantæ debilitatis atque mutationis cauſa fuiſſe. Certe hinc in hoc morbo,

* Prænot. 77.
** Aphor. 7. 24.
*** Coac. prænot. 575.

morbo, si unquam aliter, pulsui, quem fallacissimam rem nuncupat *Celsus*, fides quodammodo est deneganda, vel saltem non tanti æstimanda, quanti in aliis casibus. Quid quod! ne ex pulsus magnitudine quidem, neque ex ejus duritie necessitas semper venæ sectionis potuit æstimari: siquidem post levem venæsectionem ex pulsu magno identidem admodum parvum enatum vidi. Admonendi hinc semper erant chirurgi: vellent potius hanc operationem dividere, quam uno flumine vires exhaurire. Longum vero morbum appello, quando ultra sextam septimanam extenditur.

Ad ultimum ventum esse testabantur varia. Si cum morbo diu luctaretur æger, neque de materiæ fomite e corpore decederet quidquam, sed in statum putridum vel hecticum migraret. Vomitus æruginosi, parvi, nihil levantes, diarrhœa pessimæ indolis, excitata a materia acri vasa arrodente, spasmosque & diros dolores colicos irritante, cum intermixtis striis sanguineis, atque materia purulenta, tunc mortem portendebant, utpote quibus significabatur, massam sanguineam iam iam in putrilaginem abiisse. Multas septimanas, antequam sub multis cruciatibus animam efflarent, vitam hanc miserrimam ducebant. In aliis venter continuo constipatus; sopor profundus; deliria phrenitica; oculi sanguine suffusi; epilepticæ convulsiones in parturientibus, vel quando vermes in causa essent; ventris inflatio cum murmure, vel ingens eius contractio; lingua tremula, muco pingui obducta; nigra; ca-

vum

vum oris cum muco tenaci in fila ductili repletum, malum eventum praesagiebant. Maximum vero metum incutiebant, respiratio admodum laesa, post venaesectionem non liberior; instans partus; perpetua deliria; muscarum captus; sitim, quamvis pro ratione febris quam maxime urgeret, non sentire; extremorum tremor; pulsus plane non perceptibilis vel intermittens; variolae malae indolis simul complicatae; aphthae; frigus extremorum cum sudore frigido; tandem facies *Hippocratica*.

Et ita quidem morbi facies erat comparata! Inde morbi nomen, eiusque naturam eruere haud magnus quidem erit labor, neque singulare desiderat ingenii acumen. Nam nemo facile erit, qui non, me saltem ita sentiente, ex datis signis *Febrem biliosam* vel prima fronte statim cognosceret, nuncuparetve, atque ab aliis aegritudinibus discerneret. Operae hinc pretium vix erit, tam apertae rei plura argumenta addere. Quod si vero cui dubium circa hanc rem enascatur, adeat, amabo, elegantissimum librum Celeb. *Tissot* ab Ill. *Baldingero* editum, in quo febrem biliosam *Lausannensem* accurata descriptione expositam inveniet, cum adiectis argumentis gravibus, cur febris, nostrae quoad causam atque phoenomena similis, biliosa sit salutanda.

Aliud mihi potius nunc agendum restat. Evincendum nempe est, an omnium supra descriptorum malorum una semper eademque fuerit natura; neque

que ulla, in noſtra epidemia, exſtiterit generis diverſitas, haud omittenda.

Non hic diuturnitatem, neque intenſitatem morbi, vel alia accidentia a me quæri, quilibet etiam haud monitus, facile intelliget, ſciens: magnitudines vel accidentia rerum naturas non mutare, neque genera ſed ſpecies ſiſtere.

Quærimus autem aliam diverſitatem, talem nempe, quæ ex ipſa morbi natura fluit, & medentem docet, num in methodo medendi aliquid mutandum, vel illi inſiſtendum.

Puto autem, ex præfata hiſtoria morbi patere ſequentia.

I. Fuiſſe genus quoddam ægrotantium, quod pertinaciſſimis laboraret alvi obſtructionibus, in quibus multorum medicamentorum apparatu, vel ore hauſtis, vel per inferiores partes infuſis, ad ventrem liquandum opus erat.

IIdo. Fuiſſe huic contrarium genus, in quo ſemper fuſi ventris mala vexabant, quæque a priori & diverſam methodum medendi & victus rationem deſiderabant.

IIItium tandem genus, priora intercedens, tutiſſimum & facile curatu, neque peccans nimia obſtructione, neque propter diarrhœam extimeſcendum.

Ex his colligo, epidemiam *Tecklenburgenſem* ſiſtere trifaria genera proxima febris bilioſæ, vario modo

modo vel cum aliis morbis vel inter se complicata; & in varias species, sive morbos biliosos anomalos, vel huic vel illi generi vicinas, deducenda.

Cum ex descriptione symptomatum (p. 11 — 23) differentia generica satis abundeque constet, proximum nunc est, ut tantæ diversitatis causam proximam propius inquiram, quam non nisi in diversitate materiæ peccantis positam invenio.

Alia enim erat materiæ conditio in genere priori; alia in secundo; mixtæ naturæ in genere tertio.

In genere morbi priori, præter materiam biliosam viridem, nigram, piceam, tetri odoris, quam in omnibus morbis biliosis præsto esse scimus, nec non in atrabilariis, aderat quoque istud glutinosum spontaneum magni *Boerhaavii*; sive materia quædam pituitaria, summa tenacitate, forsan & acrimonia prædita; in maxima quantitate intestinorum latera undique incrustans; pertinacissimasque obstructiones alvi, loca alias pervia claudendo, & spasmos excitando, efficiens. Quæ iuncta cum materia picea nigraque antea descripta mirum in modum obstructiones auxisse, eo minus mirandum, dum iam *Hippocrates: materiam atrabilariam omnium fluidorum viscosissimam* pronunciaverit.

Tam diversos corporis humani humores, bilem puta atque pituitam, intimo connubio consociari amare, sane admirandum, & res altioris indaginis est: *plerumque tamen & vero consentaneum animadvertitur, ambas simul, & bilem copiosam*

&

*& mucum intestinalem — obesse.** Qui plura de ortu atque effectu materiæ mucosæ scire cupit, adeat sæpius laudatum van den *Bosch* & Illustres viros *Ræderer* atque *Wagler* in Dissertatione de *morbo mucoso.*

Quod autem ad materiam pituitariam in nostris casibus attinet; singulari sane eget descriptione, haud plane omittenda, & vitrea merito nominanda. Vidi illam primo in illustri quadam persona, quæ singulari sane animi constantia, bis febrem biliosam tulit, tresque recidivas. Quæ cum ingentem vitreæ materiæ quantitatem excerni quotidie videret, comiter me, uti illi solemne est, admonuit: vitarem muco intestinali naturali, cuius exemplum legimus apud *Tulpium*,** corpus privare, rationem interferens: pessima mala inde esse extimescenda. Verum enim vero symptomatum turbas, quibus antea ad orci limina rapiebatur, nunc eductione huius materiæ, leniri videns, in mucum intestinalem naturalem, ne cogitatio quidem incidere potuit.

Est autem ista materia albumini ovi, aut si mavis, succo baccarum visci quercini, admodum similis; alba, perlucida; haud parum elastica; in glebas ova columbina & maiora, quoad magnitudinem, æquantes sese colligens; in aceto vini vix resolubilis; in terram proiecta globi instar se volvens; in-

* van den Bosch l. c. p. 257.
** Observat. med, Libr. III. Cap. 17.

inteſtinis firmiter adhærens; etiam ſine vermibus præſens, & multorum malorum infra dicendorum cauſa; paucis, non abſimilis illi materiæ, cuius deſcriptionem dedit *Tulpius** & quam excrevit *Lipſius* ex relatione *Heurnii.***

Quod nunc deſcripſi, quoad materiam, primum genus genus morbi, frequentiſſimum, in varias ſpecies atque morbos bilioſos anomalos tranſire amabat. In pulmonibus atque in partibus his vicinis vehementes excitabat inflammationes; dein pleuritides ſpurias; febres catharrales; tuſſem; orthopnœam &c. in partibus remotis arthritidem & eius generis plura, de quibus in parte IIda ſermonem inſtituam. Aetas infantilis atque ſenilis; temperamentum cholerico — melancholicum atque phlegmaticum; mollis corporis habitus; cibi crudi atque valentiſſimi generis, ut pinguia, dulcia, ſolani tuberoſi quotidianus uſus, nec non calida, corpora civium noſtrorum ad hoc genus morbi apta reddiderunt. Eſt morbus longiſſimæ durationis, nec facile eliditur; hinc medela, tædii plenum opus.

Quum multi ex tædio, propter diuturnitatem morbi, vel omnia medicamenta negligerent, vel quævis oblata arriperent, febris putrida ſæpe eſt orta; vel ſero tantum, poſt longam luctam naturæ, convaluerunt. Quamvis multos hoc morbo decumbentes viderim, plures tamen reliquiis materiæ

* Lib. II. Cap. 23.

** Vid. van den Boſch p. 256.

teriæ, quam febre ipſa, ſunt interemti. Multi enim ſine omni medicinæ auxilio ſunt reſtituti, naturæ, mala ſæpe optime averruncanti, omnem medelam relinquentes.

Secundum genus morbi, priori fœdius, magis peccabat materia acri bilioſa, quam pituitaria. Quæ magis fluida, & ad maiorem putredinem vergens, diarrhœas peſſimæ indolis efficiebat, atque cauſabat morbos mali moris, neque tamen ex claſſe febrium bilioſarum excludendos, vel putridis, per eminentiam talibus, adnumerandos. Bilis viridis vomitu reiecta, & materia picea ſupra deſcripta, & ſub finem morbi, cruditate ſuperata, egeſta, extra dubitationis aleam morbi naturam poſuerunt. Neque enim morbum, in principio ſaltem, valde putridæ indolis fuiſſe, ſi a caſibus parturientium vel vermium ſimul complicatorum diſceſſerim, ex conſtantia virium patebat, diu permanentium, quamvis pulſus debilitas eſſet eximia. Et, ut abſentiam exanthematum malignorum taçeam, comprobatum hoc aſſertum fuit per ipſam methodum medendi, his morbis convenientem, & putridis non ex æquo aptam. Nam quod ad roborantia & præcipue ad Chinam attinet, in hoc morbi genere, præmature vel in nimis larga quantitate propinata, aperte nocuerunt.

Tranſire & huic generi ſolemne erat in ſuas ſpecies malignitate timendas. Sic febris lipyrica atque phrenitis peſſimæ indolis mala, hic nominanda veniunt. Induit identidem naturam intermittentium; catharrhaliumque febrium; cauſatque

fe-

febres scarlatinas; arthritides; pleuritides; choleram; colicam; quin & dysenteriam anomalam. Sic autumno 1779 cum Dysenteria, quam egregie descriptam legimus ab Ill. *Leidenfrostio** nec non a Cel. *Taube*,** vicinis locis haud levem cladem inferret, his locis subortæ sunt Diarrhœæ pessimæ indolis, atque dysenteriam exacte æmulantes. Casibus autem rite examinatis, mox apparebat, sanguinis strias, quas alius atque alius excrevit, symptomatis munere bilis ad maiorem acredinem evectæ tantum fungi; morbumque a vera Dysenteria longe discedere.

Quod ad durationem huius generis morbi autem attinet, varius morbus exstitit. Diu durans, & putridæ sæpe indolis erat in senibus, & qui malam diætam sequebantur; brevior autem in his oppositis fuit, quibus providens natura id ipsum, quod lædebat, e visceribus subinde cito propulsit. Maxime acutus, nec spatii minime longi erat in hominibus cachecticis, quod sequenti comprobabitur casu.

Quadragenarius, spirituosis deditus, quodammodo obesus, phlegmaticus, facie inflatus, iam per aliquot septimanas diarrhœa vexatus, incidebat die

 3tio

* Dissertatio inaug. de Dysenteria, quæ 1779 late grassata est. defend. Joh. Franc. Knicking. Teutoburgi 1780.

** Taube, Beschreibung der herrschenden Ruhr im Herbst 1779 u. s. w. Siehe Baldingers neues Magazin 2ten B. 1. St.

3tio poſt celebratam venæſectionem, quam proprio ſuaſu inſtituerat, in hanc febrem ardenti Lipyricæ ſimilem, ad quem circa mediam noctem vocabar: Febris erat ingens; dolor circa ſcrobiculum cordis urens; tuſſis continua; pulſus magnus atque citatus; ſanguis ſputo remixtus; anxietas magna; ſtertor iam primis morbi diebus præſens; ſitis urgens; diarrhoea continua; non levis ad vomendum conatus; lingua impura; excrementa multa, billioſa, aquoſa.

Sequenti die, propter pulſus magnitudinem, aliquot unciæ ſanguinis per venam ſunt miſſæ, quod malum vero non imminuit. Sanguinem miſſum cruſta inflammatoria tegebat, multumque feri billioſi cruorem inundabat.

Circa veſperam, deliria, pulſus debilis atque mollis. Nox inquieta, Die 3tio reddebat urinam, quæ nubeculam nigram in ſuſpenſo gerebat. Pulſus iterum admodum magnus. Urgebant hinc adſtantes, venam denuo aperire, mittebantque, me diſſuadente, uncias circiter ſex ſanguinis priori ſimilis. Hora ſomni pulſus debilis; reſpiratio impedita. Creſunt deliria, tuſſis, ſtertor; diarrhœa continuat. Applicata ſunt veſicatoria ſuris, atque ſinapiſmi plantæ pedum; dein clyſter emolliens atque lubricans eſt iniectus. Sequitur autem nox turbulenta. Dies quartus, ut præcedens. Clyſter eſt repetitus.

Die quinto in lecto æger detineri non potuit, & multum in domo obambulabat.

Die

Die VIto abiit ad plures.

Per totum hoc tempus nil cibi ſumſit; & ſemper habebat reſpirationem ſumme impeditam. Vomitum hinc medicamentis ciere non auſus ſum. Propinata autem ſunt temperantia acidula; ſuccus expreſſus ribeſiorum, * atque ſal Riverii cum aquis analepticis mixtum. Dedi etiam lenia laxantia e. g. Tamarindos, idque feci auctoritate magni *Hippocratis*, qui *febres lipyricas non niſi cholera ſuperveniente ſolvi* ** ſtatuit. Qua in re mecum etiam conſentientem videbam *Hollerium* apud *Baglivium*, qui poſterior hanc febrem *cacochymiam malignam* recte nuncupat, *coniunctam cum inflammatione, quam pauci effugiunt.* ***

Sed redeo ad inſtitutum. In nonnullis, uti iam dixi, morbus longioris erat durationis, & nonnunquam a tempore, de quo dicit *Celſus*: *quod ſæpe in morbis incipiat eſſe præſidio, dummodo vita prorogetur*, multum ſolatii exſpectans. Minus autem recte curatus vel tranſiit in febrem putridam, vel obſtructiones viſcerum excitavit; provocavitque phthiſin atque hydropem. Quid quod! illis malis ſecundariis plures ſunt interemti quam

* In magna quantitate eiusmodi ſuccos propinare periculoſum eſſet, quia, docente *Pringlio*, atque confirmante Ill. *Leidenfroſtio* in Diſſ. cit. cum bile fermentant.

** Coac. præn. 7.

*** Bagl. p. 57.

ipſa febre, in qua ſubinde alvus tenerrima multorum aliorum malorum tutus fuit averruncus.

In tertio genere homines tutiſſimi erant. Cum nempe in eo neque materia pituitaria, neque acris, ſaltem non per eminentiam talis, peccaret, raro adfuit obſtructio alvi, medicamentis non cedens; vel alvi profuſio, in qua inteſtina deſidendi atque oneris ferendi amiſerunt moram.

Paucorum medicamentorum apparatus ſufficiebat ad morbum, intra aliquot dies, debellandum, ægrumque in tuto collocandum. Perverſa tamen adhibita medela, uti hoc ſæpius uſu venit, aliorum morborum fomites inde ſunt enati.

Non carebat hoc genus ſuis ſpeciebus, nec hic tacendis. Tuſſis; angina; pleuritis & vera & ſpuria; hepatitis levioris gradus, nominanda hic veniunt mala.

Etiam in his lingua ſæpe muco bilioſo, & ad nigredinem vergente obducta viſa eſt; ſed non tam firmiter adhærebat mucus, qui cultro facile potuit auferri.

Hæc pertinent ad genera febris bilioſæ noſtræ conſtitutionis epidemicæ, atque ad univerſum: infra, cum ad ea loca pervenero, quæ de morbis bilioſis anomalis agunt, fuſius & ſigillatim de ſingulis ſpeciebus agam.

Tranſeo nunc ad *ſtadium tertium.*

STA-

STADIUM III.

Stadium tertium morbi id mihi venit, quod reliquis hac de re Scriptoribus reliquiarum nomine insignitur. Sic legimus apud CELSUM: *potest morbus minus gravis esse, quam antea fuerat, neque tamen ideo solvi, sed* RELIQUIIS *quibusdam inhaerere.* At facilis verborum consensus, dummodo conveniatur in re

Singularem sane hoc stadium desiderat animadversionem. Quaerenda hinc sunt primo signa, unde constet, an inutilis materia corpori adhucdum supersit. Cognoscimus autem hoc vel revocatione in memoriam eorum, quae, durante morbo, hunc eventum praesagire valuerunt; vel intelligimus hoc ex signis praesentibus. Quod ad primum attinet: de eo edocemur vel per absentiam signorum coctionis; vel si evacuantia plane sunt intermissa, aut in non sufficiente quantitate propinata; vel denique si inutilia laxantia, talia nempe, quae de *intento atque inflammato nihil auferunt, sed ea, quae morbo resistunt, colliquefaciunt, debili evadente corpore,* * sunt data.

Symptomata praesentia autem, id demonstrantia, erant talia. Sensus ponderis circa scrobiculum cordis, eiusque pulsatio; tensio instar fasciae adstrictae infra umbilicum; dolor illam hepatis regionem occupans, quae vesiculae felleae regionem indicat; appetitus ad cibos non rediens, vel naturali maior; pigri-

* Hippocr. de victus rat. No. 36.

pigritia alvum exonerandi; excrementa nigra, atque prae tenacitate recto intestino adhaerentia. Vires his non redeunt; macilenti sunt; saepe siticulosi; & somnus nunquam non est turbulentus; Plerumque autem ex lingua desumta signa certissima, atque minus fallacia erant. Videlicet linguae radix in his impura adhuc restat, reliqua & maxima parte munda. Quando vero primas vias reliquit materia, & fluidis C. H. sese insinuavit, sive partem aliam occupavit: alia signa, infra enumeranda, non erant negligenda.

Quod vero ad signum ex lingua desumendum attinet, unde constabat, partem quandam materiae biliosae in intestinis adhucdum latere: sciendum est, fugientibus oculis hoc facile occultari, & morum elegantiae adsuetos, non nisi admonitos, ringendo linguam ostendere. Inspicienda autem eius radix, locus, in quo nervos fungiformes atque foramen coecum ostendunt anatomici. Ibi tenax atque viscida materia, quae instrumento auferri non potest, ad fauces porrecta, abscondita latet. Similem linguam in morbis biliosis anomalis, nec non in multis praeterito autumno ex *Hollandia*, febre biliosa tunc temporis fertili, redeuntibus, observavi. Qui posteriores praematurum corticis chinae usum ad unum omnes accusabant; & hinc resolventibus atque laxantibus, diu continuandis, opus habebant.

Longe autem acrior, quam praecedens, casus iste est, quem homines subeunt, in quibus talia signa non adsunt, & qui, ut *Hippocratico* loquar more, non

non *secundum rationem levati sunt*, neque tamen bona sua suspecta habent, sed se restitutos credunt, corpore adhucdum existente impuro. Usu hoc interdum venit; & hinc sub herba latens anguis, eo magis extimescendus.

Vidua 69 annorum, ætate &, antea passis morbis, viribus quodammodo fracta, mense Junii 1779 incidebat in pleuritidem biliosam. Vix convalescere, & a materia biliosa liberari incepit, cum subito in urbe exortum est incendium, quod ægrotantis proprium prehendit domicilium. Quæ terrore panico & debilitate fracta, neminem, qui igni eriperet, videns, & hinc propter ingruentem noctem ferme plane desperans, tandem, tignis iam iam labascentibus, in filio alterum invenit *Aeneam*. Totam noctem sub divo degebat, & non ante matutinum tempus in familiaris cuiusdam domum deportabatur, ubi illam videndi causa, eodem die, adii. Semimortuam putabam, quam sellæ insidendentem, quod antea nondum potuit, videbam, ab omni febre doloreve liberam. Linguam impuram videns, bonam valetudinem suspectam habere incepi. Admonui hinc: nollet nimis tuta esse. Sde vix aliquot dies erant elapsi, cum illam, sine ulteriori egestione materiæ biliosæ, plane restitutam audirem; neque ulterius medicamenta optabat hæc ægra. In hoc statu falsæ integritatis, quam semper timui, permansit usque ad finem mensis Septembr. e. a. muniis suis, absque omni incommodo, & alacriter vacans, quamvis omni hoc tempore linguam impuram haberet. Tunc colica biliosa,

quæ

quæ in paſſionem iliacam abiit, ſubito illam correptam reſcivi. Tentata quidem ſunt varia; ſed die morbi octavo, dira morte eſt extincta.

Sed hæc pertinent ad univerſum, & ad ſignorum rationem. Nunc videndum, quid ex reliquiis oriatur.

Primo nominanda eſt proclivitas recidivandi, quæ in hoc morbo tanta eſt, ut maior in alio eſſe nequeat. Supra iam mentionem inieci feminæ cuiusdam tribus recidivis vexatæ: ſed hoc non adeo mirum, quam quod ſequitur. Nota mihi eſt femina, mobili genere nervorum prædita, & ingenii acumine præclaro, quæ intra triennium novem recidivas febris bilioſæ primi generis, & unam ſecundi generis febris ſubiit, ſua ipſius culpa, propter quotidianа in diæta commiſſa vitia. Nam cum ita ſemel reſtituta progredi non poterat, fere retro, quaſi ruina, revolvebatur. Accidit etiam nonnunquam, recidivas tam longo temporis intervallo videre recurrentes, ut dubium oriretur, utrum quilibet inſultus pro recidiva, vel pro nova febre ſit habendus. Vidi puellam ruſticam quater morbo recurrente, ſingulo trimeſtri, laborare. Dein neque ſilentio prætereunda eſt annotatio: recidivas anni temporibus quodammodo fuiſſe adſtrictas.

Quod nunc ad cauſas, recidivas excitantes attinet, primariæ ſunt ſequentes, ab obſervationibus deſumtæ:

1. Neglectus medicamentorum reſolventium, atque evacuantium legitimorum.

2.

2. Præmaturus usus medicamentorum tonicorum.

3. Abusus carnis, lactis, vel alius generis valentissimi.

4. Refrigerium corporis; atque anni tempestas frigida, humidaque.

5. Animi dein pathemata; mensium eruptio impedita; aer impurus, atque munditiei neglectus; morbi alii &c.

Quamvis cuiuslibet commatis exempla in medium proferre non difficile esset, tamen exemplo illius personæ, quæ decem recidivas subiit, rem illustrasse sufficiet. Quæ, uti paulo ante dixi, ullis regulis diæteticis sese adstringere recusans, carnem suillam, & pinguia, nec non dulcia, quæ bili creandæ favent, in deliciis habebat quam maxime; neque omittendum esse lactis usum putabat. Paucis, ut verbis *Celsi* utar: *liberaliter agere se credebat, cum cætera arbitrio medici relinqueret, in genere cibi autem se liberam æstimans.* Hoc commune est vitium civium nostrorum: quod gulæ nimis indulgeant.

Sed eadem femina alio tempore per corticis chinæ usum, cui, propter antea inde perceptos bonos effectus, nimis fidebat, recidivam excitavit morbi generis prioris; cum e contrario, in secundo genere febris, nil mali ex hoc medicamine fit experta. Ut reliqua taceam, confirmantur hoc exemplo egregie ea, quæ supra de differentia generica febris biliosæ cum lectore communicavi. Sed hæc de recidivis sufficiant. Nunc alii morbi, ex reliquiis

mate-

materiæ biliofæ enati, enarrandi. Ingenti fane horum morborum varietate abundamus, quorum gravitas vel ex nobilitate partis affectæ; vel ex duratione morbi; vel ex urgentibus fymptomatibus; vel ex ipfa denique materiæ natura æftimanda eft.

Succedunt mox febres intermittentes, quotidianæ, tertianæ, quartanæ rebelles; mox lentæ nervofæ, vel mere lentæ. Hæ febres vel folæ, vel cum aliis morbis complicatæ procedunt. Febris quartana, coniuncta cum hydrope, afcite atque tuffi ingenti, exceperat febrem biliofam, qua homo mihi amiciffimus diu, alio loco, decubuerat. Poftea-quam illum a materia biliofa liberaveram, per corticis chinæ atque millepedum ufum, cui decoctum pectorale interponebatur, adfpirante fummo numine, faufto eventu hoc malum debellavi.

Morborum chronicorum ditior adhuc proles, & ægre detegenda.

Occupabat interdum parvam, five fingularem corporis partem materia, ut ventriculum, hepar, lienem, mefenterium, pulmones; hæcque loca, obftruendo, vehementer lædebat, & ad alios morbos fecundarios, ut ad cachexiam, hydropem, morbum regium, phthifin atque tabem corporis, difpofita reddebat. Quid quod! ad cerebrum virus iftud rapi, fæpius eft vifum.

Ante annum & dimidium, febre biliofa tertii generis, laboraverat vir quidam robuftus atque fpi-

ſpirituoſis deditus, qua non ex artis regulis erat liberatus. Varia ex ventriculo mala poſtea ſenſit, quibus dein ſingultus atque vomitus accedebant. Pulſus erat admodum intermittens atque inconſtans. Tandem poſt aliquot menſes, variis & a medicis & a medicaſtris adhibitis medicamentis, vertiginoſus, tanquam vino fartus, concidit, & ſubitanea morte eſt peremtus, de ingenti capitis dolore antea conqueſtus.

In puero 12 annorum, non purgato, iam ex toto, ante aliquot dies, quieverat febris, cum frigus veſpertinum illum feriret, unde mala materia repreſſa in partem maxime nobilem, in caput nempe, incubuit ſubito. Tetanicus fixis oculis lunam obſtupeſcebat, cui vota ſolvere credebant parentes iudæi, non prius de morbi nequitia convicti, quam cum puerum convulſum viderent, atque mirum in modum diſtortum. Nunc illum, cui alba oculorum grandeſcebant, arripiunt, quique poſt aliquot horas, ſyderatione tentatus, immobilis iacebat per aliquot dies.

Veſicatoria variis corporis partibus, quia id vitium non aliam curationem admittebat, & quia ſatius erat, ſummam cutim corrumpi atque exulcerari, quam id, quod nocet, in interiores partes verti, ſunt impoſita. Poſtea autem, cum ſenſus & ratio redirent, aliis medicamentis, locus eſt datus: nondum tamen plane convaluit puer.

Sequar

Sequar nunc illum casum, ubi toti corpori inhærescit, atque per singula membra, perque fluida quæcunque ita disseminatus est fomes biliosus, ut nulla ferme pars ab illo libera sit, hominesque in horrendas calamitates, vix aut ne vix quidem curabiles, deiiceret, instar exempli sequentis.

Femina obesa, nullius diætæ, 48 annorum, difficulter & post aliquot demum septimanas, neque ex toto, quia medicamenta odio prosequebatur, ex febre biliosa emersit, post varios conflictus naturæ. Quæ cum a reliquiis materiæ purgari recusaret, in febre peiora mala, anni spatio vix superabilia, quia omnia fluida materia biliosa erant inquinata, incidit, paucis nunc enarranda.

Nunc aderat purpura chronica; nunc in bullas elevabatur cuticula uno loco, quæ altero fœdabatur ulceribus; mox materia tussim excitabat, paulo post in caput irruens, oculosque offendens, ubi fistulas lacrymales excitavit. Somnus erat inquietus, summisque anxietatibus turbatus; neque animo ulla erat quies. Appetitus nullus; sitis ingens; horror frequens.

In pedibus erant spasticæ contractiones, præcipue durante nocte, & in abdomine gravis dolor, motus convulsivos æmulans, viscera fatigabat, flatibus auctus. Spiritus infra non transmittebatur, & venter erat varius, maxime vero fusus, in quo materia, gravi odore molesta, partes, propter acrimoniam, arrodens, valde peccabat. His tan-

dem

dem succeffit ftatus cachecticus, ex quo, cum urina parce flueret, incipiens hydrops, afcites. Motus febriles erant aperti; atque incommoda circa pectus augebantur quotidie. Paucis, conclamatam habebant omnes, quæ tamen, infra enarranda medicina, eo malo, magna ex parte, eft liberata.

DE NONNULLIS SYMPTOMATIBUS.

Symptomatum plurimorum fupra quidem a me expofita ratio eft, & hinc fuperfluum videri poffet, his de novo immorari. Sed cum id agam, ut lectoribus differentia, quæ inter fymptomata, atque inter morbum anomalum intercedit, pateret quam maxime, feorfim fymptomatum nonnullorum mentionem inieciffe, non abs re effe putavi. Hoc loco autem illa fymptomata tantum exponam, quæ vel rarioribus funt adnumeranda, vel quæ propter fingularem fubiecti conditionem, in quo deprehendebantur, memoria quædam digna continent, neque in ftadio fecundo enarrata.

Sic, ut per exempla res agatur, nonnulli, citra inflammationis indicia, fanguinem tuffi reiiciebant, qualia exempla etiam cum orbe literato communicavit Cel. *van den Bofch.* * Hæmorrhagiam narium nunquam non fymptomaticam, minime criti-

* L. c. p. 297.

criticam vidi, quod itidem obfervavit *van den Bofch.** Convulfiones atque animi deliquia nonnifi in parturientibus vel verminofis funt obfervata, in quibus etiam urinam, præter voluntatem, elabentem vidi; cum feminæ hyftericæ e contrario, non fine dolore, veficam exonerare poffent. Aphoni tantum pueri funt redditi, in quibus etiam *Tulpius*** hoc fymptoma vidit: & in fenibus modo erat deglutitio impedita, peffimi ominis. Subinde vexabat fingultus, magis circa finem quam in initio irruens. Tuffis; falivatio; atque levis angina, molefta erant his, qui purgationem nondum fumferant: purgati autem, ab his malis, uti & a fingultu, liberati funt inventi. Pulfus intermittens tam parum inftantis mortis, ex præfagiis medicorum *Sinenfium* atque *Japonenfium**** certum femper indicium, quam raro ex pulfationibus fcrobiculi cordis, mania extimefcenda. Proclivis autem fuit obfurdefcentibus infania. Dein, tantum abfuit, ut poft ingentes anxietates præcordiorum, puftularum eruptionem viderim, quas tamen intimo connubio coniunctas agnofcit *Huxhamus;* ut nullas magis puftulas vel miliares, vel petechias, quamvis illæ caufæ non deeffent, quæ ex fententia Cel. *Hænii*, his exanthematibus gignendis, aptæ erant, in febre biliofa, oculis unquam ufurpaverim.

Tandem

* L. c. p. 168.
** L. c. Cap. 39.
*** Vid. Cel. *Gruner* in Semiolog.

Tandem alvi proluviei nonnullorum ſanguis purus interdum fuit admixtus, quod imperitos fefellit, ut morbum pro dyſenteria haberent. E contrario alba vel purulenta dyſenteria laborare crediti ſunt illi, quibus, auxiliante natura, materiæ pituitariæ magna quantitas fuit egeſta, quod & *Lipſio*, uti iam ſupra monui, evenit.

DE NONNULLIS COMPLICATIONIBUS.

Pravitatem morbi noſtri epidemici non magis videre eſt, quam in complicationibus, quæ etiam diſcrimina recipiunt. Nam cum non ſolum vitii ſed & curationis ratione a præcedentibus diſtent, omnimodam medici deſiderant attentionem. *In iſta enim morborum curatione non tantum aſſiduo ſpeculatu uti debet medicus, ut cauſas ſedesque malorum, quoad fieri poteſt, perſpiciat, ut naturæ vires & copias accurate æſtimet, ut opportunitates agendi diſcernat; ut idoneam inveniat medelam; ſed & futuros caſus velut ex ſpecula proſpicere, ne inexſpectatis eventis identidem conturbetur, neve intempeſtiva medicatione ægris ac ſibi ipſemet plus noceat, quam proſit.* *

Morbum complicatum non cum morbo anomalo eſſe confundendum, iam ſupra monui: interim difficile interdum, id præſtare, propter ſummam, quæ inter hos morbos intercedit, ſimilitudinem.

Poteſt

* Vid. Ill. *Habnii* orationem de medico ſpeculatore Lugd. B. 1775.

Poteſt enim æque facile morbus, *Sydenhamo intercurrens* dictus, *prædominans epidemicum imperium*, præeunte Perill. van *Swieten*, * *ſentire*, quam ut ipſa materia biliofa, certa modificatione prædita, eundem excitet. Sic pleuritis febri biliofæ ſuperveniens, ſiſtit morbum complicatum; cum e contrario, morbi anomali nomen fert, quando illam a materia biliofa ortam ſcimus.

Morbum complicatum tibi concipere debes, inſtar morbi, cui ineſt vis intenſa, optime dixit Cel. *Nietzki* in egregia Differt. de *Febribus complicatis* ** Innumeris obſervationibus rectitudinem huius aſſerti confirmare poſſem. Sed cum nimis longum foret, ſingulis complicationibus inhærere, neque id eſſet admodum proficuum; maxime memorabilibus & in praxi medica bene attendendis expoſitis, reliquas ſilebo.

Primo loco ponenda eſt graviditas, quæ, quamvis ipſa morbus non ſit, tamen ob eam cauſam, quia negligitur, eo magis periculoſa. Nam cum, durante graviditate, exorta mala, uteri incremento tribui ſoleant indiſcriminatim: haud mirum, vel ſagaciſſimas feminas, quin & medicos, hac in re, decipi, quam frequentiſſime. Videre hoc in noſtra epidemia quotidie contigit.

Multæ, quarum conditio tolerabilior, conflictabantur ſymptomatibus ſtadii Imi, quibus dyſuria

* Vid. Commentar. Tom. V. p. 153.

** Halæ 1753. p. 51.

ria & pertinax alvi obſtructio accedere ſolebant. Aliis, propter continuos vomitus, vel dolores dorſi artuumque, partus, ante definitum tempus, erat extimeſcendus; in paucis tamen tantum abortivus, ſive præmaturus. Acrior quidem caſus illarum erat, quibus ipſa febris inſurgere cœpit; quæ tamen ut plurimum ſervatæ ſunt, dummodo adhuc a partus tempore abeſſent. Quando autem correptis febre partus inſtaret, vix hac re quidquam potuit eſſe calamitoſius. Nam ſopore atque rigore detentæ, vel convulſionibus iactatæ, paucas horas, poſt partum editum, moriebantur vix non omnes, vel ſaltem triplo ſolito plures. Neque primiparam 36 annorum, cui brevi ante partus tempus febris bilioſa incurſabat, quamque, propter viarum anguſtias & dolorum legitimorum abſentiam, forcipe *Levretiana*, feliciter quidem ſatis, ab infante robuſto liberaveram, a morte inſequente ſervare potui.

Similem feminæ, ad quam propter difficilem partum, die, a quo inceperant dolores, ſecundo vocabar, præſagire debui eventum fatalem. Brachium infantis, pridie adhuc vivi, ad humerum uſque ex partibus verendis propulſum, & bullis nigricantibus, ſphacelum indicantibus conſpicuum, uteri matriſque, iam ante aliquot tempus, variis ſymptomatibus febris bilioſæ, & præſertim diarrhœa, atque talibus, quæ *Epicratis** uxori acciderunt, vexata, ſtatum putridum ſatis ſuperque

 indi-

* Vid. Hippocrat. de morbis vulgar. Libr. I. Æger V.

indicabat, quem manus mea, infantis situm explorandi causa utero immissa, humore nigro fœdoque, non sanguine, conspurcata, satis superque confirmabat. Auxilio hinc succurrere primo recusabam certa morte periturae. Sed propter adstantium continuas preces, nollem miseram hanc deserere, fidem dedi marito, me quævis quidem in arte posita velle tentare; nihil cæteroquin promittere. Immissa hinc utero manu sinistra, quia dextræ obstabat caput, infantem pedibus arreptum, secundum regulas artis, quas hic describendas prætermitto, quia de his apud auctores, qui de arte obstetricia scripserunt, inter quos Cel. *Stein* eminet, quem honoris atque reverentiæ causa compello, quia præceptore illo sum usus, legi potest, in situm illum commutavi, ut hæ partes locum inferiorem occuparent. Qua cita, quamvis difficili, nec tamen, quod pessimi ominis erat, vix dolorem excitante operatione, tantopere afflicta est parturiens, ut spiritum ultra trahere nesciret. Destiti hinc a proposito, ne manibus auxiliatricibus mortis inevitabilis, a male volentibus, tribui posset causa. Quia autem propter ingruentem noctem domum me conferre non poteram, maritus atque ipsa parturiens, quæ post assumta antiseptica atque analeptica vires quodammodo collegerat, lacrymis me adierunt: vellem ab infante liberare, certissima morte alias extinguendam; manus dedi victas, & infantis cadaver extraxi ex utero.

Lecto nunc assidens, ex inquietudine atque rigore, quo nunc parturientem videbam prehendi,

me

me recte præsagiisse, mox animadverti. Postero enim die, fato cessit, optime confirmans illa magni *Hippocratis : Quæ ante partionem in modum choleræ morbi affliguntur —; febre tentatæ, maligne habent, tum vero præcipue, si quid fauces vexet, aut in febre maligni aliquid appareat.* * Confirmatur etiam novo hoc exemplo sententia Cel. *Ernesti Platneri :* ** citra inflammationem, malignam gangrænam incipere posse, sistentis. Partum enixis frequentior quidem erat febris casus, sed minus periculosus. Recta adhibita medela servatæ sunt, quæ me medico satis mature utebantur, quantum scio, omnes; cum e contrario, vel nullis vel perversis adhibitis remediis, interierint haud paucæ, febre putrida antea accensa. Febris his accedebat vel eodem partus die, vel secundo, vel, quod frequentius, die 4to, *** ingenti abdominis dolore stipata, & per stadium primum, iam diu ante editum partum, prædicta. Dolor regionem inguinalem occupans, cum duritie quadam & tumore insignis, uterum inflammatum arguere videbatur, cuius suspicionem lochiorum interceptus fluxus, qui tamen in aliis aderat, quodammodo auxit. Sed accurato instituto examine, quod eo melius, propter propriæ meæ uxori morbum

 fieri

* Vid. Coacar. prænot. No. 535.

** Vid. Supplem. IVtum.

*** Plerumque epidemiæ phœnomena ad 4tum 5tumve a partu diem, lacteæ forsan febris opè, in actum ducebantur. Vid. van den *Bosch* l. c. p. 241.

fieri potuit, inflammationis memorabilis metus cito evanidus est redditus; dum saburra biliosa, haud ægre detegenda, atque spasticas in intestinis contractiones excitans, nunquam non in his fit visa, methodoque medendi comprobata. Nam vix aliis, quam contra febrem biliosam, infra laudandis remediis, opus habebant parturientes, venæsectione atque corticis præmaturo usu, in deterius ruentes. Paucis; æque in his casibus, morbi dominantis ratio erat habenda, ac fermentum febris intermittentis, in parturientibus a *Mortono* accusatum. Iisdem medicamentis, quibus *Mortonus* utebatur, Opio nimirum atque China, febre nondum in statum putridum mutata, meas, nullus dubito, iugulassem ægrotantes. Quibus autem, propter perversam medelam, vel propter malam humorum qualitatem, id vitii genus accedebat, haud procul ab inflammationis vel febris putridæ periculo, quo vix subtrahebantur, aberant.

Molesta etiam erant feminis lactantibus incommoda febris, quæ maxime tunc temporis insurgebant, quando præmature lectum desererent, vel vitia in diæta committerent. Tussis his accedebat, & proclivis erat lentescens febris. Proxime præcedenti accedit malignitate complicatio verminosa, dirissimis symptomatibus, & nonnunquam febre putrida stipata, genti iudaicæ, durante hac nostra epidemia, admodum molesta. Sed cum hac in re, doctrina atque experientia præ aliis eminens Cel. *van den Bosch* adeo multus fuerit, ut eius observationibus plura addere vix possibile videatur, ad

hunc

hunc auctorem, qui egregie dixit: *attentiores practici iam dudum observarunt, vermes in constitutionibus epidemicis biliosis, præ ceteris grassari*, * quemque nocturna diurnaque manu volvisse non pœnitebit, lectores ablegatos volo. Moneo tantum: hac in nostra epidemia, vermes præ aliis partibus, ventriculum maxime irritasse, & hinc sæpius per vomitum, cum plenaria morbi solutione, esse reiectos. Ad ductum naturæ vomitoria hinc sæpius utiliter tentavi.

Dein, symptomata ex sententia *Hænii* maligna, nunquam frequentius, quam sub statu colluviei vermium sunt inventa, febrisque vere putrida inde sæpe accensa.

Tandem non prætermittenda animadversio *Cælii Aureliani* multoties confirmata. *In augmento accessionis febrium*, inquit, *exclusi vermes turborem altiorum partium ostendunt, & magis si fuerint sanguinolenti: in declinatione vero, laxamentum, sicut cætera, hoc est stercorum vel urinæ, vel quorumlibet officiorum egestio. Etenim laxatis corporibus reddi videntur.***

Post gravia vulnera, præcipue post vulnera capitis, identidem febrem biliosam, cuius antea ne vestigia quidem adfuerant, excitatam vidi, mox suppurationem parum retardantem, mox vero ulcus ma-

* Vid. l. c. pag. 122.

** Vid. Cæl. Aurel. de morbis chron. Lib. IV. Cap. VIII.

malignum irritantem. Neque febris, neque vomitus viridis bilis, unquam in his erant in ratione vulnerum, ſæpe iam ſanatorum, febre a tenore nondum remittente.

Femina octo menſium gravida, in terram incidens, forfice acuta percuſſerat genu ad patellam uſque, oſculo anguſto vulnere hiante. Primo die neglexit malum; ſecundo autem Chirurgum vocari iuſſit, qui vulnus aperire negligens, emplaſtro tegit; tertio accenditur febris acuta, & biliosæ indolis, partibus vicinis ingentem in modum intumeſcentibus; quarto, loco puris, fertur ſanies; quinto accedit inſania; ſexto, cum ego vocarer, ſine omni ſenſu, partum edit mortuum; extincta eſt die nono.

Sequar nunc illum caſum, qui vel tuſſim inveteratam, vel aliud pectoris vitium latens coniunctum habet. Febris bilioſa his ſuperveniens, propter tuſſim admodum moleſtam, identidem, non tamen ſemper, quod ſæpius ſum admiratus, excitavit vel tabem vel phthiſin corporis. Quando autem tuſſi bilioſæ, iam diu antea corpori inhæreſcenti, accederet febris, putrida ea eſt interdum reddita, quæ præceps afferret periculum. Tuſſis bilioſa, gravis atque ſicca, per multas ſeptimanas, excercuerat puellam 20 annorum, ferme tabidam inde redditam, cui, poſt aſſumtum emeticum, quo magna quantitas materiæ bilioſæ fuit egeſta, ſubito accenſa eſt febris putrida.

Mala

Mala etiam, quæ cum eryſipelate coniuncta procedebat, complicatio nominanda nunc eſt, dum facili negotio, quod nuper adhuc vidi, nervis antea ſtupefactis, in gangrænam vertitur. Jam ſæpius antea igne ſacro laboraverat patiens, cucurbitularum, ipſi loco affecto applicatarum, ope, cito ſemper ſanatus. Sed hoc auxilii genus, quamvis ſuaſeram, nunc neglexerat æger, potius in repetita venæ ſectione, ab Ill. *Zachar. Platnero* * reiecta, cuſtodiam quærens; unde tantopere vires ei ſunt fractæ, nervique ſtupefacti, ut mirum non eſſet, morbum, levi febre bilioſa auctum, in gangrænam abeuntem videre, optime ſic confirmata ſententia Cel. *Erneſti Platneri.* ** Solo corticis uſu ſuperari hoc malum non potuit, ſed laxantia atque acida huic medicamini erant iungenda. Externæ autem efficaces contra morbum erant profundæ ſcarificationes.

Omnium peſſima complicatio illa, quæ cum variolis oriebatur. Non ſine inſigni animi mœrore febrem, vel magis peſtem varioloſam, primo vere 1779, in hac noſtra urbe, peſſime ſævientem, nominare queo. Nam cum multi civium noſtrorum, durante hac tempeſtate, febre bilioſa laborarent: iſtud virus, undique verſum, adeo eſt diſſeminatum, ut & corpora infantilia occuparet. Cui adiunctum virus varioloſum, eheu! quantam ſtragem noſtræ urbi intulit. Variolæ ſecundo ſtatim die

* Vid. Chirurg. p. 77.

** Vid. Supplement. IV. p. 101. &c.

die erumpentes, vix se elevantes, statim regredientes, iam quinto, post eruptionem, die, sphacelescere incipiebant, neque ullum servabant typum. Quare recte pronunciavit optimus Præceptor Cel. *Nietzki: Quo magis typus febris complicatæ, a typo febris simplicis abhorrere videtur in casibus subnatis, eo maior hic quoque differentia obtinebit, nec difficultate carebit, cognoscendi initium, incrementum statum & declinationem.** Omnia signa bilis ex ore, lingua, vomitibus viridescentibus, & excrementis nigris desumenda, nunquam non aderant. Inter has calamitates, quibus puriora pectora dederat Titan, pauci de inoculatione variolarum serio cogitare cœperunt. Divertebantur ad me adhucdum hæsitantem: cum autem precibus instarent, ulterius resistere non valui. Primum esse putavi, corpora a materia biliosa liberare, atque dein liberata inoculationi submittere. Quod ita præstitum, egregios edidit effectus: Sic enim benignis variolis, vita infantum fuit servata.

DE NONNULLIS DIGRESSIONIBUS.

Morbus, qui neque complicatus, neque anomalus dici potest, a legitimo tamen ordine deflectit, singularem quoque desiderat animadversionem. Eiusmodi casus autem in nostra epidemia minime defuere. Sic febris interdum tam brevis fuit decursus, ut intra nycthemeri spatium esset

abso-

---

* Vid. Elementa Pathol. p. 571.

absoluta: ephemeram dixisses, nisi a natura vomitum biliosum excitatum, vel diarrhœam salutarem vidisses. Sed quanto peior morbus in casu sequenti! occupabat nempe febris biliosa plures in eadem domo decumbentes, inter quos puero decem annorum, ex pustula circa angulum sinistrum oris, tam pravæ indolis ulcus est enatum, ut non solum hunc angulum, sed etiam huius lateris buccas, imo & gingivas, ad ossa usque, sphacelo, pessimum odorem spargente, trium dierum spatio, penitus consumeret, & morte insequenti, calamitatibus pueri, & quatuor aliorum, simul in eadem domo decumbentium, egenorumque hominum, optimum sic imponeret finem.

An casus sequens etiam hic locum habet? Vidi hominem primis morbi diebus laborantem febre biliosa regulari, quæ autem dein alternis diebus remissior est facta. Die exacerbationis autem alto sopore, per aliquot horas, sepultus iacebat homo, haud absimilis casibus magni *Werlhofii*. Febrem semitertianam soporosam dixisses. Quod restat, medicamentis antibiliosis feliciter & brevi est restitutus. Chinam vero non ante plenariam eductionem materiæ biliosæ sumsit.

Maxime etiam a statu illo benigno, in stadio I. & IIdo enarrato, recedebat sæpenumero febris, natura sua maxime biliosa, sed perversa victus ratione, vel arte medica perverse applicata, in synochum putridam mutata. Aeque de his, quam de illis complicationibus paulo supra commemoratis,

tis, optime pronunciavit Ill. *Vogelius: ejusmodi vero febres, aperte vel ad intermittentes quotidianas, vel ad synochum putridam pertinent; nec ut nostræ biliosæ, sed ut malignæ putridæ curari debent.* Sed quæ his subiungit Cel. auctor: *adeoque nomine biliosarum latiore ac improprio sensu, ceterum confusiones multas pariente, insigniuntur,* * ad me pertinere non videntur. Nam eadem materia simplex, non turbata, nec cum aliis morbis complicata, quæ in his febrem biliosam accendebat, in aliis, quod infra docebitur, morbos non febriles, ut tussim, sanguinis profluvium, & eius generis plura, irritasse est visa. Taceo exemplum Cel. *Tissoti*, qui epidemiam *Lausannensem*, biliosam nuncupat. Provoco magis ad methodum antibiliosam. Sic in casu novissime proposito China carere potui, quia non ea erat exquisita semitertiana, in qua, monente *Lommio*, *paribus fere portionibus & intermittentis tertianæ, & cotidianæ continuæ subest materia.* **

DE CRISI, SIVE DE NATURÆ MOLIMINIBUS.

Judicationem perfectam, quam, interpretante *Lommio*,*** & fidam, & certam, & securam, & evidentem esse decet, raro in hoc morbi genere absolvit sibi relicta natura, sed corpus ut plurimum, diu post febrem superatam, materia inutili onustum restat.

* Vid. Prælect. p. 58.
** Observat. med. p. 21.
*** L. c. p. 40.

reſtat. Neque etiam criſes ſubitaneas hic tuto exſpectare poſſumus. Rari ſaltem ſunt caſus, in quibus natura omnem vim morbi, uno impetu depellit. Emeticum præſcripſeram homini valde id odio habenti; hinc ſumſerat pharmaci partem tantum dimidiam, quæ vomitum non ciebat. Juſſi hinc, id ſequenti die repetere. Sed quid evenit? Nocte, quæ ſecundo emetico anteceſſit, ſomno evigilans, & emeticum ſe ſumſiſſe per inſomnia credens, vomuit vicibus repetitis, & ſequenti mane ferme ſanus prodiit.

In aliis, ad depellendum hoſtem, non ita prompta auxiliatrix inventa eſt natura. Dies enim iudiciales haud tanti, in hoc morbo, eſſe valoris, quanti in aliis æſtimantur, vel mea vice, *Baglivius* teſtatur, inquiens: *ſæpe inutile vidi eſſe dies criticos, eorumque vim atque poteſtatem obſervare.**

Urinam nullo alio in morbo tam variam, tamque inconſtantem vidi, quam in eo, de quo ſermo ſit; quod vel longitudinis vel periculi, uti iam antea dictum eſt, indicium erat. Febres tamen tertii ſupra poſiti generis, atque cum inflammatione quadam coniunctæ, excipiendæ, dum, non turbatæ, diebus criticis eſſent adſtrictæ, & laudabile quid in urina deponerent. Reliqua genera autem ſolvebantur lenta lyſi, ſucceſſive, e corpore, materia egrediente, per vias, materiæ bilioſæ maxime vicinas. Quod

* L. c. p. 52.

Quod si qua animadversio in curatione horum morborum attentionem meretur, certo hæc modo dicta, quæ medici consilium; in diiudicandis casibus dirigit, decernitque: *an in incipientibus morbis aliquid sit mutandum*; vel quamdiu *in vigentibus quiescendum*, * memoriæ est mandanda.

Viæ, per quas materia e corpore ducitur, variæ sunt inventæ. Plerumque hoc fit vel per vomitum; vel per diarrhœam; nonnunquam per sputa; raro per sudorem, vel exanthemata chronica; nunquam, quantum ego animadverti, per hæmorrhagiam.

Metastases raro vidi. Sequens casus tamen memorabilis. Puer sex annos natus vix febrem superaverat, cum illi crus dextrum tumere atque dolere inciperet. Parentes & ego ulcus futurum exspectantes, cataplasmata calida loco affecto imponi curavimus, sed absque effectu bono. Nam nulla neque magnitudinis neque duritiei mutatio in crure est inventa. Propinata hinc sunt medicamenta resolventia atque diluentia. Urina nunc non solum liberior fluere, sed & materiam albam gelatinosamque deponere incepit, cum decremento tumoris. Continuatis dein diureticis atque resolventibus, dolor disparuit; & tumor, materia per urinam quotidie secedente, evanidus est redditus.

Parotides, tantum bis, ad summum, ter, vidi.

DE

* Hippocr. Aphor. II. No. 29.

DE SALUBRITATE FEBRIS BILIOSÆ.

Id ſane ex ſententia *Celſi* mirum: *eandem rem corpora affligere, atque in aliis ſaluti eſſe poſſe.*

Quid febre bilioſa deleterius? quid varia eius forma generi humano gravius? An ſalutare poteſt eſſe id, cuius pravitatem in ſingulis paginis nunc demonſtravi? Sed ita ſane providentia naturæ, tam diligentis tamque ſolertis eſſe iuſſit, ut inde, monente *Cicerone*, poſſit *intelligi*, *quantæ res hominibus a Deo*, *quamque eximiæ ſint tributæ* * Ab obſtructionibus viſcerum inveteratis, & præcipue a mala digeſtione, ex cruditate atque viſciditate orta, liberatos, poſt febrem, vidi haud paucos. Senibus præcipue, dum viſcidam materiam gerant, id evenit quam maxime. Orthopnœa atque aſthmate iam multis retro annis laboraverat virgo 40 annorum, quæ febre bilioſa, ab his, felici liberata eſt eventu. Innotuit mihi dein alia femina, quæ diu ante febris incurſum, miris phantaſmatibus melancholicis torquebatur, quæque vim medicam febris, contra hunc morbum, ſenſit egregiam. Reliqua exempla nunc taceo.

DE METHODO MEDENDI.

Hactenus de morbi natura diſputata ſufficient. Nunc methodus medendi æſtimanda, atque ita tradenda eſſet, uti cuilibet ſtadio atque generi, convenit quam maxime.

Quævis

* Cicero de natura Deor.

Quævis huc ſpectantia capita paucis verbis attingam, obſervationes meas magis interſerendo, quam generalem methodum medendi, febri bilioſæ accommodatam, monſtrando, iam a celeberrimis in arte medica viris, ut *Pringlio* atque *Tiſſoto*, quorum opera in manibus omnium verſantur, ſatis ſuperque expoſitam.

Curationis principium autem ab animadverſione *ſtadii primi*, ſive illius temporis, quod futuræ valetudinis notas exhibet, eſt faciendum. Iſtud tempus vero, cum leviter tantum homines affligat, præter exquiſitam victus rationem, quæ carnes, iura carnium, lac, & eius generis plura, a menſa excludit, & res ex medica materia acidulæ indolis poſtulat, fugamque cauſarum occaſionalium iubet; vix, quibus multa mole pugnatur, deſiderat alia. Incidunt tamen etiam interdum caſus, ut præter reſolventia digeſtiva, adhuc alia, vel ad alvum liquandam, cohibendamve ſumme ſint neceſſaria. Huic indicationi ſatisfaciunt vel ſimplex cremor tartari in ſufficiente quantitate ſumtus, vel diacrydio ſulphurato acuatus; vel electuarium lenitivum Edinburgenſe; vel mixtura denique ex ſale mirabili Glauberi cum Tamarindis, per decoctionem, præparata. Si alvus liquida & frequens erat, rheum cum ſale ammoniaco profuit.

Hæc omnia immortalis *Sanctorius* * ſequenti aphoriſmo egregie exprimit: *Nemo incidet in mor*

---

* Vid. Sanctor. Static. Sect. III. No. 89.

morbum, si sedulo prævideat, ne cruditatibus laboret.

Stadium secundum, cum sit magis acutum, fortiora, cum id ipsum suas habeat diversitates genericas, alia atque alia desiderat medicamenta. Videndum autem semper antea, an morbus sit Imi, IIdi, vel IIItii denique generis, utpote quæ non solum communes indicationes, sed & proprias habent.

Indicationes communes sunt sequentes:

I. Materiam biliosam ad superiora vergentem, quam cito fieri potest, per vomitum eliminare.

II. Quæ cruda sunt, non movere, sed antea concoquere; atque scire, ad inferiora loca destinata, ferme semper cruda esse: tempore hinc atque medicamentis egere.

III. Coctam materiam evacuare per colatoria materiæ biliosæ vicina.

IV. Putredini resistere.

V. Complicationum atque symptomatum rationem habere.

Sequar nunc indicationes speciales, quia generales uberius exponere vix operæ pretium, vel saltem huius loci non est.

Duas autem indicationes proprias sibi vindicat genus primum:

1. Viscidam materiam pituitariam medicamentis incidentibus solvere.

2. Omne id vitare, quod viscida inquinamenta posset impacta reddere, eorumque egressum impedire.

Secundum genus sequentes habet indicationes speciales:

1. Materiam, quæ acrimonia spasmos atque diarrhœam efficit, blandis medicamentis lenire, atque diarrhœam sistere, donec materiam coctam habeas.

2. Coctam materiam quidem evacuare, sed & debilem naturam roborantibus sustinere.

Genus tertium, præter indicationes generales, vix alias desiderat.

Circa indicationes secundarias, cum de his in tractationis parte secunda agetur, nunc in præsentiarum non moror, ad expositionem indicationum specialium transiens.

Propter materiam Imi generis per eminentiam viscidam, prima ponenda fuit indicatio specialis.

Omni hinc tempore medicamenta, tenacissimam materiam dividendi vi prædita, largiter, & diu continuanda, propinavi.

Elegi non solum ad vomitum ciendum, sed & resolutionis causa, tartarum emeticum, cuilibet ætati accommodatum, & infantibus simul tutum, dummodo in quantitate non peccetur, uti hoc ex infra dicendis apparebit latius. Addo tantum, me resolutionis scopo, *solutionem Tartari*, quæ constat

ex

ex tartari emetici gr. 1. & aquæ ſimplicis Uncia 1, guttatim mixturis aliis ſæpius addidiſſe.

Magnas autem, ut egregia illa reſolventia atque digeſtiva e. g. Sal Abſynthii cum Aceto vini ſaturatum, vel Mixturas illas ſalinas a *Pringlio* præſcriptas, quæ nunquam non mihi in uſu fuere, taceam, merentur laudes ſal mirabile Glauberi; Pulvis digeſtivus *Tiſſoti;* * dein kermes minerale; Pulvis alterans *Plümmeri;* & a *Lyſon* laudatum Calomel. Quæ, dum, multis diluentibus iuncta, viſcoſiſſimam materiam egregie dividant, circumſpecte adhibita, optimos identidem, in hoc primo morbi genere, ediderunt effectus. Poſteriora medicamenta autem, cum heroicis, in febribus ſaltem, ſint adnumeranda, in parva doſi a granis 2 ad grana 3, ſemel de die, raro bis, & nonniſi mixturis ſalinis antea præmiſſis, vel iis inutiliter tentatis, nonnunquam in his febribus, ſed frequentius in morbis infra dicendis bilioſis anomalis, laxantibus iunctis propinanda dediſſe, nunquam me pœnituit. Nam his, ut cum *Galeno* loquar; *craſſi atque viſcoſi ſucci præſubtilitantur, inciduntur, atque meatus, per quos transmittuntur, aperiuntur, ut purgatio quam optime uſquequaquamſperari poſſit.* ** Nec, qui ita agunt, incidunt in errorem, quem quam maxime reprehendit *Hippocrates* dicens: *Quicunque ea, quæ inflammantur, ſtatim in principio morborum medica-*

E

* Vid. Libr. de Febre bilioſa Lauſannenſi p. 31.

** *Galen.* Libr. de Purgatione. Pariſ. 1528.

dicamento solvere adgrediuntur, hi de intento quidem & inflammato nihil auferunt: nam non remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ vero morbo resistunt, atque sana sunt, colliquefaciunt. Debili vero evadente corpore morbus invalescit. * Applicari hic quodammodo etiam possunt, quæ *Boerhaavius* de atra bile inveterata atque impacta pronunciavit. *Si evacuantibus tunc*, inquit, *pugnatur, sani & facile mobiles humores expelluntur; tenaces malique hærent, unde peior morbus.* ** Pluribus hæc omnia confirmantur in egregia Dissertatione Cel. *Brendelii de seriori evacuantium in febribus usu.*

Quousque autem cum resolventibus, temperantibus atque diluentibus esset continuandum, donec laxantibus daretur locus: vix non unice ex signis coctionis, præcipue ex lingua atque urina depromendis, patebat clare. Quando autem huc ventum erat, laxantia repetita, nec numero determinanda, postulabat morbus. Quid quod! ad decimam purgationem alvinam me sæpius confugisse memini, & annotationibus meis insertum reperio, ultra decimam esse reiteratam. In epidemia *Lausannensi* ter[illegible]utum, ad summum quater, alvum movere se coact[illegible]m fuisse, refert Ill. *Tissotus* *** Quod ad remedia autem attinet, sumsi vel Mixturam Tamarindorum supra laudatam, vel pulveres ex

* Hippocr. de victus ratione No. 36.
** Vid. Aphorism. 1100.
***. L. c. p. 33.

ex Cremore tartari atque Diacrydio sulphurato confectos, qui & in infantibus tuto atque sine incommodo possunt adhiberi.

Rheum e contrario, sal sedlizense atque Manna, cum exspectationi non responderent, raro sunt data. Prius enim, quod iam observavit *Forestus*,* calorem in febribus huius prosapiæ auget: Posteriora autem sanos & facile mobiles humores tantum expellunt, atque viscida coërcent, vel saltem bilem non detrahunt.

Qui securitatem consequi volunt, regulam illam *staticam: quo maior est cuique evacuationum latitudo, eo minus is morbis est obnoxius*,** maxime ad egestionem alvinam applicabunt, neque a laxantibus prius desistent, quam cum linguæ radicem ab omni immunditie liberam vident. Plerumque præstabat, laxantia ita dividere, ut per epicrasin tantum alvum moverent. Nonnunquam autem adeo urgebat periculum, ut medicamenta essent rapienda, atque festinatione utendum. Cuius regulæ neglectum in femina, multos quidem annos nata, sed adhuc vegeta atque valde obesa, in mortis causam abeuntem vidi. Nam cum vires illi propter morbi diuturnitatem, nam 3 septimanas iam decubuerat, non superfore intelligerem, si, uti hactenus factum erat, in nimis refracta dosi propinarentur medicamenta: fortiora atque frequentiora danda suasi. Sed unus ex familia, vir

* Forest. Libr. II. p. 203.

** Vid. Keil Aphor. static. p. 18.

dignitate atque eruditione præ aliis eminens, ſcrupulum ſententiæ movit, rationem interferens: maiorem a medicamentis laxantibus, quam a diuturnitate morbi eſſe extimeſcendam corporis debilitatem. Medicinam hinc illi ulterius facere recuſavi, quæ paulo poſt dira morte eſt extincta.

Tranſeo nunc ad indicationem ſecundam ſpecialem generis Imi, cui ſatisfacturus omne id vitare debet, quæ egreſſui pravæ materiæ impedimento eſſe poſſunt. Exulent ergo omnia adſtringentia, nec non cortex peruvianus a *Tiſſoto* in hoc morbi genere reiectus, & a *Baglivio* in morbis meſentericis proſcriptus, utpote qui chinam in his morbis damnabilem appellat medicinam.

Quamvis hæc *Baglivius Romæ & in aëre* ſcripſerit *romano*, * nulla tamen inde in noſtris terris magis tuta contra hanc febrem, corpore adhucdum ſubſtante impuro, parari poteſt medicina. Interim tamen cum *Plinio* dolendum: *hanc eſſe omni in re animorum conditionem, ut ex neceſſariis orta primo, cuncta pervenerint ad nimium.*** Sunt enim inter noſtrates quidam, & ex medicis Belgii fœderati innotuerunt mihi plures, qui febrem hanc bilioſam, morbum malignum nuncupantes, chinam ſtatim in principio morbi, poſt aſſumtum unum alterumve laxans, in haud parva quantitate, viſceribus adhucdum materia cruda inquinatis, propinare audent. Quo bono vel malo eventu

* L. c. p. 13.

** Plin. Libr. XXVI. Cap. IX.

eventu autem id faciant, mali moris inde relicti morbi, satis superque comprobant; doletque adhucdum quotidie tam perversæ medelæ victima reddita ingens copia nostrorum incolarum, ex Hollandia præterito autumno redeuntium. Pugnare quidem pro horum medicorum sententia videntur vel magnæ, quas cortici chinæ in absorbenda bile tribuit laudes Cel. *Torti*; * vel etiam celebria illa nomina *Bianchi* **, atque *Cleghorn*, *** qui experientia suffulti, toxicum epidemiæ feliciter, hoc remedio, expugnaverunt. *At in casu epidemicæ constitutionis*, inquit *Sydenhamus*, *non iam illa methodus adhibenda est, quæ iis debetur, quoties sunt morbi essentiales, at ista potius, quam postulat sibi morbus, cuius nunc sunt symptomata, ad quorum quidem curationem illa leviter tantum inflectenda est.* ****

Animadversiones propriæ autem effecerunt, ut *Baglivii* sententiam ambabus ulnis amplecterer, & ne hilum quidem ab eo discederem. En exempla quædam!

Anno 1776, cum morbi naturam nondum satis intelligerem, ad feminam 30 annos natam, & febre biliosa primi generis correptam, quarto morbi die

* Torti Therap. Spec. Francof. & Lipf. 1756. p. 32.
** Bianchi hift. hep. part. III. p. 287.
*** Cleghorns Beobacht. u. s. w. übersetzt von Ackermann p. 204.
**** L. c. Sect. VI. Cap. 1. p. 326.

die vocabar. Propter vomendi conatum dedi emeticum, quod aliquoties vomitum viridis bilis, non ſine levamine ægrotantis, excitavit. Sequentes dies digeſtivis ſalinis tranſigebantur; & dein laxantibus dabatur locus. Ceſſerant hactenus omnia bene: mucus in lingua, ſaltem in anteriori eius parte, haud amplius erat conſpicuus; nec anxietates ultra vexabant, alvo quotidie bilem deponente. Propinavi nunc decoctum corticis chinæ cum Tinctura rhei aquoſa iunctum, cochleatim quater de die ſumendum. Primo iam a ſumto medicamento die, peiore loco eſſe videbatur ægra, atque quodammodo anxia. Pergebat ea tamen ſequenti die, incommoda non materiæ bilioſæ, ſed aliis cauſis tribuens, medicamento uti. Sed effectus ſpei non reſpondebat. Nam reditus appetitus iam iam imminuebatur, nec alvus recte reſpondebat, & anxietates creſcebant. Si mihi decumbentem hoc die videndi fuiſſet occaſio, medicinam ſeponendam iuſſiſſem, quam nunc in maiori quantitate, quam præſcriptum erat, ingurgitant propinqui: ſed abſens eram. Pergunt hinc non ſolum hoc die, ſed & die tertio. Quid quod! iuſculum ex cerevilia cum multo pane nigro decoctum, in mulierculæ id averſantem ventriculum infundunt. Vix cœna ſumta, ingentibus prehenſa eſt anxietatibus, quas medicamento chinato corrigere tentant; ſed iugulant ſemimortuam. Paucis: ſequenti die rediens, mortuam illam audivi. Qua ſubitanea atque inopinata morte perterrefactus, atque ſimul perſuaſus: me catalogum errorum medicorum uſu non

caren-

carentium, & ab Ill. *van Dœvern* * enumeratorum, novo hoc exemplo auxiſſe, circa uſum corticis chinæ, in hoc morbi genere, maiori circumſpectione uti, neç unquam illum ante plenariam materiæ bilioſæ eductionem adhibere, haud cunctanter ſtatui.

In aliis caſibus haud quidem æque ſiniſtre ceſſit tentamen; ſed inde anxietatum turbas omni tempore adeo vidi auctas; ut me ab uſu huius medicaminis arcere, & ad digeſtiva vel ad laxantia redire, res & morbi genus iuberent. Hoc non ſolum vidi in Chirurgo quodam, maxima ex parte a materia bilioſa liberato, & chinam ſibi non dari ægre ferente, quemque alterum cochlear decocti corticis Chinæ ad orci limina ducere videbatur; ſed in propria uxore inſtituta experimenta me hac in re adhucdum hæſitantem magis atque magis poſtea edocuere. Nam cum illi, quarto poſt enixam puellam die, febre bilioſa prehenſæ, & poſtea iam, uti videbatur, a materia bilioſa liberatæ, auctoritate *Mortoni* atque *Torti* Chinam cum Rheo propinare non dubitaveram: ſubito illa ſenſit incommoda ab anxietatibus oriunda, atque ingentem pectoris oppreſſionem. Deſerui hinc anteſignanos modo dictos, eorumque methodum medendi, & ad eccoprotica redii. Quibus dein per aliquot dies ſumtis, denuo tentavi Chinam, quam nunc, cum reditu optimæ ſanitatis, egregie ferebat.

Neque

* Oratio de erroribus medicorum uſu non carentibus.

Neque magis in morbis illis anomalis, in quibus simile fermentum biliosum subest, corticis celebranda virtus erat. Factum est inde, ut saepe viderim homines non febrientes, propter praesentiam huius materiae autem admodum debiles, quos china confirmare tantum abfuit, ut & cum Rheo coniunctus cortex saepe non prodesset. Evacuantibus magis in his casibus etiam locus erat concedendus.

Identidem ex me quaesivit rationem femina a materia hac biliosa non libera, cur sibi nunc temporis China non esset remedium utile, cui praecedentium annorum valetudinem secundam deberet? cui modo antecedentia respondi. Simile etiam in multis aliis vidi.

Materia biliosa primi huius generis, fermenti instar est habenda, quae vel in minima portione laedit, & assumta quodammodo homogenea, in suam perversam naturam trahit; & cum haec in corporis molem neque abire, neque nutrire possint: natura, quod ex *legibus staticis* * constat, tantum onus recipere non idonea, vel opprimi debet morbo, vel evacuatione praeternaturali liberari. Sed cum neque extrahat China, neque emendet caussam morbi: nobile istud remedium ignominia affecisse neutiquam videbor, si in his casibus subnatis inutilem dixerim medicinam. Profuit magis interdum, dummodo febris abesset, Elixirium Vitrioli, vel

* Vid. Keil Aphor. stat.

vel nobilis illa combinatio, cuius gloria apud Ill. *Zimmermannum* percelebris est, quæ fit ex partibus æqualibus Olei vitrioli & Alcaholis.

Quæ hactenus de noxio Chinæ usu in medium protuli, non ultra statum impuritatis corporis esse extendenda, vel haud monitum quemlibet intelligere oportet. Neutiquam fidem derogare medicinæ minor, omni tempore auro argentoque comparandæ.

Hac methodo trecenti & ultra feliciter sunt servati, dummodo in febrem putridam non incidissent ægrotantes. Nam quemadmodum *facilis*, monente *Lommio*, *a continente non putrida in putridam transitio est*,* sic etiam in hoc morbi genere sæpe usu venire, in Capite de Digressionibus dictum fuit. Sed hoc maxime, si a complicationibus, vel a corporis statu cacochymico discesserim, vitium erat vel ægrotantium vel medentium. Nam quid abusus venæsectionis; laxantium; ** spirituosorum; vel neglectus potus diluentis, munditiei, atque aëris, curæ efficere non possunt?

Transeo nunc ad secundum genus morbi supra descriptum, in quo alvus cita peccat, & quod priori adeo e diametro oppositum est, ut in diversas curandi vias procedens, illa verba *Sydenhami* hic

* Lommii Observ. med. p. 4.

** Dici non potest, quantopere interdum intempestiva laxantia bilis acrimoniam augeant.

ad

hic prætermittere non possim: *febres continuæ*, inquit, *ita toto, quod aiunt, cælo differunt, ut qua methodo, currente anno, ægrotos liberaveris, eâdem ipsâ, anno iam vergente, forsitan e medio tollas.* *

In hoc morbi genere radix Ipecacuanhæ potior esse solebat tartaro emetico, quia hæc minus alvum liquat. Propter eandem etiam rationem a medicamentis supra laudatis stimulantibus, alvumque irritantibus sedulo erat abstinendum. Eligenda potius talia, quae præter vim resolventem, vi, ut ita dicam, stiptica, nervisque blandiente, atque putredini resistente erant prædita; omne dein studium in eo erat collocandum, ut imminentis febris putridæ periculum procul abigeretur. Mixturæ salinæ, ut sal absynthii cum aceto vini saturatum, aquis analepticis mixtum, & spiritu vitrioli temperatum, grate utiliterque ab his hauriebantur. Quibus dein, mutatis mutandis, addebatur, vel per se solum exhibebatur præ cæteris in hoc secundo morbi genere eximium sal ammoniacum. Inter laxantia autem, decoctum Tamarindorum atque Rheum suum occupabant locum. Sed quod in priori genere lædebat, ad id mature sæpius erat decurrendum, ad Chinam puta, quæ cum Rheo mixta egregios hic edidit effectus. Propinanda autem hæc erant ita, ut vis evacuatoria superaret vim adstringentem; & his usquedum erat utendum, donec in linguæ radice nulla amplius conspicua esset

* De morbis epid. Cap. 2.

ſet immundities. Tunc autem rheum commode potuit omitti, & in eius locum maiores doſes corticis Chinæ erant ſubſtituendæ.

Quod ſi non ex præcedentibus, certe ex hac methodo medendi, ex naturæ ſinu depromta & experientia confirmata, differentia generica morbi noſtri bilioſi patebit clare & perſpicue. Neque diverſas has curandi vias animo volutans atque contemplans, facile mihi obiiciet, quod *Sydenhamo* a Cel. *Freindio* obiectum miror, quaſi perinde eſſet, morborum diverſitates bene intelligere, vel minus: *Ita fere ſupervacua eſt omnis, quæ nimis curioſe fit, diſtinctio & præſertim medicinæ ſtudioſos adeo parum iuvat, ut potius in errorem agat; falſo nimirum opinantes, cum certam quandam morbo cuilibet proprietatis notam afflictam viderint, propriam itidem eſſe & omnino ſuam cuique medendi normam.* *

Tertium genus morbi, cum eſſet leve & mixtæ naturæ, vix ſingularem vel methodi medendi, vel victus rationis deſiderat expoſitionem. Blandiora hic eligenda erant medicamenta ſalina, quæ vel in primo vel in ſecundo genere non ſufficiebant, e. g. Cremor tartari; Sal Seignette; Pulpa Tamarindorum, cætera. Rarus fuit emeticorum uſus.

Hactenus dicta ſunt, quæ vel detrahendo, vel roborando maxime iuvant. Dicendum nunc, quid de iis, quæ nos alunt, experientia conſtiterit.

Nocent

* Vid. Joh. Freind Commentar. de Febribus Lond. 1717.

Nocent cibi generis valentissimi, ut ferme omnis caro, atque iura carnium plurimarum, pinguium præcipue; ova, lac, placentæ; dein quævis oleosa, atque ea, quæ crudas viscidasque in corpore relinquunt materias, e. g. panis niger Guestphalorum; solana tuberosa; nec non dulcia, quæ, docente id Cel. *Milgsack*, * bilem, quamvis sacchari amari species sit, tamen augent. Eligenda autem ex medica materia, quæ facilia sunt concoctu, acidulæque indolis; quæ alvum cohibere, vel illam, si morbus generis secundi est, mollem reddere possunt. Optima autem sunt iura, in quibus decoctæ sunt herbæ emollientes, atque putredini resistentes, e g. Acetosa, Acetosella, Portulaca; vel radices Celeri, Petroselinum &c. Prosunt etiam iuscula, aceto vini saniora reddita. Præter dicta olera, iuvant etiam alia, ut Spinachia; Beccabunga; Endivia; Lactuca, & eius generis plura; dein Poma; Pruna; Cerasa &c. a *Tissoto* laudata. Nihil vero sane iusculo crassioris consistentiæ salubrius est, quod Nostratibus audit Sammelkohl, quodque his verno tempore, ex herbis recenter collectis, frequenter in usum cedit. Ad quem finem colligunt turiones Brassicæ selenoïdes (Braunkohl) thyrsulos Aegopodii; Hederam terrestrem; Lapathum acutum; Chærefolium; Urticam &c.

Potum optimum præstabat aqua frigida simplex atque acidula reddita, vel super Cremorem tartari fusa,

* Vid. Differt. de salibus essent. C. H. Duisburgi.

fuſa, cuius cyathus ſingulis ſemihoris erat ſumendus. Potus calidi autem, propter augmentum anxietatum, æque in his morbis proſcribendi, ac in Cholericis a *Cælio Aureliano** reiectos legimus; minus tamen nocebat potus Caffée quam Thée. Vinum non niſi aqua dilutum concedendum; durante febre autem circumcidendum.

Sed his, ab aliis ſatis expoſitis, haud diutius nunc immoror, cum nonnullorum communium auxiliorum adhucdum exponenda reſtet ratio.

Circa uſum emeticorum nonnullos admodum timidos video e. g. *Junkerum*, quamvis methodo *Tiſſotiana* pota, omnis ætatis atque ſexus hominibus, rite ante formata indicatione, tuto poſſint propinari. Dedi talia, quando res ita facere iuberet, & emetica omittere periculoſum eſſet, infantibus teneris; gravidis; parturientibus; hæmoptoicis; hernioſis, vel talibus, qui vomitum cruentum antea ſenſerant, optimo cum effectu, atque citra omnem noxam. Ingentem vomitum cruentum aliquot menſes ante partionis tempus ſubierat propria mea amata; hoc autem tam parum me deterruit, ab emetico, parturienti illi, propter accedentem febrem biliofam, propinando, ut in altero emetico magis certum præſidium invenerim.

Intermiſſum emeticum ſemel in homine hernioſo, ſimulque febre bilioſa laborante, vidi lethale.

Tempus

* Vid. Cæl. Aurel. de morb. acut. Libr. III. Cap. XXI.

Tempus vomitoria in febribus biliosis propinandi admodum incertum. In multis ab emetico erat inchoandum: vidi tamen etiam alios, & quidem non paucos, in quibus periculosum fuisset, materiam adhucdum crudam statim in principio morbi supra movere. Medicinam quondam feci feminæ, cui ante diem decimum quartum, propter cruditatem materiæ, emeticum propinare non ausus sum. Quod restat, legi atque relegi debent, quæ hac de re cum orbe literato communicavit Cel. *Tissotus.* *

Tartarum emeticum non nisi multa aqua dilutum dedi, haustibus repetitis, donec vomitus adesset, sumendum.

Videntur autem emetica nostræ regionis incolis, propter cibos viscidos ex solano atque fagopyro præparatos, quorum descriptionem dedit Ill. *Metzgerus*, ** & quibus nunquam non utuntur, magis apta esse, quam populis, qui teneriori victu vivunt. *Baglivius* hæc videns, recte hinc *germanis populis, propter annum ferme semper hyemantem, & quia nimis gulæ indulgent, emetica cæteris nationibus utiliora censet.* ***

Accidit tamen etiam interdum, ut propter summam debilitatem, vel ob aliam causam e. g. propter inflam-

* L. c. p. 27. & seq.
** L. c. p. 20. 21.
*** Bagl. Prax. med. p. 156.

inflammationem, vomitoria propinare vix esset tutum. Dedi tunc aliquoties de die scrupulum unum pulveris ex Cremoris tartari Uncia I, & Tartari emetici gr. I parati, quo vomitus, antea iam ferme semper præsens, sine virium iactura, egregie fuit auctus, quod infra exemplis comprobabitur.

De venæsectione a *Pringlio* laudata, a *Tissoto* vero reiecta, meam nunc qualem qualem exponam sententiam, ex visis tantum enarrans.

Centies, quin sæpius, illam celebratam vidi precario a Chirurgis sanguinis humani sitientibus. Candide loquor: si uni prodesset, certo decem damno fuit. Communis effectus erat atque levissimus, morbum inde trahi videre; idque non magis in ipsa febre biliosa, quam in pleuritide etiam anomala, quod magnorum virorum & præsertim *Baglivii* * experimentis confirmatur. Nam in vehementissima pleuritide biliosa decem uncias sanguinis detraxisse sufficiebat, pulsu iam iam reddito molli atque parvo debilique. Plus sanguinis misisse, non morbum sed vires imminuit, quod nuper adhuc in homine affinitate quadam mihi iuncto vidi. Nam cum illi altera venæsectio, me absente atque inscio, sine ratione esset celebrata: dolor quidem evanidus est redditus, sed anxietates atque spirandi difficultates inde adeo increverunt, ut, sudore frigido superfusus æger, caput non nisi sublime habere posset, digestivis atque laxantibus postea periculo ereptus.

Sed

* L. c. p. 46. & seq.

Sed longe adhuc peius cum illis agebatur, in quibus citra inflammationem larga venæfectio fuit instituta. Vidi ex quinque in una domo decumbentibus, quatuor, omnem rationem abiicientes, nec regulis medicis moram gerentes, propter venæfectionem & abufum fpirituoforum, menfis fpatio, febre biliofa crudeliter confumtos; quinto tantum, mature morbo occurrente & venæfectionem odio habente, fervato.

Limitandæ hinc fane *venæfectionis in morbis ab epidemica aëris conftitutione dependentibus* magni *Sydenhami* * laudes funt. Magis *Foreftus* laudandus, qui *Avicennam* fequens, nullam in ardente ex pura bile, *nifi urina fuerit rubra & craffa,*** venæfectionem admittit, quod, variis exemplis ab eo in medium prolatis, pluribus confirmatur. Neque urinam rubram hanc operationem femper indicare, docet *Baglivius* quærens: *An ideo fanguis mittendus in illis ob urinam rubram? minime*, inquit, *nam fales dominio potiuntur poft phlebotomiam, & enecant.* ***

Sed, non obftante tam finiftro eventu, phlebotomiam tamen femper exoptant ægrotantes, atque laudant Chirurgi ifti, qui aphorifmum comicum: *faignez touiours — c'eft une felle a tous chevaux dans notre profeffion*, ad verba interpretati funt.

In

* Epiftola refponfor. p. 195.
** Foreft. Libr. II. p. 203.
*** Bagl. l. c. p. 47.

In huius rei rationem inquirens, nullam aliam invenire potui, quam quod anxietatum imminutionem inde sibi persuadeant futuram. Sed hoc tantum abest, ut hæ inde magis atque magis augeantur, per clysteres maxime leniendæ. Egregios enim ab hoc remedii genere in morbis quibuscunque mesentericis sperare possumus effectus. In primo autem morbi genere subter in alvum sunt iniicienda, quæ vi resolvente eximia sunt prædita, ut sal ammoniacum, vel acetum vini aqua calida dilutum.

Magni etiam momenti sunt frictiones, quæ super ventrem molli instituuntur manu, quibus spissa materia resolvitur, eiusque evacuatio promovetur. Ante annum & dimidium artem medicam ex me petiit femina febre decumbens, & hac spissa materia onusta, quæ ne minimam quidem particulam huius materiæ per alvum exonerare potuit, nisi ea frictionibus repetitis, quotidie instituendis, antea esset subacta, irritis reliquis secundum rationem propinatis.

Vesicatoria in secundo genere frequenter, in primo autem non nisi in casibus cum inflammatione coniunctis, applicasse memini. In rheumatismo inflammatorio bilioso, quem vix unquam in nostra epidemia vidi, utiliter ea adhibuit Cel. *Stolle*.

Sinapismi e contrario, plantæ pedum applicati, in revellendo a capite sanguine, egregium multoties ediderunt effectum, cui scopo & acetum vini solum sufficiebat.

Reſtat, ut de acidorum uſu eorumque ſelectu ſermonem faciam. Juvant in genere priori acida vegetabilia, atque præcipue id vini vitium, quod referente *Plinio*, tranſit in remedium. Genus ſecundum autem atque ſtatus putredinis deſiderant acida fortiora, mineralia, ex aqua fontana haurienda.

Sed ultimo tandem, ſæpenumero in ægrotos tumultuantes animoque commotos incidens, cum Ill. *Gaubio* identidem dolui, *negatam eſſe humanitati facultatem contingentia, prout neceſſitas exigit, mutandi, neque ſemper ex pharmacopoliis depromi poſſe, quæ corpori, ob mentem inquietam laboranti, certum levamen afferant.**

Communia hæc ſunt & febribus regularibus, & morbis bilioſis anomalis; hinc hactenus dicta infra non repetam.

Stadium IIItium variam deſiderat methodum medendi, diverſis morbis ex reliquiis enatis accommodandam. Reliquiæ in genere poſtulant digeſtiva, reſolventia ſalina; interdum Calomel; tandem laxantia. Carnem a reliquiis offenſi cibo debent ſubtrahere, atque eligere talia, quæ ſupra ſunt laudata.

Recidivarum autem cura ea eſt, quæ præcedenti morbo, cuius recidiva eſt, apta invenitur. Cæteri morbi autem primam habent indicationem, qua reliquiæ expugnantur; dein pro cuiuslibet morbi natura

* Vid. Gaubii ſermo II. de regimine mentis, quod medicorum eſt. p. 79.

natura methodus curativa, ex Therapia desumenda, seorsim est instituenda. Missos hos morbos facio, tantum contentus, quædam circa curationem reliquiarum inveteratarum, per exempla ostendisse, & quod ad reliqua attinet, lectorem ad *Tissotum* ablegasse.

Primo exponam, quibus auxiliis ista persona, cuius historiam morbi p. 44. & 45. suppeditavi, tandem sit sanata, iam per annum, & quod excurrit, male ex reliquiis antea vexata. Variam methodum medendi in hac ægra iam antea iniveram, sed absque effectu bono. In huius rei causam accuratius inquirens, atque videns, intestinis non solum, sed & vasis sanguiferis, quin & glandulis mesentericis viscosissimam materiam impactam hærere, reliquam curam impedientem, de eius resolutione atque evacuatione serio cogitare incepi. Huic scopo autem nil magis convenire æstimabam, quam Calomel laxante iunctum. Pulveres hinc ex Calomellis granis III. & Diacrydii sulphurati granis VIII. conflatos parari iussi, mane sumendos. Post primum pulverem sumtum, ingens secutus est vomitus materiæ biliosæ, cum muco tenacissimo mixtæ. Sequenti mane vomitus materiæ pituitariæ multo adhuc vehementior atque profusior. Inde ægrotam levatam videns, vellet ita pergere suasi. Sed tertia dosis vomitum haud amplius irritavit, subduxit autem per inferiora materiam biliosam pessimi odoris, omniumque colorum. Ita dein per aliquot dies adhuc pergens, multo meliori loco esse profitebatur ægra. Sed cum venter nondum

decrescereet, neque urina parce fluere cessaret, datus est Spiritus mindereri, qui vias urinarias egregie aperuit. Propter tussim autem urgentem parabantur catapotia ex Extr. Taraxaci; Gummi Ammoniaco; succo inspissato Liquiritiæ & sulphure tandem Antimonii aurato 3tiæ præc. Curationi finem imposuit vinum medicatum eccoproticum atque roborans; &, ne morbus recurreret, fonticulus fuit positus.

Ita feliciter restitutæ per annum optima valetudine frui dabatur feminæ. Sed cum semper sellæ insideret, & corpus, quod suaseram, peregrinatione iactari recusaret: vires postea resumere, morbus est visus. Venter enim non solum a lotio intercepto, sed etiam a quadam tympanitidem efficiente causa tumere incepit. Diro tamen hoc malo non obstante, multas septimanas sine medicamentis vixit, quæ nunc odio prosequebatur. Tandem precibus mariti victa, veniam dedit medicamentis in pilularem formam redactis. Paratæ hinc sunt Pilulæ ex partibus sequentibus constantes. Sumta sunt Pulveris alterantis Plümmeri gr. XII; Extr. Taraxaci drachmæ III; Gummi Ammon. drachmæ II; Rad. Scillæ dr. sem. Inde pilulæ, singulæ pond. gr. III, formatæ, quater de die, numero 5, optimo cum effectu sunt propinatæ. Nam, his per aliquot tempus adhibitis, urina sine impedimento fluere incepit, largum sedimentum deponens; & in præsentiarum hæc ægra tam integra est, quam maxime quis in hoc genere valetudinis esse potest. Restat adhuc dicere, me in

hoc

hoc casu aliquoties vidisse, Cremorem tartari simplicem, optimi diuretici munere interdum fungi.

Sed nunc aliam historiam morbi in medium profero.

Matrona 53 annor. iam a multis retro annis affectibus hypochondriacis atque hystericis male vexata, 1778 incidebat in febrem biliosam 3tii generis. Propter levitatem morbi, & quia cito disparuit febris, medicinam sumere vix operæ pretium ducebat, vel saltem a reliquiis purgari recusabat. Quam ob causam relinquebatur in corpore apta, novum morbum creandi causa, quam, si mens non læva fuisset, ex variis symptomatis facile detegere potuisset ægra. Nam

Accusabat Choleram dextræ dolor, aspera lingua.
Tinnitus, vomitusque frequens, vigilantia multa.
Multa sitis, pinguisque egestio, tormina ventris. &c. *

Paucis, signa bilis non loquebantur, sed clamabant. Singula autem hæc habebantur pro symptomatis affectus hypochondriaci vel hysterici. Vitam hanc miseram duxit ad initium usque 1779. Nunc dicta symptomata tenore non solum increverunt, sed his etiam adiecta sunt alia multo peiora. Quotidie urgebat vomitus materiæ viridis, nigræ, dentes

atque

* Vid. Schol. Salernitana. Venetiis 1619. p. 221.

atque gingivas arrodentis, ſitimque excitantis. Ex ore poſt prandium defluebat limpida aqua rivi inſtar; appetitus erat nullus, & ſi quid cibi ſumtum erat, ſtatim mordebat ventriculus. Dolores artuum erant ingentes, circa noctem increſcentes, ſomnumque pellentes. Tunc maxime etiam dolebat caput; atque febricula urgebat. His tandem accedebant raucitas; tuſſis; reſpirandi difficultas; urina parce fluens; pedum œdema.

Inter has calamitates ægram, viribus fractam, medici conſilium efflagitaſſe, nemo ſane mirabitur.

Propter ſummam debilitatem emeticum præſcribere timui, neque videbatur omnem materiam adhucdum crudam e corpore ſic poſſe eliminari. Interim tamen quotidianæ vomituritiones id auxilii genus poſtulabant. Dedi hinc pulverem ſupra laudatum ex Cremoris tartari unc. I & Tartari emetici gr. I conſtantem, ad duo vel tria parva cochlearia, tam reſolvendi, quam evacuandi cauſa, quotidie ſumendum, preſſo pede methodum *Hippocratis* * in morbis cholericis adhibitam inſiſtens, neque timens, quæ in contrariam ſententiam tranſiens *Cælius Aurelianus* poſtea dixerit: *Quod non aliter eſt contrarium*, inquit *Cæl. Aur. quam ſi quis fluore ſanguinis pereuntem, vel diaphoreſi diſſolutum phlebomotare velit.* **

Vix

* Vid. Hippocr. de morbis.

** Vid. Cæl. Aurel. m. a. Libr. III. Cap. XX.

Vix per aliquot dies ægra noſtra hoc medicamine, quod quotidianos vomitus auxerat, erat uſa, cum ingentem in modum illam inde viderim levatam. Sed cum adhuc materiam bilioſam reconditam ſubolerem: continuandi pulveris ſuaſor exſtiti. Quamvis difficulter eo adigeretur ægra: geſſit tamen morem ad diem decimum quartum hoc modo pergens, qui nullo vomitu amplius turbabatur. Egeſſit autem omni hoc tempore ſupra atque infra ingentem quantitatem materiæ bilioſæ, mucoſæ, quin nigræ, de quo *Tulpius* monet, quod vomitus materiæ nigræ *interdum ex uſu ſit*; * unde ægram meam levatam vidi quam maxime.

Nam cum absque impetu per ventrem deturbaretur materia: hoc genus auxilii illo periculo vacabat, quod a vehementi ventris liquatione in hydrope & in aliis morbis timet *Aretæus Cappadox* ** inquiens: *poſt ſubitas & copioſas inanitiones extremosque caſus proſtratis interdum viribus, quemadmodum in ſanguinis profluvio accidere ſolet, ægri intereunt.*

Sed redeo ad ægram meam multum ſic emendatam. Tuſſis vix amplius irritabat; neque voci deerat ſonus; reſpiratio reddebatur bona; & appetitus redibat, ſiti haud amplius urgente. Nunc pilulæ ex Extr. Taraxaci & aliis reſolventibus amaris in uſum ſunt vocatæ, cum interpoſito quotidiano

* Libr. II. Cap. XXI.

** Aretæus Cappad. Libr. 1. de diuturnis affectibus Cap. XXIII.

diano usu decocti corticis Chinæ. Pedes œdematosi ligabantur fasciis, & ut primum tempestas id permittebat, hausit aquas Pyrmontanas. Sub finem mensis Junii e. a. ferme restitutæ applicatus est fonticulus in uno pede.

Per omne hoc tempus tenuissimo victu fuit contenta, & non alii cibi, quam ex oleribus acidulæ indolis parati, mensæ sunt impositi, cum interim quotidie corpus levi inambulatione dimoveretur.

Quod restat, similitudo, quæ inter hunc morbum & inter alium ab *Hippocrate* descriptum intercedit, tanta est, ut locum silentio prætermittere non possim. Ita autem habet Pater medicorum:

Homo subfulvus & gracilis & oculis cum virore pallidis, & tenuem cutem habet, ac debilis. Quanto autem tempus amplius progreditur, tanto amplius morbus afficit. Et vomit omni tempore velut stillamentum modicum, ad duorum poculorum parvorum mensuram; frequenter etiam cibum & una cum cibo bilem & pituitam, & post vomitum dolet totum corpus, aliquando etiam antequam vomat. Et horrores tenues & febris tenet, & ad dulcia atque oleosa maxime vomit.

Circa medelam autem monet sequentia: *Medicamentis sursum atque deorsum purgare, & lac asininum postea bibendum dare. Cibis uti mollissimis, ac frigidis, piscibus littoralibus, & cartilaginei generis, & betis & cucurbitis, & carnibus tritis. Vinum bibere album vinosum*

aquo-

aquosius. Labore & deambulatione uti, calide non lavare & a sole abstinere. *

Eximias, in expellendis reliquiis, fonticulorum ulcerum diu trahendorum virtutes, quarum antea mentionem inieci, singulari adhuc comprobabo exemplo. Feminae arthriticae 33 annorum propter reliquias ex febre biliosa fonticulus fuit positus. Quae, cum a malo arthritico inveterato neque aquis Pyrmontanis, neque Aquisgranensibus, neque Meinbergensibus, quas bis adiit, potuit liberari: in hoc remedio non solum contra dirum hunc morbum, egregium invenit solamen, sed & a reliquiis materiae biliosae ita maxima ex parte est liberata.

Haec de curatione trium stadiorum dicta nunc sufficere arbitror; nec opus erit enarrare, quomodo symptomatis, vel morbis complicatis, vel reliquiis denique ex debilitate enatis medicina sit facienda; cum id non solum nimis longum foret, atque ab instituti ratione alienum, sed & superfluum. Nam ex notione morbi principalis vel complicati, ad curationem vel symptomatum vel complicationum facilis via patet. Sic in casibus variolarum, vermiumve complicatorum, vel parturientium nonnullarum res erit comparata. Omnimodus horum morborum complicatorum status est attendendus, & si in casibus subnatis, quod saepe accidere monui, status sanguinis putridus simul adest: ad methodum antisepticam tunc erit

tran-

* Vid. Hippocr. de morbis.

transeundum, atque in China, Camphora, acidis mineralibus atque Veficatoriis unica atque certa spes collocanda.

Quod autem ad symptomata attinet, *illa*, inquit Cel. *Tissot*,* *quæ primo intuitu genio morbi aliena videntur, eandem cum omnibus aliis originem habent, & remedii principis continuatione feliciter fugantur.*

Quod restat, lubenter subscribo sequentia verba *Baglivii: Præ cæteris animadverto, in nullo morborum genere, tanta opus esse patientia, exspectatione, cunctatione ad bene feliciterque curandum, quanta ad bene curandas febres mesentericas.*** Nam, cum corpora ignavi quadam materia, quæ vix mobilis reddi potest, sæpe sint repleta: difficulter istud pondus pravæ materiæ a corporibus aufert haud semper satis incitata natura, uti hoc ex morbis anomalis patebit clare, quod cum reditu sanitatis e corporibus antea eliminare ægritudines debere, docet *Statica Sanctorii.****

PARS

* Tissot. l. c. p. 91.
** Libr. I. pag. 53.
*** Sect. I. No. 81.

PARS II.

DE

MORBIS BILIOSIS ANOMALIS IN GENERE.

Dicta funt hactenus præcipua, ad febrem biliofam noftræ Epidemiæ, eiusque medelam fpectantia, Capitá felecta. Dicenda nunc eft ea, unde totum opus nomen fuum accepit *Anomalia* febris biliofæ, cum defcripto morbo nexu individuo atque tam arcte cohærens, ut omne pondus, fi ullum illi eft, inde mutuetur, & a morbo dominante non nifi novis determinationibus fæpe difcrepet. Sed cum homines fimus, non omnes relationes ftatim intelligentes; neque in rerum natura vix alia exftet morbi anomalia, nifi habita ratione ad intellectum humanum: quilibet ftatim perfentifcet, & in cognitione illorum morborum, quos nunc pertracto, animorum identidem perftringi aciem. Medicus enim, cui leges naturæ, cur materia biliofa hanc potius partem occuparet quam aliam, eamque magis læderet, cognitæ perfpectæque effent, nullibi videret anomalias morborum, nunc temporis, pro mentis humanæ imbecillitate, ex apparitionibus externis iudicantis, mirum in modum auctas.

Quæ cum ita fint comparata, & cum etiam ad medicum pertineat, monente fupra laudato *Verulamio*, modos atque circumftantias rei noffe, quæ adhuc

adhuc ignota, quamvis in genere nova non sint: hanc meam qualemcunque de morbis biliosis anomalis tractatiunculam promulgare atque publici iuris facere, non plane superfluum, vel a medici dignitate alienum esse censui; maxime incitatus monitis magni *Hippocratis*, dicentis: *debet autem medicus differentiam morborum, assidue in vulgus grassantium, cito animadvertere, nec temporis statum ignorare.* *

Eiusmodi autem, quas descripsi, aberrationes morborum, frequenter in epidemicis constitutionibus occurrere, *Sydenhamo*, qui sollicitudine summa morborum genium indagavit, nemo pulchrius demonstravit, dicente: *Notandum est, quibus annis variae illarum species grassantur morborum, eas omnes, modo, quo primum adgrediuntur, atque symptomatis, consentire.* **

Apertius autem hac de re, ut Cel. *Grimm* *** taceam, loquitur Ill. *Strack*: *Quae inter petechiarum morbum, cum is popularis erat, cucurrerunt affectiones; harum duo potissimum exstabant genera: alterum, quod sine petechiis quidem erat, at omnes petechiarum morbi ipsius notas ex toto habuit; alterum, quod aliqua tantum eius indicia retinuit; plurima vero diversa, ut pleuritidis signa habuit; per quae & facile fefellit, & magis occidit.* **** Sed

* Prognost. Text. 4. Charter. Tom. VIII. p. 585.
** Sect. I. Cap. II. p. 51.
*** Grimm Epidemie zu Eisenach.
**** Vid. Carol. Strack de morbo cum petechiis. Carolsruh. 1766. p. 276.

Sed, antequam morborum anomalorum descriptionem adgredior, quædam adhuc circa notionem morbi anomali monenda restant.

Tria autem potissimum, uti supra iam patuit, ad notionem morbi anomali, requiruntur momenta potiora.

Primo, sit morbus sub facie alius longe diversi, non febris biliosæ procedens; vel naturam alienam induisse visa, nomineque singulari consignata ægritudo. Sic e. g. quod ad faciem externam attinet, febris scarlatina biliosa longe distat a febre biliosa ordinaria, cuius naturam magis exuisse videtur.

Non alios casus ad *Arthritidem anomalam* retulit Cel. *Musgravius*, quam qui nomine atque forma haud parum ab arthritide regulari deflectunt.

Postulo dein: sit morbus a materia biliosa febrili, i. e. a tali materia excitatus, quæ in aliis subiectis, pro diversitate naturæ, ipsam febrem biliosam irritavit.

Sic ingens morborum periodicorum, febris intermittentis typum non exacte observantium cohors, in cuius descriptione maximam industriam præstitit Cel. *Medicus*, * non aliam causam, quam fermentum febris intermittentis postulat. Exulent ergo a præsenti descriptione morbi alii ab alia causa exorti, vel alio tempore observati. Describo tantum

* Geschichte periodischer Krankheiten. Carlsruhe 1764

tantum morbos anomalos ſub conſtitutione noſtra epidemica enatos, atque illi vicinos, parum in præſentiarum curioſus morborum alius originis, quod bene notandum rogo. *

Tandem requiritur: morbum ſubdole i. e. inſidioſe infeſtare; incauto imponere, &, ſi non medicamentis antibilioſis pugnetur, ferme nunquam elidi.

Hoc ſæpe ſæpius vidi, multosque novi, qui diu poſt morbum ſuperatum, adhuc perverſæ medelæ luunt

* Neceſſarium fuit hoc monere, ne me hepate obſtructo laborantem accuſent, qui apud Ill. *Zimmermannum* in den Erfahrungen aus der Arzneigelahrtheit I. Theil, exemplum practici illius viderunt, qui, propter id vitium innatum, in omnibus ſuis ægris ſimile quid videre putabat.

Tantum enim abſuit, omnes atque ſingulos morbos mihi obvios factos huc retuliſſe, ut multos potius ſicco plane pede prætererim, qui tamen maxima ex parte horſum pertinere videbantur.

Dein adfuere etiam alia morbi genera, in quibus vix veſtigium prædominantis morbi imperii ulla arte potuit detegi.

Sic ætatem infantilem exercebat nuper tuſſis convulſiva gravis atque epidemice regnans, cui nulla ſane intercedebat cum bilioſa familiaritas. Abſonum hinc eſſet, omnia ex uno fonte velle explicare.

luunt pœnam, medentibus, andabatarum more, cum ignoto morbo luctantibus. Commune ergo his morbis erat, faciem biliosam tectam servare, atque sub nomine alius morbi, bene noti, diu latere.

Inde nunc patet ratio, cur morbi, qui non insidiose neque occulte irruunt, quamvis larvam alius morbi induant, minus recte ad classem morborum biliosorum anomalorum possint referri. Nam hi vel morbi nomine audito statim cognoscuntur, vel ex antecedentibus eorum natura patet. Prioris exempla sint Cholera; colica biliosa; vomitus biliosus; nausea, & eius generis plura. Posterioris autem exempla ex capite de Reliquiis morbi sunt repetenda. Morbos anomalos enarraturus, caveat ergo sedulo, ne reliquias febris biliosæ, pro morbo anomalo sive occulto ventilet; caveatque, ne morborum historiæ in immensum augeantur. Sed non repetam semel dicta.

Quod restat, parum refert, an cum morbo anomalo febris simul sit coniuncta vel minus, ea in essentialibus huius notionis parum mutante. *Est enim æquum, ita discernere, ut non accidentium diversitas passionis differentias ostendat, sed generalis quædam ac necessaria designatio, quæ fit ex principalibus passionibus, unde etiam curationum ratio sumitur.** Parili ratione ad morbos

* Vid. Cæl. Aurel. Libr. I. de morb. acut. Cap. VII.

bos periodicos retulit & febriles & non febriles supra laudatus *Medicus.* *

Semiologiam horum morborum multis premi difficultatibus, nemo mirabitur, ad tertium paulo ante dictum requisitum attendens. Accidit mihi hinc sæpenumero, ut, destitutus signis directis morbum indicantibus, non nisi per coniecturam; per usum remediorum vel bonum vel pravum, & per reductionis denique viam, de morbi natura potuerim convinci. Plerumque tamen aderant vel antecesserant signa in stadio Imo enarrata; lingua nempe impura, biliosa; nausea; appetitus deiectio; dolor scrobiculi cordis, eiusque pulsatio; alvi obstipatio; urina pallida; pulsus debilis atque mollis, si a casibus inflammatoriis discesserim; dolores artuum; noctes inquietæ; quibus tandem accedebat constitutio epidemica. Permulti enim sunt inventi, morbo bilioso anomalo decumbentes, qui in eadem domo socios febre ordinaria epidemica laborantes haberent. *Omnia ergo sunt providenda; non enim ex uno vel duobus, sed ex multis concurrentibus significationem firmandam esse*, optime monuit *Cœlius Aurelianus.* **

Quod si vero nunc quæratur, quænam subsit ratio, quod in tam multis a simili causa, tam dissimilis effectus sit enatus? respondeo verba *Celsi*: *Possunt quædam subesse corpori, vel ex infirmi-*
tate

* Geschichte period. Krankheit.

** Cæl. Aur. Libr. I. de morb. ac. Cap. II.

tate eius, vel ex alio affectu, quæ vel in alio non sunt, eaque per se non tanta, ut concitent morbum: tamen magis obnoxium aliis iniuriis reddunt.

Ita hac de re sentiendum esse, quotidiana me edocuit experientia, optima rerum magistra. Ulterius autem in re dubia progredi, vel istam idiosyncrasiam detegere velle, si non impossibile, tamen a scopo meo alienum duco, non philosophantis, sed observatoris munere fungens.

Et profecto verosimile est, et *Hippocratem*, et *Sydenhamum*, et *Baglivium*, aliosque non eam ob causam eximios medicos fuisse, quia idiosyncrasiæ naturam detegere fategerunt, sed eos potius vel ideo majores extitisse artis præceptores, quia mature intellexerunt, *ex hoc fonte*, uti refert Cel. *Keil*,* *revera oriri, quidquid est in medicina incerti, et obscuri*, quod non nisi accuratissimis, fidelissimis, ac sagacissimis observationibus, ac morborum historiis tolli potest.

Dictis adhuc adiicio: morbos biliosos anomalos considerandos esse tanquam species febris biliosæ. Cum autem trifarium hujus febris genus supra sit demonstratum, prono inde fluit alveo, relationem specierum ad genera, diversam esse debere. Aliæ hinc sunt species generis primi; aliæ secundi; aliæ denique tertii. Methodus curativa, quamvis

G in

* Vid. Tentam. med. Phys. Lond. 1718. p. 116.

in universum antibiliosa, propterea sæpe mutanda, atque cuiuis generi aptanda fuit. Sed propter nouas determinationes speciales, alia atque alia methodus subinde ineunda.

Monendum adhuc restat: obseruationes sæpe docuisse, morbos anomalos identidem complicari, vel cum aliis morbis e. g. vermibus, vel & inter se. Sic consociari amant febris arthritica biliosa, atque scarlatina biliosa; vel neruosa biliosa cum multis aliis malis. Inde peiora mala oriri, quis non videt?

Ordo rei iubet, ut morbos biliosos anomalos, in sequentibus describendos, paucis in limine nunc enumerem. Sequenti autem sese excipient modo.

Primo exequar morbos hujus census febriles. Qui sunt:

1. Febris biliosa neruosa.
2. Febris biliosa bullosa.
3. Febris biliosa scarlatina.
4. Febris arthritica biliosa.
5. Angina biliosa.

Dein agam de non febrilibus, ut

6. de Tussi biliosa.
7. – Orthopnoea biliosa.
8. – Raucitate biliosa.
9. – Singultu bilioso.
10. – Salivatione biliosa.
11. – Stupore paralytico unius pedis.

12.

12. de Anxietatibus præcordiorum ex causa biliosa.
13. – Obstructione urinæ ex eadem causa.
14. – Hæmorrhagiis biliosis.
    α. hæmoptysi.
    β. mictu cruento.
    γ. hæmorrhoidibus.
15 – Morbis mentis, & quidem de morositate ex causa biliosa.

DE FEBRIBUS BILIOSIS ANOMALIS, GENERATIM.

Numerus febrium biliosarum anomalarum ingens sane est, & longe superat catalogum nunc paulo ante a me in medium prolatum. Cum enim constitutio nostra epidemica in affligendis corporibus non solum sæva, sed & in variandis speciebus, ne una forma læderet, admodum prolifera, varios casus videndi mihi daret occasionem; factum est inde, ut præter modo recensitas species, sæpius etiam observaverim alias e. g. Febres hujus prosapiæ intermittentes, catarrhales atque inflammatorias. Sed de instituto hos morbos describere, cum brevitatis sim studiosus, eam ob causam omisi, quia celeberrimorum & de medicina bene meritorum libri prostant medicorum, in quibus dicti morbi, quamvis non sub nomine morborum anomalorum, ad naturam tamen depicti occurrunt. Consulendi ergo isti auctores e. g. Perill. *van Swieten* in *Commentariis Bœrhaavianis: Senac* in libro von den Wechselfiebern: *Huxhamus in operibus Physico medi-*

G 2

medicis: nec non Grimm in der Epydemie zu Eisenach: reliquos taceo.

Sed ne ita facturus rem majoris momenti, non ex sufficiente ratione, prætermisisse videar, etiam has paucis verbis infra comprehendam. Quod si mihi autem nunc largiatur, hos morbos, quos omni tempore ex hoc fonte enatos viderunt practici attentiores, saburra biliosa esse productos, cur de reliquis dubitabimus?

Equidem viderunt ex fonte bilioso longe adhuc alios, dirissimisque symptomatibus stipatos morbos, auctores alii. Sic inde febrem summe putridam enatam vidit *Clegborn* in Epidemia *Minorcana*; Petechias Cel. *Strack*; Purpuram *Frid. Hoffmannus*; Morbillos viderunt alii. *

Sed ego, fidem celeberrimis viris non abnegans, tantam malignitatem, si verbo licet uti, quod Cel. *Marcardus*** reddidit dubium, in hac nostra epidemia, si a statu partus, variolarum atque vermium complicatorum discesserim, vel nunquam vidi, vel saltem non semper huius originis fuisse puto, magis *Vogelio**** accedens, qui eiusmodi morbos ad synochum putridam refert. Nemo hinc mirabitur, methodum antisepticam, per eminentiam talem

* Vid. Cel. Selle in Diss. supr. alleg.

** Vid. Differt. Examin. rigor. mal. febr.

*** Vogel. Præl. l. c.

talem, in morbis ab hac conftitutione epidemica dependentibus raro, exceptis illis paulo ante commemoratis complicationibus, & ferme nunquam aliter, a me fuiffe adhibitam. Parili etiam ratione morbis; quoad externa, toto, uti dicunt, cœlo, a febre biliofa regulari diftantibus, factam effe feliciter medicinam, ex fequentibus patebit clare & perfpicue. Nec crimini mihi poffe verti arbitror, quod pro fingulari morbi natura diverfam quandam methodum medendi, paulo a methodo generali deflectens fæpius iniverim, ad Poëtam provocans:

Et quoniam variant morbi, variabimus artes;
Mille mali fpecies, mille falutis erant.

Monendum adhuc reftat: febres biliofas anomalas mox in intenfiori, mox in remiffiori gradu homines affligere; raro autem, fi a febribus biliofis nervofis difceflerim, tam diu trahi, quam ipfam febrem biliofam. Habent porro hi morbi fuos prodromos, in ftadio primo enarratos, neque deeft ftadium tertium. Nam morbi femel fugati leviffima ex caufa recurrunt.

De fubiectis infra feorfim dicetur.

DE FEBRE BILIOSA NERVOSA.

Sequens hominum genus, docente id experientia, huic febri maxime patebat: homines iuniores; feminæ hyftericæ atque debiliores; qui frequentibus ingurgitationibus atque potui inebrianti erant dediti;

dediti; qui potentiam animatam in viſceribus ale, bant; qui laxantibus atque venæſectione erant abuſi; vel qui labores intenſos ſubierant; denique tales, qui difficulter & non ex toto ex alio morbo emerſerant. Magis hæc febris ſub fervido ſole, quam ſub aliis tempeſtatibus accenſa eſt viſa e. g. æſtate 1778 & 1779. Antequam autem illa prehenderentur homines, plerumque querebantur de ingenti capitis dolore, nunc frontem, nunc, quod frequentius, occiput occupante, & per totum morbi decurſum ſæviente, cui ſtatim iungebatur moleſtia quædam circa ventriculum, quem ex prandio vel cœna offenſum eſſe putabant. Nauſeoſi hinc ſunt inventi, & in nonnullis erant vomitus inanes. Animo erant abiecti; moroſi, timidi, lacrymantes & facile deſperantes, quod non itidem in febribus millioſis regularibus animadverti. Membra his ad quemvis motum tremebant, atque genua vacillabant. Frigus calore intermixtum in principio vix perceptibile, ingraveſcente morbo quidem increſcens, ſemper tamen ita ut calor alius ex alio fieret, nunquam in ingentem æſtum abiit. Faciei color in febre bilioſa prehenſis roſeus; his magis pallidus, luridus atque fulvus fuit. Febre non obſtante, raro primis morbi diebus lecto erant adſtricti, ſed foco adſidebant, vel pedibus incertis in domo obambulabant. Quamvis nonnullos viderim, qui non ultra aliquot horas de die lecto, durante morbo, eſſent adſtricti, plures tamen gravior factus morbus lecto affixit. Facili autem tunc negotio ſudore diffluebant; ſomno non reficiebantur, & ſi forſan oculos clauderent, turba-

bantur

bantur miris phantasmatibus, quæ etiam sæpe vigilantibus aderant. Pulsus erat multo debilior ac in simplici febre biliosa; lingua impura, in principio morbi tantum mucida, tandem lutea, quin & nigra, cum sapore amaro, nauseoso. Alvus nunquam ex æquo parebat; in principio maxime diarrhœa vexabat. Urina valde varia, maxime limpida atque turbida. In nonnullis singulares contractiones manuum pedumve sunt observatæ; in aliis autem spasticæ quædam contractiones viscerum abdominalium, vel eorum a flatibus distensiones sunt subortæ. Semper hinc eructabant hystericarum in modum.

Surditatem iam primis morbi diebus enatam vidi, ad finem morbi perdurantem.

Multi propter levitatem morbi se febrire nescientes, per legitimam diætam & per usum medicamentorum alvumque moventium, sine ulteriori incommodo, cito convaluerunt, febremque superarunt in aliis pessimas insidias struentem, & homines nonnunquam, nemine periculum subolente, vita, præter omnem exspectationem, subito privantem. Sic morte subitanea vir 33 annorum, qui ad nonum usque morbi diem, cum mens vitiari cœpit, in domo ambulabat, die undecimo, superveniente phrenitide est interemtus. In plurimis autem diuturnior morbus est factus, ad 7mam, quin 8vam septimanam perdurans.

Venæsectione nil magis lædebat; atque laxantia, durante cruditate, sumta morbum semper exasperarunt,

rarunt, debiliori evadente corpore. Emeticum a contrario bene ferebant, vomebantque viridem bilem.

Differt itaque hæc febris a mera biliosa per momenta potissimum sequentia.

Febris est debilior, atque difficulter, quod in phreniticis animadvertit *Cælius Aurelianus*, ad superficiem corporis adscendit; dolor capitis maior; vultus pallidus atque tristis; mœror animi in his, in aliis mira præsto sunt phantasmata. Tandem variæ spasticæ contractiones, tremores artuum, atque debilitas universalis oppido frequentius animadvertebantur.

Quibus rite perpensis, nemo dubitabit arbitror, descriptum morbum ad febres nervosas referre, ingenti nervorum ataxia, in singulis symptomatis, non loquente, sed clamante.

Quod si dein volupe sit, præsentem descriptionem cum observationibus Cel. *Huxhami*, * circa febres lentas nervosas institutis, comparare: ingenti, quæ inter hos morbos intercedit, similitudine quilibet sane tenebitur, atque convincetur de eo: nervos in his casibus subnatis mirum in modum fuisse fractos.

Verum enim vero, quanta quanta etiam ista similitudo sit, ea tamen non est tanta, ut omnem ex-

* Opera Physico med. Pars I.

excludat differentiam. Nam morbos lentos nervofos conjunctos vidit Cel. *Huxhamus* cum exanthematibus peffimi moris, ut puftulis miliaribus; petechiis, male medicis audientibus, atque aphthis nigricantibus, certo infallibilique documento: materiam quandam putridam, fanguini admixtam, nervisque inimicam, tantorum malorum fuiffe caufam. Sed putridum talem fanguinis ftatum nunquam in hac febre biliofa nervofa vidi, neque comperi, illum aliis innotuiffe. Aliam ergo caufam, æque valentem febrem nervofam excitare corporibus, hic locorum, inhæfiffe, morbumque irritaffe, inde fane fluit. Quam autem caufam proximam, *Bilem* circa præcordia hærentem, nervosque fingulari modo lædentem, nec aliam fuiffe, ftrenue affirmo. Cuius afferti rectitudinem figna bilis in hiftoria morbi paulo ante fuppeditata; conftitutio epidemica, nec non methodus medendi maxima ex parte antibiliofa, extra omnem dubitationis aleam pofuerunt.

Siftitur itaque febre biliofa nervofa fingularis quædam fpecies febris mixtæ naturæ, et nervofæ, et biliofæ, in quam, propter infidiofam principii lenitatem, anomali morbi notio omnino cadit.

Medentem autem *oportet*, fecundum effatum *Hippocratis* * in hoc morbo *intueri tam communia quam propria.*

Communes habet hæc febris indicationes fupra pofitas generales febris biliofæ, materiæ biliofæ præ-

* Hippocr. Epid. I. 5.

præparationem atque evacuationem indicantes. Sed ſuas quoque agnoſcit proprietates, quæ in viribus ſervandis, illisque, corticem peruvianum atque alia analeptica propinando, ſublevandis, poſitæ quam maxime.

Huic ergo morbo medicinam faciens, primo vel quam ſtatim licet, nam interdum digeſtiva ſunt præmittenda, emetico quodam, quo corpus quidem fatigatur, minime vero infirmatur, ventriculum a ſaburra bilioſa liberare, neque timere velit, quæ olim contra emetica, cum ſchola *Stabliana*, pronunciaverit *Junkerus*,* optime exemplo *Huxhami* refutatas, qui *homines minus vomitoriis quam laxantibus lædi* ** æſtimat. Poſt vomitus celebratos, digeſtivis ſalinis, ſali *Riverii*, vel ſali ammoniaco, ſi diarrhœa vexaret, vel aliis mediis digeſtionem reſolutionemque promoventibus, atque aquis ſtillatitiis gratis, locus erat concedendus. His interdum mature, interdum vero, quando corpus materia pituitaria onuſtum videretur, ſerius, cortex peruvianus, vel, quod cortice præſtabat, extractum corticis erat interponendum, in parva doſi etiam utile, nam horreſco quatuor uncias corticis, quas viginti quatuor horarum ſpatio propinaſſe refert Cel. *van den Boſcb*.*** Præſtabat dein, hæc medicamenta cum ſalibus atque aliis ita coniungere, ne æger propter debilitatem deficeret, vel propter

* Conſpec. Therap. Tab. 56.
** Vid. l. c.
*** L. c. p. 38.

propter obſtructiones alvinas ſupra modum angeretur.

Laxantibus hinc, ſuperata cruditate, nunquam carere potuerunt decumbentes, quibus non ante egeſtionem magnæ quantitatis materiæ bilioſæ redierunt vires; alias ſemper manente proclivitate recidivandi, vel in alium morbum migrandi.

De vino quidem inquit *Plinius: certum eſt non dandum in febre*, ſed his paulo poſt adnectit: *Cardiacorum morbo unicam ſpem in vino eſſe certum eſt.* * Non quidem omnem febrem nervoſam pro morbo cardiaco habeo: æſtimo autem, vinum febre nervoſa decumbentibus haud tuto poſſe ſubtrahi.

Maximam ſimilitudinem habet hæc febris cum phrenitide, cuius naturam atque ſedem, ſingulari diligentia, in arte Machaonia verſatiſſimus, & apud *Osnabrugenſes* ſolertiſſimus Practicus Cel. *Fein*, ** perſcrutatus eſt.

Vidi talem caſum in clerico quodam 30 annorum febre nervoſa laborante, ad quem non ante 5tum morbi diem, cum ſe iam reſtitutum crederet, ingenti diffluente ſudore, ſum vocatus. Sed, quod prædixi, evenit. Nunc enim primo morbus gra-

* Vid. Plin. Libr. 23. Cap. 24. 25.
** Vid. Diſſert. de Phrenitide analecta, Göttingæ 1765.

gravis atque longus est factus. Nam præter ingentem nervorum memoriæque debilitatem aderant interdum deliria phrenitica; sputationes continuæ; loquacitas; laudes bonæ valetudinis atque illa signa, quæ habet *Cælius Aurelianus: vultus subinflatus, sive plenus; sanguinis per nares destillatio; vigiliæ iuges; somnus turbatus* * &c.

Urina in hoc semper erat varia, atque mutabilis; mox turbida atque crassa, in tenuem pellucidamque subinde abiens; nonnunquam etiam urina, præter rationem erat cocta. Quæ signa fallacissima, auctoritate *Hippocratis* atque *Baglivii* admodum in hoc morbo damnavit Cel. *Fein.*** Diu, mentis errore præpeditus æger, vim febris non sensit, & post aliquot demum septimanas, superveniente diarrhœa biliosa, convaluit.

Quanta autem in hac febre nervosa ex venæsectione atque laxantibus intempestivis oriantur mala, sequens docebit exemplum funestum. Feminæ hystericæ 53 annorum, spasmis abdominis sæpe vexatæ solemne per aliquot tempus fuerat, quotidiano laxante uti, quo tamen non potuit impediri, quo minus materia biliosa inquinaretur. Incidit hinc in febrem biliosam regularem, quæ methodo supra dicta non solum est fugata, sed optima valetudine dein per aliquot menses feminæ frui dabatur, donec, post varias animi commotiones, renascens

cens

* Vid. Cæl. Aurel. Libr. I. morb. ac Cap. II.
** Vid. Diss. de Phrenit. anal.

cens sentiret malum, quod laxantibus repetitis atque nimis tenui victu propellere tam longe abfuit ægra, ut febrem magis biliosam nervosam, cum summis anxietatibus stipatam, in maximam sui perniciem irritaret. Chirurgus vocatus, & se medicum iactans, non obstante tam ingenti debilitate, tamen tudit venam. Magis atque magis ista evacuatione intempestiva viribus fracta me tandem vocare iussit.

Anxiam, inquietam, nec in lecto se detinere valentem, sed iam per aliquot dies sellæ insidentem videbam. Somnum non capiebat; atque diffluebat ingentem in modum sudore frigido. Linguam gerebat nigram, atque tenacissimo muco obductam. Sitis erat ingens; sapor amarus; vomitus inanes; spasticæ contractiones in abdomine; ingens alvi obstructio; pulsus vix perceptibilis atque frequens; respiratio bona.

Tentata sunt frustra antispastica atque deobstruentia varia, quibus tandem venter apertus est redditus. Sed irrita erant omnia, neque Chinam perferre potuit. Paulo post fatis cessit.

Recte ad hunc morbum attendens, *Cardiacum Celsi* illum nominare non dubitavi. An ergo recte ad febres nervosas refertur? sub iudice lis est. Affirmat id *Huxhamus*, negat *Vogelius.* *

DE

* Vid. Prælect. academ. p. 40.

DE FEBRE BILIOSA BULLOSA.

Febrem bullofam, quam & Pemphygodem appellat Ill. *Vogelius*,* rarioribus febrium fpeciebus, fub noftro faltem cœlo adnumerandam effe, ex alto filentio plurimorum fcriptorum rei medicæ abunde fatis patet. Obfervatæ quidem funt a nonnullis bullæ per certas corporis partes diftributæ, cutemque fœdantes. Sic in facie & collo vidit bullas H. Fr. *Delius*: in faucibus atque circa pharingem viderunt alii, uti ex *actis Helveticis* refert ill. *Vogelius*. Per omnem vero cutem difperfas bullas, præter *Pifonem* ** atque *Frenzelium*,*** animadverterunt, quantum fcio, vix alii. Etiamfi adeffent huius rei fcriptores alii mihi adhuc ignnoti: operæ tamen erit pretium, illas obfervationes, quas mihi epidemia Tecklenburgenfis circa hunc morbum fuppeditavit, memoriæ hoc loco tradere.

Menfe Junii 1777 vocabar a patre ruftico ad filium 13 annos natum, qui iam per aliquot dies morbo fœdo, nec inter vicinos ulli cognito, graviter decubuerat. Cum pueri videndi gratia domum intrarem: admiratio ftatim fubiit animum, in ampla illa domus parte, quæ rufticis areæ muneribus fungitur, vannum ad cerealia a paleis depuranda aptam videre, quæ nunc lecto, adiectis illi fœno atque paucis pulvinaribus, quibus puerum incumben-

---

* Vid. l. c. p. 116.

** De Colluvie ferof. Obferv. 150.

*** Acta natur. curiof. Vol. X.

bentem inſpiciebam, erat accommodata. Quærenti ex patre, cur tam abiecte cum filio, quem perdite amare profeſſus erat, ageret, tulit reſponſum: neminem hactenus ex própinquis præ fœditate manus auxiliatrices filio præbere auſum eſſe, remque decumbentis ab omnibus conclamatam fuiſſe habitam. Accedens tamen & linteamina auferens haud leviter ſane inhorrui, cum ingentem copiam bullarum, in quas omnem, quam late corporis partes ambit, cuticulam elevatam inſpicerem. Centenis quin pluribus veſicantibus puerum tectum crediditſes, ſi omnem fidem ſuperantem copiam bullarum nunc maiorum, nunc minorum vidiſſes, quæ digito pulſum quærenti, cui parti imponeretur, vix relinquebant locum. Neque enim facies, neque planta pedum, neque alia pars carebant bullis.

Variæ autem illæ erant magnitudinis; nonnullæ ova columbina, quin majora; aliæ vero nucem avellanam æquabant; plurimis piſum quoad magnitudinem non excedentibus. Quod ad colorem conſiſtentiamve autem attinet, pellucidæ palleſcentesque ſunt inventæ. Ex ſecta bulla profluebat humor albus, albumini ovi ſimilis, tenax atque ſumme glutinoſus, qui linteamina inter ſe & partes corporis cum linteo tegente, glutinis inſtar tam firmiter adnectebat, ut magnus, ſi cohæſio ruditer auferretur, puero inde ſit enatus dolor, lacrymas excitans precesque: nollem afflictionem addere afflicto. Nec hoc ſane mirum erat, quavis rudiore vellicatione ſanguinis fluxum excitante, unde loca affecta ſanguine ſuffuſa videbantur, quæ tractu

tem-

temporis, sanguineque exsiccato, in escharam nigram vergebant.

Vidi huic admodum simile phœnomenon, alio tempore, post applicationem vesicatoriorum, in persona gracili, irritabili, febre biliosa decumbente. Ex discissa bulla profluebat humor limpidus, quodammodo tenacior, quam sequi alias solet; sequenti autem die, loco seri, aderat sanguis, qui dein nigrescens, loca reddebat horrida aspectu.

Sed redeo ad præsentem casum. Maculas nigras huic morbi generi familiares esse, hasque a Cel. *Sauvages* esse annotatas, testatur Cel. *Selle* in dissertatione supra citata.

Febris signa dein non solum erant aperta, sed & eius indoles biliosa, ut cetera taceam, ex lingua impura, biliosis simili; sapore ingrato, nauseoso; et ex horroribus intercurrentibus, quodammodo constabat. Erat insuper anxius; siticulosus; ventre obstructus, animo constans.

Dolorem vix alium sentiebat, quam urentem, a materia ex bullis profluente excitatum.

Bullæ primo in pedibus, vix febre præsente & puero adhuc ambulante, sunt observatæ; dein per totam cutem, uti descripsi, sunt dispersæ.

Primum, quod suasi, erat: bullas saltem maiores lanceola aperire, dein illas linteo sicco mollique expri-

exprimere, materiamque leniter auferre. Jussi dein loca aperta pannis tegere, quibus inunctum erat unguentum istud *Hænianum*, in exasperationibus cutaneis, ex longinquo in partem quandam decubitu ertatis, salutiferum, quod fit super ignem ex vitello ovi atque spiritu frumenti. Eligendum autem mihi fuit hoc, quod dixi, linimentum, partim propter insignem, qua pollet, vim refrigerantem, aliunde iam mihi notam, & in casu præsenti, propter sensum ardoris admodum necessariam; partim etiam, quia propter remotionem locorum vix alia erant comparatu. Nunquam autem postea me hoc medicamine usum fuisse pœnituit. Nam sensus ardoris inde non solum egregie est emendatus; sed & arcta linteaminum cohæsio inde impedita.

In reliqua medela maxime quidem methodum antibiliosam sum secutus: sed illa tamen statui præsenti quodammodo fuit accommodanda. Dedi hinc mixturam salinam ex sale absynthii cum aceto vini super saturationem mixtam, cui dein, præter aquas stillatitias, pauca grana Camphoræ in mucilagine gummi Tragacanthæ solutæ, atque saccharum addebantur. His per aliquot dies adhibitis, laxantia potui dedi, quæ multa biliosa subduxerunt. Decumbendum quidem puero adhuc per aliquot tempus fuit, non febris, sed ulcerum causa. Tandem autem, squamis bullarum desiccantibus, atque deciduis factis, cum sanitate in gratiam rediit.

Sed cum ex his omnibus fons biliosus nondum forsan satis constet: argumenti loco addo, me post

 supe-

fuperatam febrem biliofam, in femina a materia biliofa non rite liberata, fimiles bullas, fed non tam numerofas, delata materia ex inteftinis ad peripheriam corporis, femel obfervaffe; & ex alio audiviffe, fe fimile quid fenfiffe.

Quod fi dein præcedentem enarrationem morbi cum defcriptionibus bullarum comparaveris, ab aliis auctoribus, & præcipue ab Ill. *Vogelio* * traditis: fieri non poteft, quin differentiam quandam, ratione materiæ, detegas. Ex iftis bullis enim, feri quandam fpeciem i. e. fluidum aquofius promanaffe, ftatuunt ifti viri; cum in bullis e contrario a me defcriptis, materia glutini baccarum vifci querni admodum fimilis fit inventa. Quæftio hinc poffet moveri, an ferum coagulatum has bullas excitaverit; an potius in inteftinis ftagnans materia biliofa, pituitaria, fupra defcripta, ad corporis peripheriam, vias aperiundo, potuerit deferri? Magis pro pofteriori fententia pugnant experientia, ** atque hac nutritus Cel. *van den Bofch*, inquiens: *Degenerata autem materia mucofa, calore corporis inquilino acris, exque primis in fecundas vias, indeque ad corporis peripheriam defertur, &c.* *** His

* Vid. l. c.

** Exempli loco febrem fcarlatinam, de qua in capite fequenti agetur, atque eryfipelas adduco; de pofteriori morbo per vulgus ferme notum eft, in eo acrimoniam biliofam, in internis partibus genitam, fubinde peccare.

*** Van den Bofch, l. c.

His omnibus inter se collatis, nemo descriptum morbum pro bilioso anomalo aestimare facile dubitabit.

DE FEBRE SCARLATINA BILIOSA.

Febris scarlatina nostris incolis admodum adeo familiaris est, ut morbus endemius possit dici. Interdum autem epidemice grassatur. Pandemium vidi in pago quodam, cuius incolis fagopyrum quotidie in cibum cedit, & qui placentis inde frixis abutuntur. Pessima omnium epidemia erat illa 1775, cuius brevem descriptionem *Adversariorum medicorum Parti II.* inseruit Ill. *Metzgerus.* * Maxime, ut reliqua taceam, puellae a duodecimo ad vigesimum secundum aetatis annum tunc infestatae sunt inventae. Erat autem istud morbi genus inflammatoriae atque putridae indolis, longe diversum a casibus in praesentibus paginis descriptis, in quibus fomes biliosus, circa praecordia haerens, & levi investigatione detegendus, nunquam non peccabat, demonstrantibus id lingua impura, biliosa; sapore amaricante; ructu nauseoso; vomitibus biliosis &c. Praecursores etiam haec febris istas molestias habebat, in stadio primo enarratas.

Subjecta huic morbo obnoxia, exstabant varia: Maxime autem feminae juniores debilesque; dein aetas infantilis.

Morbus contagio non expers esse videbatur. Nam unus in domo morbo infectus, facile ad re-

* Vid. l. c. p. 57. seq.

liquos transtulit malum. Sic matrem & quatuor infantes una hoc morbo laborantes vidi. Quod ad anni tempora attinet: maxime sæviebat vere 1778, & æstate anni proxime antecedentis 1779.

In plurimis febris admodum facilis erat toleratu, & vix pro morbo habendus, qui non ultra aliquot horas de die lecto erant adstricti. Leviter in his tantum rubebat cutis; neque angina erat molesta. Alii autem gravius decumbebant, quales erant puellæ sanguine florido donatæ, quæ propter anginam inflammatoriam periculo non vacabant. Interim tamen neminem ab hoc morbo interemtum scio, si a puero discesserim, cui propter intermissum emeticum, & ob malam diætam, a faucibus, cum iam convalescere inciperet, ad pulmones delata fuit inflammatio mortifera.

Vidi e contrario alios, in quibus tumor atque rubor ab externis pectoris partibus ad collum faucesque, sine tamen omni noxia, sunt delati. Internam vero faucium inflammationem pharyngem magis quam laryngem occupasse, ex impedita deglutitione, salva respiratione, satis abundeque apparebat. Et quidem inter hos quædam varietas adfuit. Nam quamvis in nonnullis rubor atque dolor, quin & tumor aliquis adessent: in multis tamen vix visibilis inflammatio urgebat, magna potius quantitate muci tenacis in fila ductilis, omnem oris cavitatem, quin & fauces atque tubum cibarium replente, qui ex ventriculo, tanquam fonte, sentientibus id ægrotantibus, renasci est visus.

Gar-

Gargarismata vel iniectiones hinc vix ullius erant usus; sed emeticis etat utendum, quibus magna quantitas muci bilisque, non sine insigni levamine ægrotantium, est egesta. Quibus autem vomitoria non fuerunt propinata, his diu cum morbo, ingentibus anxietatibus stipato, erat luctandum; et multis gargarismatibus vel iniectionibus, quæ oxymel scilliticum atque sal ammoniacum reciperent, opus habebant.

Quod ad maculas scarlatinas autem attinet: die morbi secundo vel tertio erumpentes, non omnem cutem, uti id epidemiæ 1775 solemne fuit, erysipelatis in modum infestabant; sed facies tantum, collum, pectus atque extremitates superiores rubebant, cæteris partibus manentibus liberis. Neque hoc, quod affectum erat, diu hunc colorem retinuit, cuticula iam die decima, vel paulo serius, per squamas reddita decidua.

Hydropem pedissequum febris scarlatinæ, docente id Cel. *Rosenio*, quemque in epidemia 1775 multi subierunt, post hanc febrem enatum me vidisse, non recordor.

Subinde hanc febrem complicatam fuisse cum febre arthritica biliosa; tussi; vel alio denique morbo, dixi jam supra.

Restat ut dicam, materiam pituitariam primi generis in hac febre ferme non semper peccasse, atque ingentes obstructiones alvinas creasse.

Ex

Ex dictis nunc constat, hanc febrem non admodum fuisse periculosam, &, recta adhibita medela, facili negotio potuisse superari.

Partem curationis iam antea absolvi. Superest adhuc monere, vomitum etiam in illis casibus fuisse excitandum, in quibus communis methodus medendi emetica vitare iubet, anginae inflammatoriae malum puto. Nunquam autem inflammatio erat tanta, quanta in vehementioribus anginae periculis esse solet, in quibus ne audacissimus quidem id remedii genus haustui dare non timeret. Cognoscitur autem inde, quanti constet, causas morborum scire!

Emeticis, in his casibus acrioribus, ut tutius per superiora corpus posset purgari, saepius praemisi venaesectionem, quae in reliquis casibus certo nocet.

Quod ad reliquam curam attinet: praeter digestiva, propinandas dedi mixturas salinas, quodammodo camphoratas, atque acidulas. Tandem, cruditate superata, laxantia repetita neutiquam potuerunt omitti.

Huic similem morbum descriptum legimus apud Ill. *Baldingerum* in scripto illo periodico, quod singulis mensibus, sub titulo: Neues Magazin für Aerzte, * in usum practicorum editur. Conferri etiam

* Vid. Istes Stück vom Jahr 1779.

etiam merentur, quæ *Rosenius* in dilecto libro: *de morbis infantum*, super hoc morbo cum orbe literato communicavit. Reliquos auctores vide apud Cel. *Selle*.

DE ANGINA BILIOSA.

Angina biliosa eodem modo, quo febris scarlatina, & incipiens, & desinens est, illo tantum interposito discrimine, quod corpus a maculis integrum præstet. Brevibus hinc tantum de hoc morbo agam, qui tutus esse solebat, & spatii minime longi.

Magis in hoc morbo, quam in præcedenti, deglutitio atque respiratio erant impedita; maior etiam aderat inflammatio, cum tumore atque rubore iuncta. Sed & mucus eiusdem naturæ atque originis, non secus in hac, quam in scarlatina, erat molestus; infantibus præcipue, quibus morbus maxime erat familiaris. Coniuncta cum his malis erant febris levioris gradus, atque varia incommoda circa ventriculum. Signa bilis autem erant ea, quæ in febre scarlatina posui; neque vix alia remedia desiderabat morbus, quam eo loco laudata. Propinavi nempe emetica; gargarismata; mixturas salinas; sub finem laxantia.

Suppurationes, quas in febre scarlatina nunquam vidi, in hac angina biliosa, aliquoties observavi.

Plura de hoc morbo vide apud Ill. Tissotum.*

DE

---

* Avis au Peuple Tom. I. Chap. VI.

DE FEBRE ARTHRITICA BILIOSA.

Inter causas arthritidem excitantes, saburram biliosam circa præcordia stagnantem, non infimum occupare locum, præter *Hippocratem*, * *qui a bile corrupta & sanguini admixta articulos male affici* docuit, experientia ductus egregie demonstravit Cel. *Musgravius*. ** Pluribus autem atque gravioribus argumentis idem postea comprobavere Ill. *Schrœderus* & Cl. *Dugend* in Dissertatione inaugurali de *Arthritide vaga*. *** Sed & epidemice interdum vagatur arthritis, eaque ex causa biliosa. Sic, ut Ill. *Strack* taceam, qui in *Actis Moguntinis* Parte I. **** epidemiam arthritidis vagæ descripsit; ex fomite bilioso, talem morbum vidit Cel. *Stolle*. ****

Erat autem id genus morbi inflammatoriæ simul indolis, cui vesicantibus atque antiphlogisticis mebatur medicus *Vindobonensis*, longe diversum a nostra nunc describenda constitutione epidemica, in qua tantum aberat, sanguinis dispositionem inflammatoriam videre, ut ab illa potius quam maxime recederet. Nam genus hominum, quod huic morbo succubuit, quales erant debiles atque tene-

ræ

* Hippocr. de intern. aff. Cap. 44.

** De Arthritide symptomatica p. 64.

*** Göttingæ 1768.

**** P. 317.

***** Ratio medendi in nosocomio practico P. I. 1776.

ræ femellæ, inflammationi creandæ, obſtabant quam maxime.

Antequam articuli afficerentur, iam per aliquot dies homines, mox in intenſiori, mox in remiſſiori gradu, febre laborare ſolebant, ſentiebantque varia incommoda bilis, ut nauſeam; vomitum; dolorem circa regionem ventriculi; ſitim; obſtructionem alvi ingentem; & præcipue abſentiam ſomni. Vidi hominem hoc morbo laborantem, per tres ſeptimanas ſomno carere; & qui, ſubacta materia bilioſa, ſtatim ſomno eſt refectus.

Die febris ſecundo vel tertio articuli manus vel pedis dolere incipiebant, quem paulo poſt tumor ingens, ut œdema ſimularet, excepit. Dein uber ſudor erumpebat, atque dolor invaleſcebat, qui plerumque erat fixus, ſed ſæpius vagus. Neque his incommoda circa ventriculum, paulo ante deſcripta, ſunt emendata, tam diu perſiſtentia, donec lucta naturæ, vel ope artis, vinceretur materia bilioſa. Qui ergo medicamentis carebant, diu & per menſes huic morbo ſuccubuerunt. Quæ cum ita in nonnullis caſibus comparata eſſe viderem: methodum antibilioſam huic malo opponere nullus dubitavi, quam dein experientia comprobavit.

Equidem methodus illa, ſupra in parte priori laudata, fuit adhibita, e. g. digeſtiva atque emetica; ſed eligenda etiam fuere talia indicata, quæ, ſiqua eſſent, iam ab aliis in arte peritis viris, in hoc morbo ſalutifera ſunt inventa. Kermes autem mine-

rale

rale, toties a doctis viris * in his casibus laudatum, egregias minimeque contemnendas virtutes resolventes, diaphoreticas, atque laxantes hic sæpius edidit. In aliis casibus autem, quando nimia quantitas materiæ pituitariæ peccaret, omnem paginam absolvebat *pulvis alterans Plümmeri.* Calomel enim in maxime desperatis arthritidis doloribus summam sæpe utilitatem præstare, vel mea vice, minus apposite arguentibus, absolvet *William* in der Anweisung für diejenigen, welche die Gicht haben.**

Ex classe remediorum salinorum elegi sal mirabile Glauberi, quod in his morbis biliosis egregias possidet vires incidentes, atque resolventes. Possunt inde laudes explicari, quas huic sali, methodo *Gravenhorstiana* præparato, tribuit beatus *Waglerus*; & casus possunt determinari, quando utile.

Cum & huic hominum generi potum calidum nocivum viderem: ut aqua limpida succo citri, vel aceto vini temperata, sitim fallerent, lubenter permissum dedi.

Externe cerato, vel panno, quem Flanell dicunt, partes tegere suasi.

Complicationes huic morbo familiares erant scarlatina biliosa, atque tussis; reliqua.

Et ita quidem se habent febres biliosæ anomalæ, quas fusius describere, supra promiseram!

Restat

---

* Vid. Tissot, & van den Bosch l. c.

** Aus dem Englischen übersetzt.

Restat adhuc ingens numerus febrium intermittentium, catarrhalium, atque inflammatoriarum, quas plane ficco pede transire, vetat instituti ratio.

Febres intermittentes cæteris febrium speciebus omni quidem tempore erant intermixtæ; sed maxime eas protulerunt ver 1776 atque autumnus 1779, quæ vel primariæ, vel secundariæ, post male curatam febrem biliosam exstiterunt. Et hæ quidem erant vel quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ. Quotidianarum genus frequentissimum fuit. Saburra biliosa, mucosa, in epidemia regnans, nunquam non in his facile detegenda, eandem postulabat medendi methodum, quam supra in febribus biliosis laudavi; & Chinæ præmaturo usui eadem obstabant impedimenta, quæ supra sunt commemorata, ingens nimirum materiæ viscíditas, quod sequenti comprobabitur casu.

Vir cholericus, 60 annos natus, qui in ætate virili multoties febrem intermittentem regularem erat expertus, autumno 1777, cum plures in eius domo febre biliosa correpti essent, variis laborabat incommodis, ex orgasmo sanguinis bile irritati oriundis, quæ, quamvis interdum leviora essent, tamen non ante æstatem 1778 disparuisse sunt visa. Utebatur dein, ut reliqua taceam, æstatis tempore, aquis Pyrmontanis, quas ex fonte hausit. A Thermis rediens, & se restitutum credens, circa autumnum repullulantem sensit morbi nequitiam, congestionibus nunc magis in motus febriles mutatis, quibus dein iungebantur varia incommoda læsæ digestionis, nec non anxietates ingentes

gentes, ita ut melancholiæ metus nonnunquam suboriretur. Sed, variorum digestivorum atque evacuantium remediorum usu, corporis conditio quodammodo quidem fuit emendata, motusque febriles propulsi; sed neque anxietates plane disparuerunt, neque crassa linguam tegens pellis ullo opere potuit auferri, a chinæ usu ingravescente malo. Vere 1779 motus febriles denuo excitabantur, qui ad æstatem usque permanebant, pelle linguæ adhærente multo adhuc reddita crassiore. Qui motus febriles, antea sine ordine decurrentes, nunc typum quendam servare inceperunt, quarto quovis die malo ingravescente, persistentibus reliquis diebus a febre liberis. Quibus rite perpensis, febrem quartanam subolere cœpi. Redii hinc, præmissis præmittendis, ad Chinam. Sed minus res ex æquo parebat. Nam anxietates inde magis increscebant, febre non remittente.

Ad pellem tenacem, linguam tegentem, cuius exemplum habet Cel. *van den Bosch*,* nunc accuratius attendens, nec sedimentum lateritium in urina videns, viscidam atque biliosam intestinorum materiam accusavi, quam omnibus viribus referandam esse putavi.

Cum nimis debilibus armis me antea pugnasse viderem, quamvis sale ammoniaco atque cæteris resolventibus in magna quantitate eram usus: fortiora tentare decrevi. Inciderunt mihi autem in men-

* L. c. p. 177. & seq.

mentem eximiæ laudes, quas Calomelli in profligandis nonnullis febribus intermittentibus post *Frid. Hoffmannum* tribuit Cel. *Lyson* *. Statui hinc, hoc remedio esse utendum, cuius grana duo cum sale ammoniaco atque rheo singulis mane sumsit, dummodo febris non inquieta aliqua tempora præstaret. Vix aliquot dies erant elapsi, cum pellem in lingua decrescentem viderem, egesta simul, in magna quantitate, pessimum odorem spargente materia biliosa.

Nunc Chinam tentare suasi, quam sine noxa sumturum pollicebar. Neque eventus spei erat adversus: Nam, sine vitio visceribus illato, quievit paulo post morbus. *Febrem catarrhalem biliosam* non diminutam perspirationem, neque frigorificas aëris particulas, sanguini admixtas, illumque, ex sententia *Keilii*, ** conglaciantes, sed aliam causam sequi, vero admodum simile est. Inexplicabilis enim aëris quædam constitutio ad hunc morbum requiritur, qua mediante in corporibus materia biliosa onustis, istud malum irritatur.

Ferme omne hominum genus huic morbo succubuit, qui maxime sæviit hyeme 1779, & 1780.

Morbum anteibant lassitudo, atque gravitas corporis; dolores capitis; atque noctes inquietæ. Dein

* Lysons practische Abhandlungen aus dem Englischen 1774.

** Keil Tentamina Physico medica, Disquisitio I. p. 24.

Dein, poſt leve frigus, accedebant indicia catarrhi, ut gravedo; raucitas; angina; tuſſis; quibus ſtatim iungebantur incommoda quædam circa ventriculum. Maxima ex parte hinc erant nauſeoſi, cibumque averſantes; & ſæpe bilem vomentes. A cibo ſumto autem, præſertim, ſi in carne, lacte, vino atque potu calido delictum erat commiſſum, peius habebant omnes. Hæc ergo erant vitanda, ſed magis cibus levis, acidulæque indolis ſumendus; atque haurienda aqua pura, aceto vini mixta. Ab infuſionibus pectoralibus nihil ſolaminis habebant; neque ſudorifera ullius erant uſus. Medicamenta incidentia autem, ſalina, digeſtiva atque leniter laxantia, quin & vomitoria interdum cito ſæpe morbum profligarunt. His tamen interponenda erant oxymellita, atque ſulphur antimonii auratum tertiæ præcipitationis.

Peior autem erat caſus, qui neutiquam periculo vacabat, quando materia iſta bilioſo-catarrhalis pulmones occuparet, atque peripneumoniæ nothæ ſpeciem efficeret.

Inſidioſus erat morbus, atque in debilibus vix curabilis. Hac, ne quid reticeam, nuper extincta eſt matrona, cuius hiſtoriam morbi p. 85 & 86 ſuppeditavi, quæ tamen ſervari potuiſſet, dummodo emetico permiſſum dediſſet.

Febris inflammatoria bilioſa in noſtra epidemia admodum varias ludebat formas, atque gignebat morbos nomine magis, quam re ipſa, inter

ſe

ſe diverſos, pleuritidem nempe, peripneumoniam, pleuropneumoniam atque hepatitidem. Tantum abfuit, ut venæſectionem in his caſibus ſemper bono eventu ſecundatam vidiſſem, ut noceret illa potius in caſibus nonnullis. Quando autem ægrotus, vel morbi gravitas id auxilii genus poſtularent: videndum erat ſane, ne in nimis larga quantitate, una cum ſanguine exhaurirentur vires, quod morbum invaleſcere dabat. Exſtat caſus a me ſupra deſcriptus, qui id comprobat Anxietates atque reſpirandi difficultates uſque adeo poſt alteram venæſectionem erant auctæ, ut certo animam efflaſſet æger, niſi reſolventibus atque laxantibus cito a materia biliosa eſſet liberatus.

Nunquam hinc, qui *Baglivium** ſequuntur, tam audacter ſecabunt venam.

In nonnullis caſibus materia, pulmones inflammans, tam viſcida eſt inventa, ut nonniſi pulveribus calomellanis obſtructio potuerit reſerari. Vidi tale exemplum in homine ſexagenario, peripneumonia biliosa laborante, & ab omnibus iam pro conclamato habito. Nam pulſus erat ad quævis minuta ſecunda intermittens. Qui, cum iam per aliquot dies hoc morbo graviter decubuiſſet, nec quidquam coctæ materiæ per ſputa ejicere potuiſſet: moribundus ferme, ſecundum effatum *Celſi*, *in extremis extrema tentanda*, ſumſit pulveres nonnullos Calomellis, cum tam egregio eventu, ut ſtatim ſputa

* Bagliv. l. c. in Cap. de Pleuritide.

ta cocta haberet, atque per ventrem multa biliosa, cum reditu optimæ sanitatis, egereret.

DE MORBIS BILIOSIS ANOMALIS NON FEBRILIBUS, GENERATIM.

Propositis morbis febrilibus, progredior nunc ad id fœcundum genus morbi biliosi anomali, quod febre vacat. Nolo autem, hanc negationem febris ita intelligi, ut & ad quoscunque motus febriles, quos subinde videre est, extendatur, omnisque pulsus frequentia excludatur. Solemne potius his morbis erat, frequentibus motibus febrilibus mutari, augeri, quin & imminui. Quid quod! in corporibus nonnullis, in quibus calor præternaturalis nondum antea accendi inceperat, sub finem morbi, vel post usum medicamentorum digestivorum atque alvum laxantium, identidem febrem levioris gradus atque biliosæ indolis subnatam vidi. Inde autem morbi natura non solum in aprico, & contra obiectiones minus credulorum tuta est collocata; sed & ægrotis hoc admodum, fuit proficuum, febre, inter resolventia, remedii optimi munere fungente. Fit autem, ut verbis Cel. *Werlhofii** utar, per ipsos motus naturæ, ægrotantis licet, eosque tam atterendo, alterando, & aperiendo, seu coctionem & separationem molientes, quam aut congestione ad partes ignobiliores, aut potissimum excretione critica, materiam morbidam removentes.

Sed

* Werlhof. de limitandis laudibus & vituperiis medelar.

Sed cum ars febres excitandi multum ab hoc *viro magno* fimul fit limitata, dum *non gradus eius* ex fententia *Rhodii in medici arbitrio* fit: nunquam tutum judicavi, febrem irritare.

Subiecta morbis biliofis anomalis non febrilibus maxime obnoxia, exftabant fequentia:

Primo, corpora fenilia, quæ, præeunte *Hippocrate* in Aphorifmis, ad febres non valde funt difpofita; dein, quæ laxo corporis habitu erant donata, utpote quæ, nam *hebes eft*, monente *Lommio*, *corpus obefum*, etiam non facile febriunt; homines porro atrabilarii, & qui de fapore vitriolico adftringente conquerebantur valde; gens iudaica denique poft feftum pafchatis, cum panis non fermentatus illi in cibum cefferat; vel tandem alii, qui fingulari quadam corporis difpofitione non enarrabili erant præditi, qua febris vel excludebatur, vel retardabatur.

Quum autem iftæ conditiones ad finem morbi ufque non femper permanerent: fieri utique potuit, ut procedente tempore, & adhibitis medicamentis refolventibus atque laxantibus, vel levior febris gradus, vel faltem motus febriles fæpenumero irritarentur. Quid quod! plus vice fimplici veram biliofam febrem fic enatam vidi. Sed tunc ceffante notione morbi biliofi anomali non febrilis, relegamus cafus ad partem huius operis priorem. Loquor tantum de motibus febrilibus. Equidem non poteft negari, morbi naturam biliofam, uti

iam antea dixi, tunc temporis esse extra omnem dubitationis aleam positam; sed neque in omnibus casibus, neque in principio, vel eo tempore hoc accidebat, cum medentis res hoc a natura datum consilii genus expostularet, atque medicum, propter initam methodum antibiliosam, apud ægrotum excusaret. Factum est inde, ut ægrotantes increduli subinde medico irascerentur, atque illum desererent, quoties bilem ab eo accusatam audirent. Quod, cum mihi multoties evenire viderem, istam methodum in nonnullis casibus abdicavi, aliam viam inire statuens. Sed ita peius adhuc ægrotantibus consuli videns, methodum desertam, vellem, nollem, denuo arripere debui; utpote qua apprime confirmabatur, eandem nec aliam materiam biliosam, quæ in aliis febrem irritabat, hos morbos sibi quoque vindicasse. Quid quod! multoties sine prævia coctione nihil plane quidquam potuit profici; & laxantia, in principio data, morbum auxerunt. Medicina ergo his vix aliter erat facienda, quam febre biliosa decumbentibus; & omnis res versabatur circa digestiva, salina, acida, atque tandem laxantia. Quin imo propter absentiam febris, vel istius moliminis naturæ, quod viscida incidit, crassa attenuat, obstructa resolvit, potioribus atque diutius continuandis medicamentis præparantibus, ad pepasmum superandum, opus habebant isti morbi.

Ex his nunc sole meridiano clarius patet, me ad hanc classem morborum non illos casus referre

Quorum sanguine & igne micant oculi

i. e.

i. e. qui ex vehementi quadam animi commotione & præcipue ex ira oriuntur, cum his Ill. virorum *Gaubii* atque *Zückert* referti exſtent egregie ſuper hac re editi libri, qui conſulendi.

Quæ, cum ita eſſent comparata, nemo mirabitur, multitudinem hominum morbis bilioſis anomalis eſſe extinctam, quorum nomina catalogo morbo bilioſo interemtorum fruſtra inſerta quæres. Sic, ut exemplo rem comprobem, gravida habebatur mulier, quæ tantum variis moleſtiis ex bile male angebatur. Suadebam remedia talia, quæ neque præſenti graviditati nocuiſſent unquam. Sed ſpretum fuit conſilium. Tuſſi accedebat hæmoptyſis, phthiſis, atque dein omnium peſſima ſolutio, mors.

Facili contra negotio a peſſimis malis e. g. ab hydrope, cephalæa atque malo hyſterico, ex hoc fonte enatis, liberavi alios, qui cum vulgo cauſam morbi ignorantes, citam medelam admirabantur.

Præcedentia ſigna morborum bilioſorum anomalorum non febrilium maxima ex parte quidem erant ea in ſtadio Imo enarrata; ſed ſæpe etiam aderant, quæ paſſioni cholericæ anteire ſemiologiæ caſtus Scriptor, *Cælius Aurelianus* refert; *ſtomachi* nempe *gravedo atque tenſio; anxietas; iactatio; vigiliæ; ructationes fumoſæ; nauſea; gravedo thoracis cum membrorum defectu.* *

 Quam-

* Vid. Cæl. Aurel. morb. ac. Lib. III. Cap. XX.

Quamvis negare nequeam, morbos, in sequentibus paginis descriptos, non alio tempore, quam durante hac nostra constitutione epidemica, esse enatos; similes tamen & aliis temporibus & aliis locis adesse posse, nullus dubito.

Cum ante aliquot menses in peregrinatione quadam tempus quoddam consumerem, incidi forte fortuna in hominem, iam per multos dies colica biliosa, omnibus symptomatibus nostræ epidemiæ stipata, tentatum. Linguam habebat aridam, siccam, tenaci muco bilioso obductam; sitim ingentem; & continuos conatus ad vomendum. Emeticum non dederat medicus, sed utebatur bolis ex Extr. Chamomillæ, Floribus sulphuris, & paucis granis Rhei conflatis —. Minus sane, propter ingentem viscìditatem materiæ, arridebat medicamenti forma, quam ipsa medicina. Sed hæc hactenus!

Restat, ut evincam alios auctores, & præcipue Cel. *Tissotum*, quamvis aperte de his non loquatur, similes tamen casus morbi anomali non febrilis observasse, nec plures illum potuisse annotare propter celerem decursum Epidemiæ, quam descripsit. Inquit autem: *Notandum est, generationem febris biliosæ non esse opus unius horæ, congeruntur sensim sordes, obstruuntur viscera, languent gastrici systematis functiones; imperfecta remanet digestio, imperfecta ergo & nutritio; nec eadem inde sanguinis quantitas conficitur,*

ficitur, nec idem ille elaboratus ſanguis, ſolus fere inflammari capax. *

Epidemia *Lauſannenſis* non ultra annum ſæviit: fieri hinc non potuit, ut tam diverſos ludos ageret, cuius Epidemia Tecklenburgenſis capax fuit.

In Scorbuto autem non aliter rem comparatam eſſe, Cel. *Dinkgreve* docuit in eleganti Diſſertatione, quæ L. B. 1772 prodiit, in qua ſimilitudinem febris putridæ atque ſcorbuti evincit. Demonſtrat hoc, ut reliqua taceam, ex ſymptomatibus & effectibus huius morbi variis, ſummam ſæpe putredinem arguentibus, cumque iis febris putridæ ſatis convenientibus, ea tantum cum differentia, ut, quæ in febre putrida citius oriuntur, & ſe invicem ſequuntur, in ſcorbuto, ob cauſam eius putridam minus validam, lentius ſuum curſum perſolvant. Quæ ſi in ſcorbuto largimur, cur in aliis morbis negemus?

DE TUSSI BILIOSA.

Inter morbos huius proſapiæ omnium frequentiſſimus tuſſis caſus fuit, quam omni anni tempore & omnem ætatem affligentem vidi. Sed cum, durante hac noſtra conſtitutione epidemica, quinque ſpecies tuſſis bilioſæ obſervaverim, quarum unica tantum morbi anomali claſſem ſubit: numerus ægrotantium huc referendorum inde admodum ſane imminuitur. Prima

* Vid. l. c. p. 101.

1. Prima autem eſt tuſſis ſympathica, quæ non niſi exacerbationis tempore in febre aderat; reliquo tempore autem, corpore manente ab ea integro.

Altera eſt tuſſis ſymptomatica, priori gravior, non intermittens, niſi per intervalla paulo levior.

Tertia ſpecies eſt accidentalis e. g. catarrhus febri bilioſæ ſuperveniens.

Quarta coniunčta eſt cum febre catarrhali bilioſa ſupra deſcripta.

Ultima tandem vel quinta eſt anomala, ſæpe cum, ſed frequentius ſine febre homines infeſtans, & periculo non ſemper vacans, ſiquidem nemo tuſſim ſine cuſtodia ſui tuta diu perferre poteſt.

2. Differt dein tuſſis bilioſa ab omnibus reliquis hačtenus ab aučtoribus ſcriptis mandatis ſpeciebus. Sic ut catarrhalem atque phthiſicam in præſentiarum miſſas faciam, minime cum ſtomachica, neque ferina, quam & convulſivam dicunt, eſt confundenda. Prior enim tantum cibis ſumtis ingraveſcit, neque epidemice regnat; poſterior autem alternis diebus invaleſcit, atque per paroxiſmos, vomitu ſtipatos, infantes ferme ſolum infeſtat, neque ſemel ſuperata, ſi *Roſenio* eſt credendum, redit. Longe aliter cum tuſſi bilioſa rem eſſe comparatam, vel inde patet, quod ſæpe ea cum febre bilioſa ſit coniunčta, & frequenter recurrat.

Tandem

Tandem etiam ex ſignis infra enumerandis conſtabit, hanc tuſſis ſpeciem, & quoad cauſam, & ſymptomata ab illo morbo populariter graſſante differre, cuius deſcriptionem dedit *Sydenhamus.* *

Maximam autem ſimilitudinem habet cum tuſſi a vermibus orta, & a Cel. *van den Boſch* ** enarrata. Quamvis affirmare non audeam, in nullis caſibus potentiam animatam læſiſſe; raro tamen hoc accidebat, quin etiam in plurimis ne veſtigia quidem interaneorum animalculorum ſunt inventa.

Accedentem tuſſim pro catarrho habebant ægrotantes, quem diaphoreticis lenire ſtudebant. Sed morbus eundo creſcebat. In principio percipiebant ſenſum quendam incommodum circa cardiæ regionem, pulſantem, prementem, anguſtantem. His dein adiungebantur hypochondria inflata, atque dolor maxima ex parte hypochondrium dextrum, quod itidem in epidemia verminoſa obſervavit *van den Boſch*, *** offendens. Si dextrum læſum erat: dolor eo loco reſidebat, quo bilis veſica a natura poſita eſt, qui interdum tantæ vehementiæ fuit, ut illi ferendo vix vires ægrotantis pares fuiſſent, niſi fortiſſima compreſſione id, quod affectum erat, potuiſſent lenire. Nam, quando adſtantes manibus impoſitis locum dolentem ex omnibus viribus comprimerent, vel quando ægrotantes

---

* Epiſtola reſponſoria p. 194.

** Vid. l. c.

*** L. c. p. 122.

tes hypochondrium corpori cuidam duro e. g. mensæ infigerent: facilius atque promtius non solum tussiebant, sed & minus dolorem sentiebant. Paroxysmo finito, nullus amplius dolor urgebat, atque tunc temporis respirationis negotium nullo modo erat læsum. Atque sic

Accusabat Choleram dextræ dolor! *

Inventi tamen etiam sunt alii, in quibus sinistrum latus laboraret. Quod ad reliqua symptomata attinet: pulsus erat debilis, mollis, interdum iusto frequentior; tussis erat, maxima ex parte, sicca, & muci tantum quid egerebatur; sub finem morbi autem in nonnullis, minime vero in omnibus, inventa sunt sputa cocta biliosa, quæ multum de morbo demserunt. Vomitus quidem raro erat iunctus; præsens tamen, & biliosa egerens, profuit valde. Plures autem sentiebant nauseam, saporem ingratum, amaricantem; linguam habebant talem, qualem sæpius descripsi. Aderant dein plurima incommoda, in stadio primo suppeditata, præcipue obstructio alvi, pertinax non solum in senibus, sed & in infantibus inobediens; appetitus varius, in his nullus, in aliis vera voracitas. Quoad durationem, etiam varietas quædam exstitit: gravis atque diu durans erat in senibus, vel in illis, qui malam diætam sequebantur, vel si alius morbus simul erat complicatus; levis atque cito decurrens in infantibus fuit, atque post supervenientem

* Vid. Schol. saler. l. c.

nientem vomitum biliofum, vel etiam diarrhœam biliofam. Anni temporibus hanc tuffim tam parum vidi adftrictam, ut illam potius omni tempore obfervaverim, nulla caufa, tranfpirationem impediente, præfente. Interdum epidemice regnabat, & vi venenum cum aliis communicandi, pollere, haud femel eft vifa.

Ad fymptomata rariora, cum hoc morbo coniuncta, referri merentur: fitis, quæ, præeunte *Hippocrate* *, atque teftante experientia, in cæteris tuffis cafibus deeffe folet; vigiliæ dein; furditas; anxietas ingens; atque fanguinis ftriæ, citra inflammationem, per fputa reiectæ.

Male tractata oppreffit multos, vel inflammationem, cuius indicia nulla antea exftiterant, excitando; vel pulmones materia tenaci vifcidaque, quin & purulenta ** opplendo; vel denique febrem lentam accendendo. Inde autem a priori morbo longe diverfum ftatum oriri, nullus non videt. Morbi nequitiam multi hinc nimis fero intellexerunt;

&

* Aphor. 4. 54.

** Vidi nuper feminam, fex menfes gravidam, magnam quantitatem materiæ purulentæ tuffi reiicere. Nulli motus febriles, neque tuffis antecefferant. Memini autem, me ante aliquot menfes, in femina, cum illam forte fortuna viderem, fomitem biliofum detexiffe; atque illi confilium falutare, quod autem fpretum eft, dediffe.

& adhuc doleo mortem patris multorum infantum, qui ob ignorantiam aliorum, vi morbi coactus, sic manus dedit victas.

Ex dictis nunc patet, variam, pro diverso morbi statu, ineundam fuisse methodum medendi, & in casibus posterioribus mox venæsectione; vesicantibus; expectorationem promoventibus; mox etiam aliis fuisse pugnandum. Sed ab his morbis deuteropaticis me nunc ulterius arcens, paucis verbis methodum medendi exponam, tussi biliosæ aptam.

In multis casibus emetico curationem inchoare, e re esse videbatur; atque sane plus vice simplici, unico emetico id effeci, quod a multis digestivis, atque laxantibus incassum antea speraveram. Interdum tamen etiam hoc medicamenti genus commode potuit omitti, materia nempe biliosa inferiores ventris partes obsidente. Omissis nunc medicamentis expectorantibus, sæpe ventriculum lædentibus, ut oleosis atque dulcibus, sed non *melle*, quamvis illud damnet *Sanctorius*, * propinanda dedi medicamenta digestiva, salina, acida atque leniter laxantia. His interdum iungenda erant Extr. amara; Gummata ferulacea; oxymel scilliticum; sulphur antimonii auratum tertiæ præcipitationis; quin & interdum Calomel. Decocta sive infusa pectoralia nullum usum præstiterunt. Nullum enim hominum genus, quocunque etiam morbo

* Static. Sect. III. No. 101.

morbo biliofo laboraret, potus calidos perferre potuit. Egregie contra aqua frigida, vel fimplici, vel aceto vini mixta, fitim extinxerunt.

Quæcunque autem adhibebantur medicamenta, his femper tam diu fuit utendum, donec nulla immundities linguam amplius tegeret.

Medicamentis pretiofis minime opus habet hæc tuffis fpecies. Sed viliffime fæpe conftabat illam fuperari e. g. Cremore tartari folo.

Monendum adhuc reftat, ex dictis morbi naturam biliofam extra omnem dubitationis aleam effe pofitam. Videntur nempe pulmones, intercedentibus nervis confentientibus, per acrimoniam bilis ad tuffim excitari. Hoc, quod dixi, veritati confentaneum effe, fingulari exemplo furditatis, una cum tuffi biliofa & incipientis & definentis, paucis adhuc comprobabo.

CASUS.

Vir 68 annos natus, temperamenti cholerico-melancholici, vitæ mobili deditus, & in diæta, fi a pinguibus difceffero, vix vitium committens, hactenus, præterquam quod illum ante biennium iam femel tuffis biliofa exercuerat, optima valetudine utens, accedentem tuffim fibi iam notam, medicamentis diaphoreticis atque fudoriferis, quæ tamen in priori morbo non fumferat, fuperare quidem ftudebat, fed fruftra. Aucta magis eft de die in diem tuffis, cui ftatim iungebatur furditas. Tuffiendo

ſiendo nihil emoliebatur æger, atque habebat noctes inquietas; alvi quandam obſtructionem; ſitim; ſaporem ingratum atque amarum. Maxima incommoda autem ſentiebat in hypochondrio ſiniſtro, ubi dolor, qui in priori morbo hypochondrium dextrum occupaverat, per paroxyſmos irruens, ægrotum male habebat. Motus febriles erant nulli; neque inflammationis indicia poterant detegi. Interim tamen iſtud malum adeo pertinax, ut nullis medicamentis conſuetis & internis & externis poſſet molliri, ægrotum iam marceſſentem reddidit. Tandem poſt aliquot ſeptimanas tentata ſunt medicamenta digeſtiva, atque laxantia antibilioſa; atque hauſit multa diluentia, frigida, acidæ indolis. Vix dici poteſt, quanta farragine medicamentorum opus fuerit ad materiam viſcoſiſſimam reſolvendam, atque de loco removendam, quæ tamen tandem manus victas dedit. Nunc, poſt egeſtam magnam quantitatem materiæ bilioſæ, ſubito ceſſaverunt dolor atque ſurditas, optime ſic confirmato Aphoriſmo *Hippocratis*; * *Quibus bilioſæ ſunt egeſtiones, ſurditate ſuperveniente ceſſant. Et quibus ſurditas, bilioſis ſupervenientibus, ceſſat.*

Quilibet hanc hiſtoriam morbi cum illo tuſſis caſu comparans, quem ſcripto ſuo periodico, neues Magazin für Aerzte nuper inſeruit Ill. *Baldingerus*, ** ingentem ſane phœnomenorum inveniet ſimilitudinem, ſed admodum diſſimilem eventum.

DE

* Aphoriſm. 4. 28.

** 1ſtes Stück vom Jahre 1779.

DE ORTHOPNOEA BILIOSA.

Praecedenti vicinus morbus eſt orthopnœa biliofa, qua ſenes atque mulieres parturientes, *quin & iudæos poſt feſtum paſchatis identidem vidi laborantes. Oritur illa ſæpe ex tuſſi male tractata, uti iam ſupra monitum eſt; ſed ſubinde etiam ſine prævia tuſſi ingruit. Reſpirandi facultas in his propter materiam mucoſam bilioſam, ex primis viis ortam, atque pulmones opplentem, admodum erat læſa. Sublime hinc in lecto tenere caput debebant ægrotantes, admodum anxii. Quamvis interdum aliquid cocti eiicerent: frequentius tamen ſpumam tantum in ore gerebant, quæ reiecta ſtatim renaſcebatur. Quando autem cocta reiicerentur: erant lutea, viridia, quin nigra. Ex variis ſignis autem conſtabat, & infra ſeptum poſitas partes, & præcipue ventriculum, ſimul infeſtari. Vomitoriis hinc raro potui carere, quæ & ipſis parturientibus aliquoties eo effectu dedi, ut inſtanti periculo metus detraheretur. Sequens autem erat formula maxime arridens:

℞. Pulv. Ipecacuanh. gr. XV — XX.
Aquæ emeticæ** Unc. ſem. — drach. VI.
Sulphur. antimon. aur. 3tiæ præc. gr. II.
Oxymell. ſcill. Unc. ſem.

M. S.

---

* Huic vitio mulieres opportunæ ſunt magis, quam viri, inquit *Aretæus Cappadox.* vid. Libr. I. Cap. XI.

** Aqua emetica conſtat ex tartari emetici gr. I. & aquæ comm. Unc. I. m.

M. S. Cochleatim ſingulis ſemihoris ſumendum, donec vomitus adſit. Hoc remedio nonnullos feliciter liberatos ſcio.

In levioribus malis provinavi cremorem tartari cum ſulphure ſupra laudato antimonii, cui etiam alio tempore admixta fuerunt Extractum Taraxaci, gummi ammoniacum, atque radix ſcillæ, ex quibus dein pilulæ ſunt formatæ. Profuit etiam gummi ammoniacum in aceto ſolutum. Sed neutiquam digeſtiva potuerunt omitti; quin & laxantia eccoprotica, ventriculo grata, vel vinum medicatum per epicraſin laxans, utilia erant.

Morbus male curatus, vel in mortis ſubitaneæ cauſam abiit, vel excitavit morbum alium e. g. hydropem.

DE RAUCITATE BILIOSA.

Frequens ſymptoma vel febris bilioſæ, vel tuſſis bilioſæ, vel febris ſcarlatinæ, vel denique modo memoratæ orthopnœæ eſſe conſuevit raucitas. Interim tamen etiam ſæpe illam vidi enatam ex mera cauſa bilioſa abſque ulla alia complicatione, vel ſymptomate.

Subiecta huic morbo maxume obnoxia erant, docente experientia, homines ſpirituoſis dediti. Quamvis in aliis prompte emendaretur malum, in his tamen periculi non expers fuit. Quum enim iſtud hominum genus, immemor dicti *Plutar-*

chici:

chici: robur laudabile quidem, sed morbo facile corruptibile*, levioribus casibus haud facile terreatur, sed morbum toleratu non difficilem, semper contemnat: fieri aliter non potest, quam ut succedente tempore, ex raucitate neglecta, propter causas hic commode omittendas, orthopnœa atque phthisis oriantur.

Natura hujus morbi biliosa latere non potuit attendenti ad oris siccitatem, sitim; sensum quendam mordicantem circa ventriculi regionem; ad linguam denique impuram atque biliosam. Alvus tam parum in his, quam in reliquis malis ex bile, recte respondebat, nimiaque siccitate peccabat. Medicamenta erant ea, quæ iam toties laudavi. Vidi raucitatem, iam iam per menses toleratam, neque aliis medicamentis obedientem, unico emetico funditus & subito profligatam. Vomuit autem vir 40 annorum, qui emeticum proprio suasu, longitudinis morbi impatiens, sumserat, & extrema, quæcunque etiam ceciderit alea, tentare statuens, multa bile remixtam materiam.

DE SINGULTU BILIOSO.

Frequenter sane in febribus biliosis singultus casus occurrit, qui etiam interdum cum inflammatione hepatis coniunctus procedens haud leviter terrebit dicti *Hippocratici* ** non immemorem: *ab hepatis inflammatione singultus, malum.*

Alia

* Plutarch. de Liber. educat. Cap. VIII.

** Aphorism. VII. 17.

Alia autem eſt illa ſingultus ſpecies, quæ, poſt fugatam febrem bilioſam, homines diu exercere ſolet. Peccant autem tunc temporis reliquiæ ſaburræ bilioſæ, circa bilis veſicam nidulantes, atque inflammationem hepatis ſimulantes.

Haud procul ab hoc poſteriori caſu diſtat ſingultus anomalus, hoc tantum interpoſito diſcrimine, quod cauſa latere, nec febris adeſſe ſoleat.

Oris tamen ſiccitas, ſitis, ſapor amarus, ſenſus incommodus circa ventriculum, nec non ventris obſtructio ſatis de morbi indole teſtabantur.

In methodo medendi talia ergo erant adhibenda, quæ bili movendæ apta, ſupra enarravi.

Nunquam hoc malum vidi moleſtius, quam in femina, octo menſium gravida, quæ id incommodum duodecim dies ita eſt experta, ut morbus neque noctes, neque dies liberos præſtaret.

Nulla autem ſumſit alia medicamenta, quam ex claſſe ſalinorum; acidorum; atque dein decocta Tamarindorum potui illi ſunt data, quibus non ſolum ab hoc gravi malo feliciter eſt liberata, ſed iuſto etiam tempore puellam eſt enixa.

DE

DE SALIVATIONE EX CAUSA BILIOSA.

Salivationis ſpontaneæ varias cauſas, eius in morbis ſalubritatem, noxios effectus atque medelam in ſingulari Diſſertatione *de Salivatione ſpontanea* deſcripſerunt Ill. *Junkerus* atque Cl. *Hecker*. * Excitati in hac diſſertatione exſtant varii clari viri, qui ſponte ſalivam in variis ægritudinibus viderunt fluentem. Sic, ut variolas, febres quasdam intermittentes, atque malum hypochondriacum taceam, in ſcorbuto illam vidit apud Ill. *Hallerum* ** *Ronſeus*; in febre lenta nervoſa *Huxhamus*; *** in conſtitutione verminoſa *van den Boſch*. Neque dubitat Ill. *Hallerus*, obſtructiones glandularum atque hepatis hac via poſſe eliminari, præſente ſimul febre intermittente, ſaluberrimo ſubinde multorum morborum averrunco.

Sed hæc per tranſennam! ad deſcriptionem ſalivationis, propter præſentiam materiæ bilioſæ enatæ, me nunc verto, de qua apud auctores nondum ſatis conſtat, an pro effectu ſalutari, vel noxio habenda. Occurrit autem iſte caſus in febribus bilioſis vario modo. Adeſt enim vel in principio morbi, quod magnæ cruditatis indicium eſt; vel ſub finem accedit, ſalutariter partem materiæ morbo demens.

Ab his diverſa eſt ſalivatio bilioſa anomala, quæ longe profuſior eſt, & corpus fluidis exhaurit,

---

* Halæ 1768.

** Elementa Phyſiologiæ Tom. VI. p. 58.

*** Opera phyſ. med. II. p. 89.

nec tamen causam morbi imminuit. Minime ergo ista evacuatio critica, vel salutaris est dicenda. Dicta sequens casus confirmat.

CASUS.

Vir 60 annorum, nullam suæ valetudinis curam gerens, atque simul herniosus, eo tempore, cum plures in vicinitate febre biliosa laborarent, primo colica biliosa atque ingentibus vomitibus est vexatus. Primo iniectus est clyster; dein solita medicamenta anticolica ei sunt propinata. Cum autem vomitus non cessaret, atque herniæ causa hoc non fieri constaret: datum ei est emeticum, quod multa biliosa eduxit, atque sic quievit dolor. Cætera autem medicamenta neglexit æger. Post aliquot dies accedebant salivæ continuæ sputationes. Cum linguam tenacissimo muco obductam viderem: dedi digestiva. Vix inceperat his uti, cum saliva parcior flueret. Suasi hinc, vellet ita pergere. Sed recusabat. Rediit hinc non solum molesta salivatio; sed appetitus etiam quotidie imminuebatur. Ægrotus id videns, denuo in digestivis atque rheo custodiam quærere incepit: neque spe est deiectus, fluxu salivæ iterum cessante. Mox vero cum ad pristinam securitatem rediret, morbus recurrebat, a quo nulla arte potuit liberari. Nam ægrotus tantam fluidorum depauperationem (nam sputa quotidiana adscendebant ad libram dimidiam) sine insigni virium iactura haud diu perferre potuit; & tabefactus tandem, accedente tussi, malo succubuit, a quo potuisset liberari, dummodo consiliis locum dedisset.

Huic

Huic quodammodo similem casum describit *Galenus:* * *Quidam humorem repente exspuit liquidæ bili in colore perquam similem, medium videlicet inter flavum ac pallidum,* (in descripto casu humor erat pallidus) *at nulla acredine infectum, atque ita quotidie maiorem eius quantitatem exspuit, dein levi suborta febricula tabescere incipit. Prosper Alpinus,* ** qui hunc hunc locum excitat, addit: *vidi alium eodem modo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem, igitur, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici visus est.*

DE STUPORE PARALYTICO UNIUS PEDIS EX CAUSA BILIOSA.

Quanta mala ex præcordiis oriantur, quin & apoplexiam inde sæpius enatam esse, singulari diligentia atque eximia eruditione demonstraverunt Ill. *Schræderus* & Cl. *Koch.* *** Idem argumentum iam diu antea pertractavit immortalis *Boerhaavius,* **** quod etiam exemplis confirmavit Perill. *van Swieten.* *****

* Galen. in Libr. 4. de locis affect.

** Prosper Alpinus de præsagienda vita & morte p. 520.

*** In Dissertat. de Apoplexiæ ex præcordiorum vitiis origine. Götting. 1767.

**** Consultat. med. p. 65.

***** Commentar. Tom. III. p. 264.

Materiam atrabilariam autem in ſpecie identidem in hanc cauſam abire, exemplo *Marcelli Malpighii* a *Baglivio** ſcriptis traditum eſt.

Quæ cum ita ſint comparata, cum nec nervorum origines in encephalo ſatis tutam, contra bilis rabiem, habeant cuſtodiam: quis mirabitur, a capite remotiores partes, & nervos ex inferiore ventre oriundos, ab hac labe non prorſus immunes perſiſtere?

Hoc, quod dixi, ſingulari caſu comprobabo, quem in matrona 60 annorum & antea ſana, 1778 obſervavi.

Integra & utroque pede ſatis libere utens, quondam hæc femina domum reliquit, & ad fontem ſalientem, iuxta domum ſitum, aquam vitro hauriendi cauſa, acceſſit. Flectit dein genu, atque ſic vitrum aqua repletur. Vult aſſurgere, ſed ecce! non poteſt. Acclamat hinc perterrefacta, prætereuntes vellent ſibi auxilio currere, & in domum ferre. Qui dicto obedientes, erigunt illam pede uno inſiſtere non valentem; hinc ſellæ impoſitam, domum portant. Primo ſenſit in hac parte vehementem dolorem, qui poſt venæſectionem, atque applicationem fomentationum calidarum, nec non poſt infuſum Florum Sambuci, quod calide hauſit, cito ſatis diſparuit, remanente immobilitate in hac parte cum ſtupore coniuncta. Paulo poſt integrum

* Bagliv. Opera p. 681.

grum·crus atque femur tumescere atque frigescere inceperunt. In hoc statu primo accersebatur Chirurgus, qui varia, sed sine ullo levamine, tentavit. Cum ego vocarer, neque absconditam bilem statim subolerem: propinandas feminae dedi varias Mixturas nervinas; nec non infusum Florum Arnicae ad ductum Cel. *Collin*; externe autem epispasticis cutis exulcerabatur. Sed haec omnia erant irrita. Omnibus ergo vestigiis causam morbi latentem accuratius indagare incepi. Mulieris anxietatem autem; eius inquietudinem; sitim; linguam impuram; tensionem ventriculi; obstructionemque ventris; & multa alia ad aequam animi lancem perpendens, atque audiens iam plures in hac domo febre biliosa antea iam fuisse correptos, & unum hoc morbo adhuc decumbere, similem causam, bilem nempe, etiam hic accusare non dubitavi. Mutatam hinc statim inivi methodum medendi, & victus rationem morbis biliosis accommodavi. Interdixi nempe lactis atque carnis usum, quibus aegra valdopere delectabatur. Propinata autem sunt resolventia, atque digestiva salina acidae indolis; dein per quatuordecim dies utebatur medicamentis eccoproticis, iunctis sub finem roborantibus, quibus ingens quantitas materiae biliosae educebatur. Vix ab hac acrimonia liberata fuit aegra: cum vires parti debilitatae, panno quotidie fricandae, & sensus motusque redirent, remanente adhuc per aliquod tempus debilitate totius corporis, quae etiam corticis Chinae usu postea est emendata, ita ut in praesentiarum satis laudabili sanitate fruatur.

DE

DE ANXIETATIBUS ANOMALIS BILIOSIS.

Non dubito fore plerosque, qui hoc loco de anxietatibus præcordiorum feorfim me differuiffe videntes, id fuperfluum, nec ordini fatis convenienter factum cenfebunt, putantes, hac de re fatis fuperque in parte huius operis priori effe relatum. Nec his, qui ita fentiunt, nihil, præterquam quod natura polymorpha ita facere iufferit, regerere poffum. Nam cum illa in producendis morbis admodum multifaria fit, neque iisdem legibus femper adftringi amet: multifariam etiam defiderat defcriptionem. Hoc multis quidem in locis huius tractationis eft demonftratum; fed præfenti morbo magis adhuc comprobabitur. Videlicet durante eo tempore, quo febris biliofa popularis erat, fæpenumero, citra febrem, ex mera collectione materiæ putridæ biliofæ circa præcordia hærentis, tantas anxietatum turbas, & inexplicabiles animæ inquietudines enatas vidi, ut mortem ægrotantes, optime cæteroquin valentes, & muniis fuis fubeundis apti, vitæ præferre non dubitarent. Ab eiusmodi anxietatibus dilaceratus, & mentis quodam errore fimul impulfus, guttur fibi præfcindere tentaverat rufticus quinquagenarius, qui dein per fylvas atque per montes fanguine confpurcatus vagabatur, & quemvis hominum adfpectum fugiebat. Tandem magis dolo, quam vi propinquorum coërcitus, curæ meæ eft commiffus, qui nil, detecta in eo hac materia biliofa, præter Mixturas falinas confuetas, quibus pauca grana tartari emetici admixta

mixta erant, opus habuit. In reliquis casibus mitius malum fuit, praesertim si sibi a cibis crudis, inflantibus, potu calido, atque vehementibus animi commotionibus temperarent aegrotantes. Praecipua incommoda erant hypochondria inflata, tumentia: vidi etiam totum ventrem, non secus ac in tympaniticis fit, tumidum ac durum; in nonnullis vesicam, in aliis alvum exonerandi sentiebantur molestiae, & hi spiritum non nisi superne eructabant.

Insignis erat ad iram proclivitas, quin & in aliis magna tristitia. Somnus nullus, vel saltem admodum turbatus.

Quod ad pulsum vero attinet: admodum varius, durante paroxismo, exstitit; magnus erat in his, in aliis summe debilis. Venaesectio hinc erat res altioris indaginis, dubiique eventus. Neque congestiones sociae (échauffements) ita poterant curari. Hoc sibi proprium vindicat malum, quod robustissimum hominum genus infestet, & saepe per aliquod tempus sine noxa possit tolerari. Quod si vero morbus a materia putrida oriatur: ancipitis eventus est, & dicimus cum *Prosp. Alpino* * *omnem inquietationem perpetuo malam esse; verum, quae vitio stomachi fiunt, hae quidem etsi malae sint, tamen nunquam per se solae quicquam certi significant, de morte ac vita aegrotantium praesagienda.* Quando autem huic malo diu tolerato facies emaciata, atque mala respiratio, quod in

* De Praesag. vit. & morte p. 168.

Judæo ſemel obſervavi, accedunt: tunc mors oſtia pulſat propter internam putredinem.

Tranſit cæteroquin morbus non curatus vel in ipſam febrem bilioſam; vel in maniam; vel in tympanitidem; vel denique in hydropem. In iuvene quodam erat morbus vere migratorius; Anxietates excepit febris bilioſa, quam Mania ſecuta eſt, quæ tandem poſt aliquot ſeptimanas, ſuperveniente ſurditate, eſt curata. Quod reſtat, anxietatum cauſam materialem ſubinde circa præcordia hærere, iam dudum artis medicæ doctores egregie docuiſſe, vel me tacente, cuivis notum erit; neque ulteriorem iſte locus deſiderat demonſtrationem. Requiritur tantum, ut evincatur, in his caſibus materiam bilioſam febrilem peccaſſe. Quod, cum a longa diſputatione abhorream, ſequenti adhuc comprobabo caſu.

CASUS.

Anno 1778, menſe aprili convenit mecum vir 52 annorum, robuſtus, antea ſemper ſanus, de ſummis anxietatibus præcordiorum, nec non de levi quadam tuſſi conquerens. Cum ante mortem uxoris, quæ reliquiis febris bilioſæ erat extincta, & cujus diſceſſum ægre admodum ferebat, talia nunquam antea ſenſerat: incipientis ulceris pulmonalis metus illum prehenderat. Huic morbo variis medicamentis, quin & venæſectione, incaſſum obviam iverat; & nunc, cum illum viderem, in eo erat, alteram venam tundere.

In

In signa ulceris antecedentia atque praesentia autem inquirens, nec talia inveniens, (nam non antecesserant inflammatio, horror, motus febriles &c.) longe aliam anxietatum caufam fubolere incepi, atque timui, ne faburra biliofa marem quoque irritaret, quae feminam paulo ante iugulaverat. Convictus dein hac de re fum redditus, cum illum de diuturna alvi obftructione, atque de conatu ad vomendum conquerentem audirem. Statim illi, vellet alteram venaefectionem omittere, fed potius emetico, quod praefcripferam, uti, autor fuaforque fui. Adnuebat patiens quidem, medicamentum fumere: fed, propter timorem latentis ulceris, haufit tantum medicaminis partem dimidiam, quae illi vix naufeam creabat. Juffi hinc fequenti die, cum illum viderem, metumque difcuterem, integram portionem fumere. Pollicebatur etiam, fe confilio pariturum. Sed quid evenit? Circa noctem, quae diei medicinali antecedebat, evigilat, fentit fe admodum naufeofum, vomitque vicibus repetitis, cum ingenti reiectione materiae biliofae. Sequenti mane, poft quietam noctem, fe allevatum fentiens, prodiit ferme fanus. Longe huic infomnia fuerunt feliciora, quam quae *Publio Cornelio Rufo* acciderunt, qui, referente *Plinio** *dormiens oculorum amifit vifum, cum id fibi accidere fomniaret.* Neque hunc ex hofte vulneratum pectus a vomica liberaffet, quam fibi fingebat tantum, in quo tamen *Pheraeus Jafon* deploratus a medicis, propter vomicam, fubito invenit medicinam. Erat

* Vid. Plin. Hift. nat. L. VII. Cap. 50.

Erat autem in hoc casu, ut cum *Tissoto** loquar, *materia supra evacuationem* cocta; in aliis casibus *infra evacuationem* cruditas peccabat.

DE HÆMORRHAGIIS EX CAUSA BILIOSA.

III. *Schrœderus* in *Academia Georgiana*, dum viveret, Professor medicinæ meritissimus & Archiater regius, auditores suos, referente Cel. *Marcardo*,** sæpe sæpius monuit: sese per experientiam persuasum habere, plurimarum hæmorrhagiarum causam, nisi ex aliqua stasi in visceribus hypochondriacis, quæ spasticas efficiat contractiones, in colluvie biliosa primarum viarum latere; nec, ubi hæc abundaverit manifeste, præsertim in febre, dubitandum vix unquam esse, quin accedentis forte fluxus sanguinei symptomatici culpa, magna ex parte vel unice in illa colluvie resideat. Confirmavit hoc assertum doctissimus Dissertationis auctor, exemplo mulieris, febre biliosa decumbentis, & uteri hæmorrhagia, quamvis iam in ea esset ætate, ubi natura hoc tributum solvere iam iam defierat, tentatæ. Huius asserti, experto medico digni, rectitudinem, epidemia Tecklenburgensis identidem novis exemplis confirmavit. Durante enim hac nostra constitutione epidemica, veteres morbi hæmorrhagici recruduerunt; ex aliis causis enati

* L. c. p. 28.

** Vid. Dissert. examin. rigor. malign. febr. Götting. 1770.

enati sunt aucti; & novi ex hoc fonte sunt enati. Menses præcipue id malum maxime experti sunt, qui mox erant suppressi, mox aucti, mox anticipantes. Vix omittenda annotatio, quod sub mensibus profusis sæpe sæpius febrem simul viderim accensam. De vomitu cruento, nec non de hæmorrhagiis narium symptomaticis dixi iam supra. Proximum est, de hæmorrhagiis anomalis sermonem facere. Loquar autem tantum de casibus insuetis, ut de hæmoptysi, mictu cruento, atque hæmorrhoidibus. Ne autem quis iudicet, me alios casus non vidisse: provoco ad ingentem hæmorrhagiam uteri, ad quam levandam circa mediam noctem sum vocatus. Nulla febris iuncta erat, nec alia causa quam biliosæ indolis potuit detegi. Subacta hinc ea materia, cum sanitate mulier in gratiam rediit.

DE HÆMOPTYSI EX CAUSA BILIOSA.

Hæmoptysis biliosa iracundum genus hominum maxime sibi vindicat.

Inter plures, qui hoc morbo decubuerunt, maxime ægrotavit femina ex gente iudaica oriunda, cuius historiam morbi, quia quædam attentione digna, nec ubivis obvia continet, paucis depictam cum lectoribus communicabo.

Hæc femina, 32 annos nata, ad iram admodum proclivis, atque 6 infantum mater, artem medicam, antequam hæmoptysi tentaretur, ex me petiit. Laborabat

borabat autem ea tunc temporis tussi sicca atque ingenti pectoris oppressione, quæ ex male curata pleuropneumonia notha remanserant. Hæc videns, & de materiæ biliosæ fomite nil sciens, vomicæ cuidam latenti unice medicinam faciendam esse putavi. Præscripsi hinc species emollientes atque pectorales Theiforma hauriendas. Sed ventriculus hæc recusabat, atque vomitu reiiciebat; neque quodammodo mutata medicamenta, propter augmentum anxietatum, perferri potuerunt. Quid quod! paulo post subortus est vomitus materiæ purulentæ, sanguine remixtæ. Ex hoc tempore ægra quotidie sanguinem tussi in magna quantitate rejicere incepit. Varia temperantia contra dirum hunc morbum me absque effectu bono hactenus tentasse, & ægrotantis statum de die in diem in peius ruere videns, historiam morbi chartæ mandatam ad doctissimum *Fein*, medicum *Osnabrugensem* insignem, qui mihi pro sua humanitate, qua pollet eximia, sæpius a consiliis saluberrimis fuit, transmitti curavi, qui mixturam temperantem præscripsit, cui nitrum in ea quantitate erat additum, ut & alvum movere posset. Quamvis his per aliquot dies leniretur malum: recruduit tamen non solum dein, sed hæmoptysis etiam vehementior est facta, quæ autem mox spiritu vitrioli atque syrupo Diacodii in aqua diluta sumtis, & a modo dicto medico laudatis, adeo est coercita, ut mox tempora quædam quieta morbus præstaret. Cum autem per vices recurreret: altius illum radicatum esse censui. Nec sane diu, neque in dissitis partibus quærenda fuit causa morbi continens, materia biliosa ubivis

in

in domo obvia non loquente, sed clamante. Nam vix aliquot septimanas laboraverat mater: cum quatuor eius infantes febre biliosa itidem corriperentur. In ipsa femina autem varia huius colluviei exstabant indicia. Linguam habebat nigerrimam, muco tenacissimo ne instrumento quidem cedenti, obductam; conatus vomendi continuos; & reiectæ materiæ bilis viridis erat admixta; alvus, quamvis frequentibus clysteribus, nec non tinctura Rhei sollicitata, nunquam recte respondebat; & multa alia. Hæc nunc videns, Mixturam Tamarindorum cum nitro atque sale mirabili Glauberi præparatam haustui illi dedi. Quibus per aliquot dies sumtis, venter quidem mollescere incepit; sed de pelle nigra, linguæ adhærente, nihil plane secessit, nec sanguinis reiectio quievit, certo indicio, tenacissimam & a salibus vix ac ne vix quidem resolubilem materiam biliosam pituitariam in primis viis dominio uti. Cogitare hinc incepi de calomellis usu egregio. Antequam autem hoc medicamentum propinarem, tentavi adhuc alia atque alia, sed frustra.

Sumsit ergo primo mane pulverem ex Calomellis gr. II. Nitri depur. atque Rhei aa. gr. XV. constantem; sumta dein reliquo tempore diei mixtura temperante. Cum nil incommodi feminæ inde oriri viderem: admonui, vellet ita sequentibus diebus pergere. Vix aliquot dies erant elapsi: cum quietiorem feminam viderem, quæ mihi etiam dixit, sputa sanguine haud amplius fuisse mixta, & se per ventrem tenacia quædam atque pessimi odoris egessisse; quod ad linguam attinet, pellis decrescere

crescere videbatur. Suasi hinc diutius his medicamentis uti. Quae ita per quatuordecim dies adhuc pergens, ab ingenti quantitate materiae biliosae, cum reditu virium atque bonae carnis, est liberata, lingua interim reddita pura, nec haemoptysi amplius molestante. Quid quod! post aliquot septimanas redierunt menses, antea suppressi. Sed cum inflicta pulmonibus vulnera singularem adhuc expostularent medelam, quam haec femina propter varias domesticas occupationes, atque propter morbum infantum neglexit: fieri certo aliter non potuit, quam ut metus renascituri mali suboriretur. Attamen semel tantum suae negligentiae luit poenam.

Recte ad historiam morbi & ad praecedentia attendens, non dubitabit primum morbum inflammatorium Pleuropneumoniam anomalam biliosam nominare; unde reliqua in historia morbi suppeditata possunt explicari.

DE MICTU CRUENTO EX CAUSA BILIOSA.

Huius morbi causa 1777 consilium medicum ex me petiit vir 58 annorum, temperamenti cholerici, qui in antecedentibus annis frequenter laboraverat erysipelate, a quo tamen iam ante quinquennium per seri lactis usum erat liberatus.

Morbi praesentis natura autem talis erat. Primis morbi diebus vix alia incommoda aegrotus sensit,

quam

quam quæ ex mala digeſtione oriri ſolent. Interdiu hinc ſatis bene valebat, ſed noctes erant admodum inquietæ, habebatque tunc temporis continuum niſum ad matulam. Poſtea vero, cum non ſine moleſtia atque dolore redderetur urina: percepit ſanguinem illi eſſe admixtum. Vocatus ego, cum pulſum iuſto frequentiorem ſentirem, ſitimque naturali maiorem viderem, malum ex meris congeſtionibus ortum credidi; quibus, temperantibus, & præcipue ſpiritu vitrioli ex aqua ſumto, mederi æſtimabam. Sed iſti malo hactenus adhibita remedia haud paria eſſe, ex augmento morbi non ſolum patebat, ſed etiam ex motibus febrilibus auctis. Habebat inſuper linguam impuram, bilioſam; ſaporem amarum, nauſeoſum; frequentes ructus; varia circa ventriculum incommoda; alvum obſtructam; & multa alia. Quæ nunc videns, non potui non bilem non ſolum accuſare, ſed metus etiam eſt ſubortus, ne febris bilioſa accenderetur. Propinandos hinc illi dedi pulveres ſalinos, incidentes atque temperantes; & victus rationem dein ita inſtitui, uti febre bilioſa decumbentibus fieri debet. Quibus per 48 horas adhibitis, ſtatim ſanguinis fluxus quievit. Pergebat tamen ægrotus adhuc per aliquot dies hoc remedii genere uti, qui dein, hauſtis laxantibus, ingentem quantitatem ſaburræ bilioſæ per alvum reddidit, & hactenus optima ſanitate fruitur.

Anno præcedente 1779 medicinam feci murario cuidam hæmorrhoidario, cui iſte fluxus ſanguinis in mictum cruentum non alia ex cauſa eſt mutatus, quam

quam propter præſentiam iſtius materiæ, quam toties nominavi. Eadem aderant incommoda, quæ in præcedenti caſu ſunt commemorata; quin & iisdem remediis eſt reſtitutus.

Tertius denique ægrotus neglexerat mictum cruentum ex eodem fonte enatum. Incidit hinc in phthiſin atque tabem corporis; tandem, ſuperveniente profuſa hæmoptyſi, ſubito e vivis eſt ſublatus. Ultimis ſuæ vitæ menſibus meum efflagitavit conſilium; ſed nimis ſero. Fomitem bilioſum adhucdum præſentem multifaria, ex lingua & reliquis deſumenda indicia, ſatis ſuperque demonſtrabant.

DE HÆMORRHOIDIBUS EX CAUSA BILIOSA.

Reſtat, ut de hæmorrhoidibus loquar. Variis incommodis, ex bile oriundis, iam anno 1777 tentatus fuerat vir quidam 31 annos natus, vitæ mobili deditus, & vitam ſobriam agens, a quibus autem & medicamentis & conveniente vitæ regimine eſt liberatus, reliquo tempore valetudinem ſuam notitia ſui corporis atque obſervatione ſuſtentans. Sequenti anno renaſcens malum quidem ſentiebat, ſed propter occupationes publicas, & quia multum temporis in itinere conſumebat, mature morbo obviam ire impediebatur. Primum ergo, quod illum vexabat, erat tuſſis bilioſa, cui varia incommoda circa ventriculum adiungebantur; dein apparebant hæmorrhoides tumentes atque dolentes. Utebatur

pulve-

pulveribus ex Cremore tartari atque floribus ſulphuris præparatis ; & tumores aliquoties, quia tempeſtas non permittebat hirudines colligere, lanceola aperiebantur. Quamvis ita egregie allevaretur æger: tumores tamen ſemper ſubito renaſcebantur, qui dictam operationem denuo poſtulabant. Hæc videns, de evacuanda materia bilioſa ſerio cogitare cœpi. Mixturam itaque digeſtivam atque laxantem parari iuſſi, alternis horis cochleatim ſumendam. Materiæ peccantis autem tanta erat viſciditas, ut aliquot libras huius medicaminis opus haberet æger, antequam ab omni materia liberaretur; ipſo autem liberato, tumores hæmorrhoidarii evanidi ſunt redditi, nec unquam poſtea redierunt.

DE OBSTRUCTIONE URINÆ EX CAUSA BILIOSA.

Singularem etiam obſtructionis urinæ caſus deſiderat expoſitionem, hic non omittendam.

Duplici autem modo illam ortam vidi. Prima eſt ea, quæ fit, quando materia bilioſa mucoſa, metaſtatice ad veſicam urinariam delata, ſtagnando tantam viſciditatem acquirit, ut per urethram ferri non poſſit, quin etiam hanc aperturam claudat. Alter caſus autem oritur, quando viſcida inquinamenta bilioſa inteſtinum rectum adeo diſtendunt, ut dilatatum urethram comprimat.

Dicta exemplis confirmabo.

CASUS I.

Vir circiter 88 annorum, non obſtante hac vetuſtate, ſatis laudabili ſanitate fruens, ſubito inter concionem ſenſum quendam incommodum circa regionem pubis percepit; quem, ſi urinam reddidiſſet, ceſſaturum ſperabat. Concione finita, quam cito poteſt, veſicam levandi copiam fruſtra quærit. Nam guttatim urina tantum emittitur, dolorem non levans. Domum redux, regionem pubis pelle quadam (nam fuit venator) tegit calide. Sequenti die nondum reſtitutus, miſit filium me conſulturum, cui medicamenta quædam antiſpaſtica, & in- & externe adhibenda, cum admonitione dedi, ut clyſtere venter apertus ſervaretur. Sed cum hæc fruſtra hactenus eſſent adhibita: vocabar die morbi quarto. Lingua erat mucoſa, bilioſa; ſitis ingens; motus febriles aperti; genæ coloratæ; uber ſudor, ſuperiores partes tegens; venter inflatus, quodammodo durus, preſſus tamen haud magnum dolorem excitans; alvus obſtructa; atque conatus ad vomendum; urina ferme plane ſuppreſſa. Propter metum internæ inflammationis clyſter emolliens, qui excrementa quædam dura eduxit, eſt poſitus; & venter, poſt applicationem catheteris, fomentis calidis tectus, cum interim mixtura temperante uteretur æger. Quamvis inde quodammodo levaretur: catheter tamen quovis die debuit repeti, qui facili negotio applicabatur. Die decimo autem ad me venit Chirurgus, conſilium ex me quærens, quid in præſentiarum faciendum, cum fruſtra catheterem applicaſſet. Una nunc cum

Chi-

Chirurgo ægrotantem accedo, atque miror, instrumentum facili negotio posse applicari, sed nullam urinam sequi. Mutamus hinc instrumentum: nec meliori eventu id facimus. Circa vesperam iterum tentamus operationem, sed absque effectu bono. Abeuntes, nos sequenti mane redituros, pollicemur. Redeuntes ægrotum adeo debilem invenimus, ut moribundo ferme similis esset. Instrumento hinc illi auxilio currere tentavimus quidem, sed irritum opus egimus.

Dolentes nunc casum senis, mortis rapinam sese iam iam æstimantis, reliquimus miserum Deo committentes; nec æstimantes, in tam debili corpore, istam operationem, quæ a *Fluvandio* nomen habet, & quæ a Cel. *Schmuckero* * laudibus est elata, applicari hic posse.

Sed quid accidit? Circa vesperam sentit ægrotus ingentem mingendi conatum, & gaudet guttulas quasdam ex urethra profluentes videre. Comprimit hinc ventrem, & feliciter sic liberatur ab ingenti quantitate materiæ viscosissimæ, albumini ovi simillimæ.

Hac materia liberatus æger, statim convalescere incepit, pervenitque ad id tempus, quod medicinæ locum præstat. Sumtis enim laxantibus, quæ

L 2 Multa

* Schmuckers chirurgische Wahrnehmungen. Theil II. p. 469.

multa biliosa eduxerunt, ad pristinam sanitatem rediit senex, cui

Nunc opus est succis; per quos renovata senectus,
*In florem redeat, primosque recolligat annos.**

CASUS II.

Alter ischuriæ casus sequenti sese habet modo.

Anno 1777 vocabar ad mulierem gravidam habitam, & per nonnullos dies obstructione urinæ laborantem. Accedens inveni Chirurgum, ex quo percepi, obstetricem ante horam avocatam censere, decumbentem hanc haud diu a partus tempore abesse, & a capite prævio urinæ fluxum impidiri. Percontanti, quænam auxilia essent adhibita, responsum tulit Chirurgus: se per clysteres repetitos atque acres, urinæ viam aliquoties aperire frustra tentasse, quia medicamenta, subter in alvum missa, statim regurgitarint; In præsentiarum autem emollientia in forma cataplasmatis ventri esse imposita. Ex decumbente ipsa autem, cuius ventrem æqualiter tumidum & in inferiore parte dolentem inveni, dein audivi, se iam per aliquot retro septimanas varia incommoda circa ventriculum observasse, & alvum nunquam recte respondisse, quin in hac integra septimana bis illam tantum exonerasse. Linguam habebat impuram; biliosam; sitim ingentem; nec non apertos quosdam motus febriles.

omis-

* Ovid. Metamorph.

Anteqüam uteri ſtatum gravidum explorarem: veſicam ab urina admodum diſtentam, liberandam eſſe putavi, quia iſtud a Chirurgo haſtenus erat omiſſum. Dein poſt eductionem magnæ quantitatis urinæ fœtentis, digitos, uterum explorandi cauſa, vaginæ immiſi. Animadverti autem ſtatim in cavitate pelvis media corpus quoddam durum, capiti infantis non abſimile, omnemque hanc cavitatem ita implens, vel partes ita committens, ut ne digiti ungui quidem via pateret, iſtuc hærere. Cum autem uteri orificium nullibi inveniretur: haud diu hæſitavi, illis penſitatis, quæ ex ægra audieram, hunc tumorem pro diſtenſione inteſtini recti habere, ex induratis orta inquinamentis bilioſis, hic ſtagnantibus, & urethram comprimentibus.

Propinandam nunc illi dedi, quia clyſterum atque aliorum inſtrumentorum uſus nullum hic inveniebat locum, mixturam temperantem, cui in magna quantitate addita erant ſal mirabile Glauberi, nec non egregium iſtud reſolvens ſal ammoniacum. Quibus per aliquot horas ſumtis, egeſta eſt ingens quantitas materiæ bilioſæ, teterrime fœtentis; diſparentibus dein tumore ventris, & ſuſpicione graviditatis.

Huic quodammodo ſimilem caſum deſcribit *Schenkius.* *

DE

* Lib. III. p. 399.

DE MORBIS MENTIS, ET QUIDEM DE MOROSITATE EX CAUSA BILIOSA.

Ingentem miseriarum numerum descripsi, quas materia biliosa tanquam ex pyxide Pandoræ in corpus humanum effundit; proximum nunc est, ut de functionibus animalibus læsis sermo fiat. Nulla autem est animæ facultas, quam non, durante febre, vel post febrem male curatam, inde viderim alteratam, auctam, quin & imminutam, uti iam supra nonnullis locis annotavi. Immo omnes fere libri medici sunt adeo repleti talibus observationibus, ut non opus sit, exempla adferre. Nam si consulantur Auctores, scribentes de morbis acutis, male sanatis; statim patebit, quod uni ægro hoc, alteri illud genus delirii ex morbo remanserit, licet in cæteris recte sapiant.

Sed exempla etiam sunt, historica fide comprobata, quod homines propter præsentiam materiæ biliosæ, citra febrem, identidem deliraverint, uti hoc evenit *Fernelio*, insigni Gallorum & medico & philosopho. Sed quid multis opus, cum iam diu antea ab *Aretæo* sit observatum: *si melancholia in præcordiis residet, causam circa septum transversum immorari, & bilem vel supra vel infra prorumpere.* * Dixit hinc *Boerhaavius: lædit bilis atra organum sentiens, imaginans, & impetum faciens ut penitus invertatur.***

Operæ

* Aretæus Capp. Lib. I. Cap. V.

** Boerhaav. de morb. nerv. p. 438.

Operæ hinc vix erit pretium, toties obſervatis novum exemplum addere, niſi forſan unicum ſingularis moroſitatis, quam in homine 42 annorum, tum temporis obſervavi, cum eius uxor febre bilioſa, cui medicinam faciebam, graviter decumberet.

Non quidem ab hominibus, ut verbis *Aretæi Capp.* * utar, fugiens, de inanibus conquerens, vitæ maledicens, mortem expetens, ſtupore fatuitateque captus, omnium ignarus, ſuiquemet immemor in morem beſtiarum ferme vitam agebat. Sed exiit illi animi tenor in rigorem torvitatemque duram & inflexibilem, quæ quoscunque adfectus humanos adimit, & in totius generis humani odium evehitur. Pulſus erat tardus, debilisque; lingua impura; venter quoad tactum durus; alvus obſtructa. Quævis oblata primis temporibus ſpernebat; ſumſit tamen dein pilulas eccoproticas, atque pauca alia. Tandem inferius deſcendebat bilis, atque convaluit.

Sed hæc hactenus! Plures morbos bilioſos anomalos non febriles utique recenſere poſſem, ſed nolo limites propoſitos transvagari, quamvis metus me teneat, ne iſtud *Ippalli Pythagorici Philoſophi: nondum nihil feciſti; nam nondum tibi poteſt invideri*, acclametur. Hinc nomina tantum morborum indicabo, in quibus ſimile fermentum bilioſum peccavit.

Eſt

* Vid. l. c. p. 65.

Eſt autem primo tabes quædam corporis, quæ in hominibus oritur, ad hunc morbum diſpoſitis, ex diu tolerata materia biliosa mucoſa. Juvant in hoc morbo gummata ferulacea, præcipue gummi ammoniacum; ſulphur antimonii auratum liquidum; Elixirium vitrioli &c.

Scorbutum in leviori gradu inde etiam vidi enatum: quod nemo mirabitur, qui ſupra laudatam Diſſertationem Cl. *Dinckgreve*, in qua ſimilitudo ſcorbuti & febris putridæ evincitur, quæque Theoriæ morborum bilioſorum anomalorum haud contemnendum argumentum addit, aliqua attentione legerit.

Congeſtionibus, quas échauffements nuncupant, vix aliter quam per eductionem materiæ bilioſæ, & per roborantia, potui mederi.

Saburram bilioſam identidem menſes ſupprimere, graviditatemque ſimulare, dictum iam ſupra eſt. Vidi puellam, criminis furtivæ graviditatis accuſatam, per ſupervenientem diarrhœam bilioſam, ab hac ſuſpicione liberatam. Sed quis omnes morbos enarrabit, qui ex ſordibus oriuntur extra vaſa circulationis depoſitis, ibique ob inertiam ſolidorum congeſtis, ſpontanee putreſcentibus, & putreſcendo omnia laxantibus, flatusque generantibus, qui, laxis iam iam fibris non coërciti, eas ultra tonum diſtendunt, vicina obſtruunt, comprimunt, lacerant? *Inde languent*, inquit Cel. *Tiſſot*, *gaſtrici ſyſtematis functiones; imperfecta remanet digeſtio*,

digeſtio, imperfecta ergo & nutritio; nec eadem inde ſanguinis quantitas conficitur, nec idem ille elaboratus ſanguis. *

DE PROPHYLAXI.

Morborum bilioſorum omnium, quæ noſci potuerunt, naturæ generatim membratimque ita ſe habent.

Tractatui autem vix pretium eſſet habendum, niſi etiam diceretur, quibus auxiliis morbo venienti poſſit occurri: primo quia in contemplatione naturæ nihil quidquam videri poteſt ſuperfluum; dein, quia nondum plane deferbuit malum, atque in venis nonnullorum adhucdum agitur venenum; tandem etiam, ut cuilibet licitum ſit ſcire, quid ſaluti ſuæ maxime opus.

Sed timeo, multos literarum ſecreta callentes, relata iam faſtidio damnaſſe; brevibus hinc tantum ad deliberandum proponam, quænam mihi ipſi, ſæpius a materia bilioſa inquinato, contra hunc morbum dedere ſecuritatem, ut ita ſimul a crimine me poſſim liberare, quod medicis plerumque & præcipue a *Plinio* iniuſte imputatum deprehendo, utpote qui eos *periculis alienis diſcere, & experimenta per mortem agere,* ** modo tanto viro indigno accuſat.

Multo-

* Vid. Tiſſot. l. c. p. 101.
** Plin. hiſt. nat. Lib. XXIX. Cap. VIII.

Multoties medicamenta specifica tentavi, sed persuasum nunc habeo, quodcunque etiam magnis laudibus celebretur remedium, nunquam satis tutum esse, nisi exquisita diæta simul adsit. Ex omnibus autem regulis diæteticis ad bilem efficacissima est, quæ patientiam atque temperantiam iubet. Patientia opus est, quia nunquam, nisi truncatam velimus habere medelam, statim cocta redditur materia, quæ tempore potius eget. Temperantiam autem ideo debemus adhibere, quia sine illa tantum semper morbo accedit, quantum per medicamenta illi adimitur.

Ista autem moderatio non solum versatur circa eas res, quæ ore hauriuntur, sed etiam circa multa alia. Aëre ergo, hunc morbum timens, puro debet uti; animi vehementes commotiones, & præcipue iram vitare; corpus semper ita movere, ne propter otium torpeat nimis, vel propter intensos labores vigescat supra modum; membra contra frigus atque aërem humidum bene quidem velare, sed tamen sedulo cavere, ne diffluant sudore. Præstat hinc omni aëri atque anni tempori adsuescere; & mox in agro esse, mox in urbe, sed sæpius ruri secundum monitum *Celsi*. Maxima cura autem alvi est habenda. Adstrictam solvimus Cremore tartari; sale Seignette, vel aliis: fusam vero coercemus Sale Ammoniaco, vel Rheo. Abstinemus autem a purgantibus. Quantitas cibi sumendi unice ex naturali appetitu determinanda; atque vitanda, quæ supra satietatem sumta lædunt; nec non ea, quæ sola luxuria excogitavit. Alienus

nus cibus est, qui intus facile corrumpitur, iurulentus atque pinguis. Ferme omnis caro; lac; caseus; ova; placentarum genera; nec non oleosa atque dulcia cibis tunc debent subtrahi. E contrario iuscula acidæ indolis, atque olera tenera, nec non multa alia, quæ supra laudavi, optime vertuntur in cibum. Aqua limpida potum optimum præstat; & vinum, quod *Staphylus* docuisse fertur, aqua diluendum, vel saltem modice tantum adhibendum. Quod ad vinum adustum autem attinet: de eo valeat lex *Carthaginensis*, quæ vinum prohibet; minime vero *Cretensium*, aliorumque usus dissolutus probetur.

Quæ dum aguntur: lingua sæpe inspicienda, laudandaque ea, quæ ab impuritatibus munda est reddita.

Durum quidem hoc videri posset illis, qui a prisca simplicitate, quam in germanis populis eximie laudat *Tacitus*, longissime deflexerunt, neque in *cibis simplicibus, agrestibus pomis, recentibus feris, aut lacte concreto acquiescere* consueverunt.

At negligentia pœnam fert, & vincuntur homines malo: cum in abstinentia e contrario vera atque certa contra hunc morbum adsit securitas.

T A N T U M.

DUO-

DUORUM INFANTUM MORTIS CAUSA PER ANATOMEN DETECTA.

Cel. *Schelhammerus* olim dixisse fertur: *quæ ad scientiam medicam parum vel nihil faciunt, soleo negligere, aut certe non magni æstimare.* Recte ita quidem magnus vir, nisi etiam, cuius criminis accusatur a Cel. *Timmermanno*, ad quoscunque lusus naturæ hoc assertum extendisset. Nam cum istis ita sæpe res est comparata, ut morbum identidem incurabilem reddant, cuius notitia tamen medico omnino necessaria erit, siquidem ex sententia immortalis *Boerhaavii* æque magnus medicus est, qui incurabilem morbum bene distinguit, ac qui sanabili medicinam facere callet. Fuerunt hinc omni tempore indefessi naturæ perscrutatores, qui etiam id diligentissime rimati sunt, quod longissime a naturali discedit. Provoco tantum ad *Schenkium* atque *Bonnetum*. In nostris temporibus autem ista mira naturæ optime pertractarunt Ill. *Timmermannus*, atque Cl. *Insfeldt* in Dissertatione de *Lusibus naturæ.* **

Sed cum tam parum ab his, quorum opera eum in finem evolvi, quam etiam a *Plinio*, qui tamen dixit: *concretis quosdam ossibus ac sine medullis vivere accepimus*,*** intestinorum tenuium atque crasso-

* Vid. Diss. de notandis circa naturæ in humana machina lusib. Duisburg. 1750.

** Lugduni Batav. 1772.

*** Plin. Hist. natur. Lib. VII. Cap. XVIII.

crassorum defectus sit annotatus: operæ erit pretium, singularem illam intestinorum deformationem, cum vita infantum coëvam, quam ante aliquot annos in defuncti infantis cadavere, per sectionem anatomicam detexi, hoc loco describere & oblivioni eripere.

Antequam autem ad descriptionem horum infantum me accingo, monendum habeo, quod utrique infantes ab una eademque matre, interpositis triennio atque tertio infante, qui adhuc vivit, sint enixi.

Vix primus infans fine 1774 lucem mundi adspexerat : cum statim, quamvis legitimo tempore erat natus, iusto debilior esse videbatur, quod autem magnæ quantitati aquarum muliebrium, in quibus submersus fuerat, tributum fuit.

Sed cum ista debilitas in sequentibus diebus magis adhuc cresceret, atque infans omnia vomitu reiiceret, neque alvus per clysteres sollicitari potens esset: aliam latentem causam subolere incepimus. Tentavimus hinc varia, quæ continuum vomitum sedarent; vires reficerent; alvum apertam redderent. Sumsimus mox lenia laxantia e. g. Electuarium de Manna; vel Syrupum de Cichorio cum rheo; mox Saponem venetum; mox antacida; mox etiam lenia opiata, iunctis suppositoriis atque clysteribus, nec non balneis; sed irrita erant omnia. Sugere impotens infans, atque vix ossibus hærens e vivis discessit die sexto, qui postero die terræ est commissus.

Alter

Alter infans paulo robuſtior, natus menſe Decembri 1777, mammas ſecundo iam die arripere tentavit, multumque ſpei iniecit. Cum meconium autem non deſcenderet per alvum: ſtatim illi datus eſt ſyrupus de Cichorio cum rheo, quem autem ſtatim vomitu rejecit. Applicatum hinc illi eſt ſuppoſitorium; dein clyſter ex lacte atque melle eſt iniectus, qui etiam aliquoties eſt repetitus; ſed non alia, quam recto inteſtino immiſſa, redierunt. Solvebatur hinc pauxillum ſaponis veneti in ſero lactis dulci, cui ſyrupus de Cichorio atque rheo addebatur, quod infanti per vices propinabatur. Sed hoc etiam uſu erat deſtitutum. Nam ne ea quidem ventriculus retinebat, quæ ſugendo acceperat. Vires hinc infanti, priori ſimillimo, de die in diem decreverunt, qui nec ultimis diebus ſugere valebat. Suboriebatur hinc metus priori ſimilis fatalis eventus. Nec timor inanis erat, flammula vitæ die ſexto extincta.

Ardebat nunc animus, tam abſconditi morbi cauſam ſcire, quam nulla coniectura conſequi poteram. Et ſane ne Oedipus quidem talia cogitaſſet, quæ culter anatomicus poſt mortem detegebat.

Venter erat tumidus atque quodammodo, præſertim in regione ventriculi inflatus; reliquis partibus macilentis, flaccidis, atque ſine carne.

Incifis integumentis abdominalibus atque peritonæo, ſtatim protrudebatur inteſtini pars inflata, quam pro colo diſtento habebam; ſed maiori plaga

facta,

facta, revolutisque integumentis, ut situs viscerum posset inspici, multo magis hoc, quod inflatum erat, prominebat; quin etiam solum tantam ventris cavitatem implebat. Nam, ea paulo elevata atque remota, nullibi inveniebam longum illam intestinorum canalem, multis gyris insignem. Statim hinc percepi, a more consueto hic naturam deflectere, & attentione opus esse. Attendens nunc ad id, quod distentum erat, non statim potui distinguere, an ventriculus vel colon transversum esset. Superabat autem paulo longitudinem ventriculi, & in diametro æquabat vesicam suillam aëre distentam. Hanc partem diutius dein adspiciens, detexi chordam quandam albam linearis crassitiei atque latitudinis, quæ isti modo descriptæ parti in ea directione atque situ erat adnexa, quam omentum maius in relatione ventriculi habere solet. Putabam hinc in principio vermem esse, cui admodum similis erat. Quid quod! ista similitudo adhuc magis crescebat, cum viderem hanc partem, quam chordam dixi, ab utroque latere ad cavitatem pelvis infimam deferri. Nam hic detexi glomer quoddam multis gyris implexum, longissimum, atque tenue, in omnibus plane vermi simillimum. Deferui autem nunc hoc glomer eo animo, ut antea naturam partis distentæ eruerem. Mox autem apparebat, ventriculum atque duodenum in tam vastum atque amplum corpus abiisse. Sed nunc quærenda erat ratio, cur fluida in his partibus contenta, non in ventris cavitatem abiissent, quam positam inveniebam in clauso infimo ostio intestini duodeni. Erat enim duodenum eo

loco,

loco, ubi in ſtatu naturali per meſocolon reptans cum ieiuno committitur, abruptum, tumidum, durum atque concretum. Neque videbatur huic parti unquam ieiunum inteſtinum adnexum fuiſſe. Nunc rei dubiæ lux quædam affulſit. Adducebar enim ſtatim ad credendum, glomer antea deſcriptum, nihil aliud eſſe, quam inteſtinula a vehementi diſtenſione reliquarum partium in hunc locum protruſa. Neque opinio me fefellit, ſtatim detecto inteſtino recto. Proximum nunc erat, hoc glomer evolvere, atque inteſtinum ieiunum quærere: quod etiam in infima parte pelvis ſitum, atque ita acuminatum inveni, ut craſſam acum latitudine non ſuperaret. Dum itaque omnibus veſtigiis glomer ſequerer: detexi etiam illam chordam, quam ſupra, colon transverſum ſimulare dixi, pro colo habendam eſſe. Et ita quidem præternaturalis inteſtinorum conditio erat comparata! Similem caſum fruſtra apud *Timmermannum* atque *Insfeldtium* quæſivi. Proxime huic accedunt obſervationes, quas Cel. *Roedererus* in Programmate* *Obſervationes ex cadaveribus infantum morboſis* ſiſtente prodidit. Cum autem iſtud programma mihi non ad manus ſit, allegabo, quæ in Vogels neue mediciniſche Bibliothek ** excerpta exſtant: Die 3te Beobachtung war bei einem Kinde, welches ſechs Tage nach der Geburt geſtorben, und alle Nahrung ſogleich von ſich gebrochen: bei dieſem war die untere Oefnung des Magens ganz hart und ſehr zu-

ſam-

* Göttingæ 1758.

** Vid. 4ter Band p. 365.

sammen gezogen. Ein gleiches Uebel wurde noch bei einem andern Kinde bemerkt.

Reliqua viscera erant sanis simillima, nisi forsan hepar ingenti magnitudine peccaret. Sed memini, beatum *Meckelium*, optimum meum Præceptorem, sæpius monuisse, hoc in neonatis haud insolitum esse. Sed hactenus anatomia!

Quamvis primi infantis cadaver non secuerim: dubitandum tamen non est, in eo similem perversam structuram partium non peccasse, quam in posteriori culter anatomicus detexit. Nam phœnomena in utrisque; ut ovum ovo, erant similia: sive ad continuos vomitus, vel ad obstructionem alvi, vel denique ad diem mortis attendas. Memorabile sane, quod & infans, cuius descriptionem dedit Rœdererus, itidem sextum diem non supervixerit. Quod restat, Physiologis hanc totam observationem perpendendam trado; & præcipue illis, qui statuunt, infantem in utero materno per succum amnii nutriri. Nondum per indefessos anatomicorum labores, *Halleri* * præsertim, vasa lactea in ventriculo, quin & in duodeno potuerunt detegi. Quod si illa desunt: nutritio in his infantibus, sane per os, impossibilis fuit. Sed non ulteriori refutatione opus habet hæc res, quæ egregie a Cl. *Herm. Vogelio* ex variis argumentis est reiecta in *Commentatione physiologica,*

M qua

* Anfangsgründe der Physiologie, 6ter Band.

qua fœtum in utero materno non liquore amnii, ſed ſanguine per venam ad venam umbilicalem advecto nutriri oſtenditur. Göttingæ 1761.

IN-

INDEX.

M 2 De

